«І покоління приходить...»

Антологія
сучасної ізраїльської поезії

ДУХ І ЛІТЕРА

УДК 821.411.16'08(082)

Центр досліджень історії та культури
східноєвропейського єврейства НаУКМА

А 724 **«І ПОКОЛІННЯ ПРИХОДИТЬ...» Антологія сучасної ізраїльської поезії** / Упорядкування та редактура: Ю. Морозюк, А. Дубинська; – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. – 304 с.

Антологія знайомить читачів із творчістю 16 ізраїльських авторів у перекладах провідних українських поетів. Книга є документом поетичного покоління, що об'єднує поетів, які народилися в Ізраїлі, та репатріантів із різних куточків світу; вихідців із родин, які оминули лиха Другої світової, і нащадків європейських євреїв, урятованих під час Катастрофи. Серед сучасних авторів Антології є поети, заангажовані у процеси арабо-ізраїльського протистояння, й такі, що відмежовуються від політики; вихідці з ультраортодоксального середовища і світські євреї; містяни та мешканці кібуців… Міська поезія, еротичні вірші, поезії про нескінченність війни, вірші-молитви, вірші-коментарі до священних текстів… Таке поетичне розмаїття відображає поліфонію ізраїльської дійсності.

Видавці: *Костянтин Сігов, Леонід Фінберг*

Упорядкування та редактура: *Юлія Морозюк, Анна Дубинська*
Літературний редактор: *Валерія Богуславська*
Комп'ютерна верстка: *Галина Ліхтенштейн*

На обкладинці – робота Бориса Лєкаря «Єрусалим»

ISBN 978-966-378-254-6

Зміст

Юлія Морозюк
У пошуках співзвучностей 12

חמוטל בר יוסף
Хамуталь Бар-Йосеф
Метафори – загадкова мова.
Ізраїльська поезія – чи єврейська вона?............... 20

סיון הר שפי
Сіван Гар-Шефі 28
«Господь говорить зі мною із-за заслони...»,
пер. Богдани Матіяш 30
Перша розлука, *пер. Богдани Матіяш* 31
Сніг, *пер. Богдани Матіяш* 32
Тонка рівновага, *пер. Богдани Матіяш* 33

רבקה מרים
Рівка Мір'ям 34
Я знайшлася, *пер. Мар'яни Савки* 37
Нема чоловіка у мене, крім хаосу,
пер. Мар'яни Савки 38
Я ледве торкаюся кроків,
пер. Мар'яни Савки 39
Коханий мій, *пер. Мар'яни Савки* 40
Сама, *пер. Мар'яни Савки* 41
Я розстебнула ґудзики моєї сукні,
пер .Мар'яни Савки 42
Я і обрізаний чоловік,
пер. Мар'яни Савки 43
Всі люди, *пер. Мар'яни Савки* 44

Я пустила коріння, *пер. Мар'яни Савки* 45
Сувора скеля, *пер. Мар'яни Савки* 46
Забуття, *пер. Мар'яни Савки* 47
Слухай, Ізраїлю..., *пер. Мар'яни Савки* 49
Диво, *пер. Мар'яни Савки* 50
Я простелила перед собою імена мого Бога, *пер. Мар'яни Савки* 51
Троє сидять за великим столом, *пер. Мар'яни Савки* 53
Фотографія, *пер. Мар'яни Савки* 54
Мір'ям, татова сестра, котра до того ж є мною, *пер. Мар'яни Савки* 55

אשר רייך
Ашер Райх 56
Марш воїнів дощу, *пер. Маріанни Кіяновської* 59
Гра в карти, *пер. Маріанни Кіяновської* 60
Швидкий плавець почуття, *пер. Маріанни Кіяновської* 62
Єство пам'яті, *пер. Маріанни Кіяновської*......... 63
Тутешнє світло, *пер. Маріанни Кіяновської* 64
Тіло – голодний вовк, *пер. Наталки Білоцерківець* 66
Любов, *пер. Наталки Білоцерківець* 67
Ландшафт, *пер. Наталки Білоцерківець* 69
І знов про моє кохання, *пер. Наталки Білоцерківець* 71
Літні підвали, *пер. Наталки Білоцерківець* 72
На світанку, *пер. Наталки Білоцерківець* 73

רוני סומק
Роні Сомек 74
Левине молоко,
пер. Юрія Андруховича 77
Свідчення краси, *пер. Юрія Андруховича* 79
Ніва, *пер. Юрія Андруховича* 80
Поцілунок, *пер. Юрія Андруховича* 81
Серветка, *пер. Юрія Андруховича* 82
Зрошувач, *пер. Юрія Андруховича* 83
Пісня щастя, *пер. Юрія Андруховича* 83
Пшениця, *пер. Юрія Андруховича* 83
Пристрасть, *пер. Юрія Андруховича* 84
Осколок, *пер. Юрія Андруховича* 84
Піратська пісня кохання,
пер. Юрія Андруховича 85
Барабанник революції,
пер. Юрія Андруховича 86
Сонет повітряних нарцисів,
пер. Юрія Андруховича 87
Алжир, *пер. Юрія Андруховича* 88
Сонет сонця, *пер. Юрія Андруховича* 89
Соната літа, *пер. Юрія Андруховича* 90
Про дівчинку, в якої
ще не розкрився парашут,
пер. Юрія Андруховича 91
Пан Аушвіц, *пер. Юрія Андруховича* 92
Дорогою в Арад, *пер. Юрія Андруховича* 93
Екологічна поема,
пер. Юрія Андруховича 93
Летовища, *пер. Юрія Андруховича* 94

מאיה בז'רנו
Майя Бежерано 95
Імад Імад, *пер. Галини Тельнюк* 97
Абір Арамін, *пер. Галини Тельнюк* 98
Мереживна сорочка,
пер. Юлії Морозюк 100

טל ניצן
Таль Ніцан 102
Хан Юнес, *пер. Маріанни Кіяновської* 105
Коротка історія,
пер. Маріанни Кіяновської 107
Тішрей, *пер. Маріанни Кіяновської* 108
Забути першою,
пер. Маріанни Кіяновської 110
Ібн Ґвіроль, тамуз, час – майбутній,
пер. М. Кіяновської 112
Іґра Рама, *пер. Маріанни Кіяновської* 113
Серпень, ноктюрн,
пер. Маріанни Кіяновської 115
Кінець літа,
пер. Маріанни Кіяновської 116
«О! Нарешті ми підібрали помешкання!
Сказав він…», *пер. Маріанни Кіяновської* 118
Травми, *пер. Маріанни Кіяновської* 119
Гренландія, *пер. Маріанни Кіяновської* 120
Пообіддя і дівчинка,
пер. Маріанни Кіяновської 121
У дні холери, *пер. Маріанни Кіяновської* 122
Тиха справа, *пер. Маріанни Кіяновської* 123

Канарка (дизайн інтер’єру),
пер. Маріанни Кіяновської 124

«Вірити, що ми зробимося любов’ю»,
пер. Маріанни Кіяновської 125

Третя дитина, *пер. Маріанни Кіяновської* 126

Ласка, *пер. Маріанни Кіяновської* 127

«У вузькому човні ми удвох»,
пер. Маріанни Кіяновської............................ 128

שמעון אדף
Шимон Адаф 130

Незакінчений вірш,
пер. Івана Малковича 133

Любов (вівторковий вірш),
пер. Івана Малковича 134

Сдерот, *пер. Івана Малковича* 136

Колискова, *пер. Івана Малковича* 138

Анатомія, *пер. Івана Малковича* 140

Сповідь, *пер. Івана Малковича* 142

Ars poetica 1, *пер. Івана Малковича* 143

«Дивно, я ще й досі притомний...»,
пер. Івана Малковича 144

יונדב קפלון
Йонадав Каплун 146

Бо ми з тобою повінчані, повторю,
пер. Галини Крук 149

Тоді опадатимуть судження,
пер. Галини Крук 150

Не намагайся, о жінко, зростити,
пер. Галини Крук 152

אגי משעול

Аґі Мішоль 154

Гуси, *пер. Дзвінки Матіяш* 158

Зелені предмети,
пер. Дзвінки Матіяш 160

Автопортрет на тлі пейзажу, миттєве фото,
пер. Дзвінки Матіяш 161

Страус (поет гортає чернетки),
пер. Дзвінки Матіяш 162

Понеділок,
пер. Дзвінки Матіяш 164

Пробудження, підвид N.,
пер. Дзвінки Матіяш 165

Пес, *пер. Дзвінки Матіяш* 166

Поети, *пер. Дзвінки Матіяш* 168

Синій птах, *пер. Дзвінки Матіяш* 170

Шакали, *пер. Дзвінки Матіяш* 171

חגית גרוסמן

Хаґіт Ґроссман 173

Гібріс, *пер. Петра Рихла* 176

«Між темних стінок тісної каюти...»,
пер. Петра Рихла 178

Авішаґ, *пер. Петра Рихла* 179

«Тепер це останнє тепло...»,
пер. Петра Рихла 180

Вулиця Нагалат Беньямін, 107,
пер. Петра Рихла 181

אורציון ברתנא
Орціон Бартана 182
Поезія, *пер. Василя Герасим'юка* 184
Те, що я літаю...,
пер. Василя Герасим'юка 185
Нафталі, *пер. Василя Герасим'юка* 186
Море наче в коханні,
пер. Василя Герасим'юка 187
Одна пісня подяки,
пер. Василя Герасим'юка 188
Поблизу тебе,
пер. Василя Герасим'юка 190

תמיר גרינברג
Тамір Ґрінберґ 191
Вія, *пер. Володимира Цибулька* 195
Захопливе життя,
пер. Володимира Цибулька 197
Його, одного й однісінького,
пер. Володимира Цибулька 198
Ода, *пер. Володимира Цибулька* 199
Героїн 2, *пер. Володимира Цибулька* 202
Героїн 6, *пер. Володимира Цибулька* 202
Героїн 7, *пер. Володимира Цибулька* 203
Зап'янілий Олександр,
пер. Володимира Цибулька 204
Місто, *пер. Володимира Цибулька* 205
Ми більше ні в що не будемо вірити,
пер. Володимира Цибулька 209
Спочилі, *пер. Володимира Цибулька* 211

אפרת מישורי
Ефрат Мішорі 213
Образ, *пер. Любові Якимчук* 216
Металеве крило, *пер. Любові Якимчук* 217
Море, *пер. Любові Якимчук* 219
Та стіна, *пер. Любові Якимчук* 220
Чорнороб авангарду,
пер. Любові Якимчук 221
Кожне око, *пер. Любові Якимчук* 222
Я не маю чого тобі сказати,
пер. Любові Якимчук 223
Початок, *пер. Любові Якимчук* 224
Щось, схоже на подих,
пер. Любові Якимчук 225

До води, *пер. Любові Якимчук* 227
Знання суходолу, *пер. Любові Якимчук* 228
Так, *пер. Любові Якимчук* 229
З днем народження, прозора саламандро,
пер. Любові Якимчук 230
Маленький морок,
пер. Любові Якимчук 232

סיון בסקין
Сіван Бескін 233
Стіна, *пер. Юлії Стахівської* 236
До Еврідики, *пер. Юлії Стахівської* 239
Балада про Шеймуса О'Фланагана,
пер. Юлії Стахівської 241
Картинка із сімейного життя,
пер. Юлії Стахівської 245

אמיר אור
Амір Ор 247
Епітафія, *пер. Олександра Ірванця* 250
Варвари, (другий раунд),
пер. Олександра Ірванця 251
Цвітіння, *пер. Олександра Ірванця* 252
Мова говорить, *пер. Олександра Ірванця* 253
Дивлюсь очима павіанів,
пер. Олександра Іранця 254
Правильний погляд,
пер. Юлії Морозюк 255
Кухоль пива, *пер. Юлії Морозюк* 256

וועלוול צ׳רנין
Велвл Чернін 257
Крижані друзки, *пер. Юрка Прохаська* 259
І нічого нового під сонцем,
пер. Юрка Прохаська 260
«Якось раптом здіймається хвиля»,
пер. Юрка Прохаська 261
Випадок, *пер. Юрка Прохаська* 262
І покоління приходить,
пер. Петра Рихла 264
Нуль, *пер. Петра Рихла* 265
Опівнічна вахта, *пер. Петра Рихла* 266
Між тут і там, *пер. Петра Рихла* 267

Велвл Чернін
«Намете шемів, не впадеш повік!» 268

Біографічні довідки про перекладачів 298

У пошуках співзвучностей

...Якби можна було вічно жити так –
Нагим, аж прозорим, на березі неба,
У світлі тендітного, ніжного,
крихкого мовчання,
Над літерами івриту, зорями Кабали,
Де сонце – незгасна лампада.

Ашер Райх «Ландшафт»,
переклад з івриту
Наталки Білоцерківець

«Я завжди вважала перекладацьку справу актом щедрості. Я б не змогла пізнати видатних поетів без перекладів. Бути перекладачем означає... дарувати людям те, чого вони б інакше не пізнали»[1], – розповідає в одному зі своїх інтерв'ю сучасна ізраїльська поетка, одна з авторок пропонованої Антології Аґі Мішоль. Іврит – лише одна з мов, якими представлена єврейська поезія загалом, та провідна з тих, якими репрезентована саме сучасна ізраїльська поезія – є, на жаль, мовою недоступною для більшості українців. Через це рідномовних перекладів івритської літератури (класичної і сучасної, прозової та поетичної) фактично немає, тоді як з ізраїльським світом українців пов'язує і біблійне

[1] Lee, Vered. «Poet Agi Mishol is surprised she's become hot stuff». Haaretz Article. May 17, 2012 // http://www.haaretz.com/weekend/magazine/poet-agi-mishol-is-surprised-she-s-become-hot-stuff-1.431120

коріння, і стількохстолітнє співжиття з євреями на наших теренах... Аби зменшити кількість текстів, не прочитаних через мовний бар'єр, Директор Центру юдаїки Києво-Могилянської академії Леонід Фінберг ініціював укладання одразу двох антологій. «Антологія сучасної ізраїльської поезії» знайомить читачів із творчістю 16 ізраїльських авторів у перекладах провідних українських поетів, чиї поетичні добірки у свою чергу були перекладені на іврит та складають «Антологію сучасної української поезії», що готується до друку.

В одній зі своїх статей українська письменниця Маріанна Кіяновська зазначає, що «всяка добра антологія, безумовно, засвідчує традицію і, безумовно, її формує. Антологія – спроба класифікації. Поетична антологія – документ поетичного покоління, поетичного угруповання, поетичної «тусівки», але насамперед – це документ конкретного зрізу літератури, це список імен»[2]. «Антологія сучасної ізраїльської поезії» є документом поетичного покоління, що об'єднує народжених в Ізраїлі та репатріантів із різних куточків світу: від Польщі та Румунії до Аргентини й Австралії; вихідців із родин, які оминули лиха Другої світової, і нащадків європейських євреїв, урятованих під час Катастрофи. Серед сучасних ізраїльських поетів є автори, заангажовані у процеси вирішення арабо-ізраїльського протистояння, й такі, що відмежовуються від політики; вихідці з ультра-ортодоксального середовища і світські

[2] *Кіяновська М.* Антологія як свідчення екзистенційної самотності літератури. 9 жовтня 2008 р. // http://litakcent.com/2008/10/09/marianna-kijanovska-antolohija-jak-svidchennja-ekzystencijnoji-samotnosti-literatury/

євреї; містяни і мешканці кібуців... Тільки за допомогою такого розмаїття можна було відобразити поліфонію ізраїльської дійсності й водночас дати змогу кожному з українських поетів віднайти свого ізраїльського візаві.

Так, добірку поезій Роні Сомека, «виразний сефардський голос якого пробуджує аромат фалафелю та шаурми, галас південного Тель-Авіва з його маленькими гаражами, магазинами, дешевими ресторанами, бандами та арабськими робітниками»[3], обрав для перекладу Юрій Анрухович. Навряд чи хтось переклав би краще цього ізраїльського «трубадура безнадійно закоханих у віршах гарячих, еротичних, комічних, трагічних, зачарованих чудесами сльози, і тату, і непрофесійного фотознімку, і ліфчика, і опудала»[4]. Як виявилося під час порівняння списку творів двох поетів, окрім любові до літератури, їх поєднує також участь у поетично-музичних проектах: свого часу Роні Сомек записав диск під назвою «Стисла історія горілки» спільно з нью-йоркським музикантом Еліотом Шарпом, а Юрій Андрухович – диск «Абсент» разом із польським гуртом Karbido. Ось і Сомеківський вірш «Левине молоко» написаний, сказати б, не без пляшки:

Мій дід народився в краях араку.
На пляшках були причесані гривасті леви
В позах овечок.
«Оце – Цар звірів», – його палець тремтів,
А в тонких вусах вітер прокреслював паралелі

[3] *Gabriel David,* Introduction for Ronny Someck at Oded Halahmi's Book Party, September 29, 2002.

[4] *Там само.*

Й меридіани джунглів моєї мрії.
Мені пощастило, що я заблукав по дорозі,
Інакше Джек Деніелс міг би стати моїм батьком,
І Джин гойдала б колиску тоніку в моєму горлі.

І тільки в порожніх пляшках, які я хотів
закинути в море,
Я сховав записку в пам'ять
Про п'яного від любові.

Ще однією авторкою міської поезії є Таль Ніцан, вірші якої переклала Маріанна Кіяновська. Важливо, що у добірці Таль Ніцан, окрім тем урбанізації і кохання, з'являється також тема раптової зникомості всього рідного й дорогого серцю. В її поезії лунає голос жінки-свідка нескінченної війни, через яку людина будь-якої хвилини мусить бути готовою втратити все, як у вірші «Хан Юнес»:

Кіт дістане догану і буде засланий на балкон,
Подряпина на руці моєї дитини буде обцілована,
Але твій наймолодший син знайомий
із такими страхами,
Які не стираються поцілунками.
Гордість сім'ї! Йому ще тільки два рочки,
А він уже вміє кричати мамі, щоби пригнулася,
Коли постріли залітають у дім.
«Вікно, із якого приходить вітер, –
Зачини його, ляж спочивай!» –
Цитуєш ти, але наші надзвичайно дієві кулі
Пробивають стіни і двері,
Віконні шиби. Онде гойдає вітром
Прострелений плакат, на якому ти наївно
попереджував:

Увага! Тут проживають сім'ї!
إنتبهوا ! عائلات تسكن هنا!

Attention! Families live here!
А із пробитих баків тече
Вода на вилиці дому.

Поетичній добірці кожного поета передує короткий біографічний нарис, в якому дібрано цитати з інтерв'ю різних років, що допомагають побачити в поетові особистість з її захопленнями і переконаннями, власною родинною історією, приватними стосунками із Всевишнім, з її значущими спогадами та з її «торою болю», як сказав би Іван Малкович після перекладу поезій Шимона Адафа. Зокрема, у віршах деяких поетів трапляються спогади про ті країни, з яких євреї приїздили до Ізраїлю. Багато хто з них зіткнувся з проблемами адаптації, усвідомленням своєї інакшості та постійним заглибленням у перекладацтво: з мови колишньої батьківщини на мову Землі Обіцяної. Притлумлені обриси «єгипту», що з нього вийшли свого часу батьки поета, постають у вірші Шимона Адафа «Колискова»:

Тато,
який завжди не досягає мети,
спалений любов'ю, наче сірник,
схиляється над книгою.
В повітрі
таємно розлитий листопад,
вайлуватий місяць тицяється в ребра вулиць,
отари
туману витоптують пітьму.
Коли він широко розкидає руки
на цьому гойдливому столі,
в своєму холодному й нестерпному році,
важко повірити, що колись він перетнув море
і бачив сніг

у сплющених будиночках Марокко
кінця сорокових,
в колисці часу .

Потаємні містично-поетичні світи розкриваються у віршах авторок нової релігійної поезії: Рівки Мір'ям та Сіван Гар-Шефі. Їхня творчість є ословленням внутрішніх пошуків Жінки, котру світ щоденних обов'язків та буденної для-всіх-сірості надихає на осмислення задумів Всевишнього; Його ставлення до неї як до творіння; на звернення до тих таємниць світобудови, які саме жінці Він пропонує відкрити. Їхні вірші – це розмови з Богом, це мідраші – тлумачення священних текстів, прожитих, відчутих, осягнених істин. Це поетичні молитви з притаманними тільки їм еротизмом та глибиною смислів. Такою поезією, як, наприклад, «Тонка рівновага» Сіван Гар-Шефі, перекладеною Богданою Матіяш, можна зустрічати Царицю Суботу:

Нашу суботу
яку тільки я можу привести
яку тільки ти можеш провести
тримають дві свічки
та врешті вони стають однією
з двома ґнотами
для нового початку.
На Початку ми були дволика істота
на нитці нашого спільного хребта було
підвішено світ.

Тепер нас двоє
два спинні хребти
тримають наш дім
і коли я ледь-ледь згинаюсь,
і коли ти. Тонка рівновага.

«Здається, що після Урі Цві Ґрінберґа, Натана Альтермана та Хаїма Ґурі, інститут «національних поетів» зник. Замість нього розквітнув інший інститут, засновником якого був Аміхай – поет, чиї вірші, переважно особисті, не фокусуються на «великих» справах, але виражають настрій ізраїльтян»[5], – розповідає Аґі Мішоль, учениця Єгуди Аміхая. «Мої вірші змогли прорватися, тому що їм вдалося артикулювати дещо з юдейсько-екзистенційного переживання ізраїльтянина, незалежно від того, чи є в нього на голові кіпа»[6], – акцентує поет Йонадав Каплун.

Поезія покоління таких громадянських поетів і презентована у цій Антології, за участь у створенні якої хочеться подякувати 32 українським та ізраїльським поетам, а також Анні Дубинській – перекладачці з івриту й авторці підрядників та коментарів для більшості поезій Антології – Вергілія українських поетів на шляху заглиблення в юдейські священні тексти та ізраїльські культурні реалії. Уклінну вдячність також висловлюємо ізраїльським колегам, завдяки яким ми отримували поетичні добірки ізраїльських авторів: перекладачам Віктору Радуцькому та Шломо Кролу, поетам Велвлу Черніну та Зеєву Гейзелю, поетці Хамуталь Бар-Йосеф, літературознавцю Олені Рімон та письменнику Давиду Маркішу. За допомогу в підготовці текстів для перекладу і друку дякуємо

[5] Lee, Vered. «Poet Agi Mishol is surprised she's become hot stuff». Haaretz Article. May 17, 2012 // http://www.haaretz.com/weekend/magazine/poet-agi-mishol-is-surprised-she-s-become-hot-stuff-1.431120

[6] נשר-רטי, תמר ”השדכן“. חדר החדשות. אמת ללא גבול, הראיון. 5.08.2004 http://www.yeshanews.com/?id=30324&c=culture

Галині Ліхтенштейн, Мір'ям-Фейзі Бунімович, Аріелю Коґану, Світлані Вольштейн, Едуарду Ґрінберґу, Даниїлу Епштейну, Тамарі Жук, Юрію Паніну, Катерині Драшпуль та Шарон Бен-Цві. Проект здійснено за підтримки Ізраїльського культурного центру в місті Києві. Особлива подяка – Юлії Дор, Директору Центру, та Владу Лернеру, Першому секретареві Посольства Держави Ізраїль в Україні.

Юлія Морозюк

Метафори – загадкова мова.

Ізраїльська поезія – чи єврейська вона?

Кілька років тому я слухала в Бостоні лекцію письменника Арона Аппельфельда про те, що відбувається в ізраїльській літературі. Він сказав, що ізраїльська література є «регіональною», місцевою: велика традиція єврейської літератури – традиція Гейне, Кафки і Агнона – майже вичерпалася в Ізраїлі з відходом останнього. Він не сказав, чи є хтось усе-таки її продовжувачем, принаймні, з його слів можна було зрозуміти, що зацікавлений традицією єврейської літератури не знайде майже нічого цікавого в літературі ізраїльській. Чи так це насправді? – не могла я втямити тоді, дещо заскочена і спантеличена, і пережила це знову, коли мені, в рамках програми вивчення єврейської культури, довелося викладати нову івритську літературу в Московському університеті й переконатися, що в Москві, як і в багатьох інших місцях, не впевнені в доречності включення ізраїльської літератури у програму для єврейських студентів, які цікавляться своїми коренями. Я спитала себе: невже поезія

Генріха Гейне, Осипа Мандельштама і Пауля Целана є більш єврейською, ніж поезія таких поетів, як Урі Цві Ґрінберґ, Натан Альтерман, Хаїм Ґурі, Амір Ґільбоа, Єгуда Аміхай, Дан Пагіс, Зельда, Моше Сартель, Ітамар Яоз-Кест, Яір Горовіц, Адміель Косман, Рівка Мір'ям, Йонадав Каплун, Хава Пінхас-Коен, Йосеф Озер, Шалом Рацхабі, Мирон Ізаксон, Естер Етінгер, Таня Адар, Рут Блумерт, Шуламіт Хава Леві, Браха Корзакова, Аміра Гесс, Ейла Бат-Ціон, Шимон Шлуш, Хавіва Пдая? І перелік цей, звісно, не повний.

20 вересня 1967 року Йона Волах, молода поетка, що народилася в Ізраїлі і мешкала в Тель-Авіві, писала Зельді, релігійній поетці, приналежній до хасидської[1] родини Шнеєрсонів, народженій в Катеринославі, але тій, яка прожила більшу частину свого життя в Єрусалимі: «І я пишу вам зараз про ті сильні почуття, викликані в мені вашими віршами: ви створюєте світ, Зельдо. Це межа, котрої поет здатен сягнути. І цей світ мене робить доброю, і краса, принесена вами, зачудовує мене, вражає печаллю, і я добре пам'ятаю, що я єврейка... З любов'ю, повагою та пошаною, Йона».

Чи є ізраїльська поезія – або хоч якісь її частини – поезією єврейською? І в якому сенсі?

Окрім випадкової та поверхової обробки матеріалів, що публікуються в літературній періодиці («Мознаїм», «Дімуй», «Псифас»), питання це, яке для літературознавця Баруха Курцвайля було

[1] Хасидизм (від івр. חסיד, хасид – побожний, благочестивий; прибічник, послідовник) – містичне відгалуження юдаїзму, що виникло на території України у першій половині XVIII ст. як опозиція до догматично-обрядового формалізму і рабинської ортодоксії.

«фундаментальною проблемою нашої нової літератури», не надалося в Ізраїлі на серйозне академічне дослідження, тоді як історики віднаходять дедалі більшу близькість між ізраїльською сіоністською культурою та єврейською релігійною спадщиною. Сіоністи мріяли про країну, в якій євреї стануть більшістю, для того, щоб юдаїзм як культура зміг розвиватися без небезпеки вимирання. Цим відрізнявся сіонізм від руху Просвітництва[2] та їдишського Бунду[3]. В Ізраїлі розвилася нова єврейська культура, культура єврейської більшості, котра не може і не має бути схожою на містечковий юдаїзм. Ця культура несе в собі дуже чіткі єврейські ознаки, навіть коли вона належить щонайбільш світським ізраїльтянам, які виросли, однак, у Державі Ізраїль. Ритм життя у країні (субота, свята), ізраїльська освіта, навіть засоби масової інформації – все це сповнене юдаїзму, ведеться й лунає мовою іврит і безперечно має на увазі попереднє знайомство з Біблією та багатовіковою єврейською культурою. Пінхас Саде висловив синтез єврейського й ізраїльського у вірші, котрий описує ринок «Махане Єгуда» в Єрусалимі напередодні суботи:

---

[2] Єврейська ідейна, просвітницька, культурна й літературна течія (Гаскала буквально: «освіта», іврит), що виникла у другій половині XVIII ст., виступала проти культурно-релігійної відокремленості євреїв і вбачала майбутнє єврейського народу у засвоєнні світської єврейської освіти і підвищенні продуктивності праці (тут і далі – примітки Якова Лаха).

[3] Загальна єврейська робітнича спілка («бунд»: букв. «спілка» – їдиш) у Литві, Польщі й Росії, заснована у 1897 р.; входила до РСДРП. Бунд виступав проти сіонізму і провідної ролі Ізраїлю в житті єврейського народу.

...що необхідно людині? Лише кілька апельсинів. Оливи. Оселедець із діжки.

І синагога тут... Ятки здебільшого вже позакривані.

От єдина, світлом виблискує дивним.

Уривок оголошення теліпає вітер: «Благословен праведний суд... у скорботі...»

Гадаю, з кіло яблук куплю. Можливо, ще й кілька піт.

(Із книги «Я співаю, мов пташка»)

В ізраїльській поезії існує неперервний канал зв'язку з єврейським спадком. Натомість академічне літературознавство досить тривалий час не звертало уваги на релігійний аспект івритської поезії, написаної до проголошення державності (більш відчутний у віршах чоловіків, аніж жінок). Літературознавці й надалі ігнорують захопливе, неповторне ізраїльське явище зв'язку з єврейським спадком – на різних рівнях – поетів і поетес, які не конче дотримуються релігійних обрядів.

Що таке – єврейська література? На мою думку, це літературний текст, який виражає певним чином зв'язок того, хто пише, з історичним і духовним спадком єврейської культури. Це не тільки твори, які розглядають долю і сутність єврейського народу чи присвячені переживанням, пов'язаним з єврейською релігією, але так само і будь-який текст, що міг бути написаний тільки володарем єврейського культурного багажу. Самé використання івриту, навіть у суспільстві, що прагне до секуляризації святої мови, не дозволяє цілковито відсторонитися від єврейського спадку. Іврит сповнений ідіом і мовних зворотів, пов'язаних з єврейськими традиціями. І це особливо стосується літературної мови, а тим біль-

ше – мови поетичної. Будь-хто з ізраїльських поетів, хоч би яким світським і космополітичним він був, торкався у своїй творчості цих основоположних шарів. Будь-який перекладач з івриту може розповісти про проблеми, що постають перед ним у зв'язку із природними мовними покладами, котрі поет частогусто усвідомлює, лише працюючи зі своїм перекладачем. Адже природність, з якою світські ізраїльські інтелектуали звертаються у своїй свідомості і своєму мовленні до знаків єврейського спадку, і впевненість у тому, що читач їх віднайде і збагне, – адже саме це й об'єднує ізраїльське єврейство.

З якою природністю вводить поняття «*осінь*» молода Далія Равикович, написавши: «...*світильник вісім свічок запалив*» (у вірші «Пори року»). Так само невимушено писала Йона Волах: «*моя свідомість тане, як поминальні свічі на Йом-Кіпур*[4]» (з книги «Поезія»). Метафори – загадкова мова. Але ти можеш сказати: «і в роті в мене ніби солодкий мед...» – лише тому, хто зі смаком меду знайомий. Через це поет може використати метафору «*поминальні свічі на Йом-Кіпур*» тільки в тому середовищі, де всотана з молоком матері єврейська традиція – невловна, як повітря, основа єврейської культури.

Єврейська складова ізраїльської поезії виявляється і в її зв'язку з нашою історією, особливо з

---

[4] Йом Кіпу́р (івр. יום כפור, «День спокути», «Судний день») – в юдаїзмі одне із найважливіших свят, день посту, покаяння та відпущення гріхів. Відзначається на десятий день місяця тішрей (перший місяць єврейського календарного року, припадає на вересень-жовтень), завершуючи Десять днів покаяння.

Катастрофою. Одностайністю щодо неї пронизані і система освіти, і вся ізраїльська культура. Урі Цві Ґрінберґ, Хаїм Гурі, Тувія Рібнер, Амір Гільбоа, Єгуда Аміхай, Дан Пагіс, Рівка Мір'ям, Ітамар Яоз-Кесет, Таня Адар і багато інших відобразили цю тему у своїх віршах. Але Катастрофа європейського єврейства – лише один бік єврейської одностайності, і далеко не головний. От вірш Аміра Гільбоа, написаний після зняття блокади Єрусалима під час Війни за незалежність:

Ми знов були, немовби в сні[5]
зв' язок з єдиним поновивши.
Дахи Єрусалима злотом вишило
знов сонце золоте.
У мрії чи вві сні
зійти по тій драбині,
запрагнувши єдиного.
(З книги «Передранкові пісні», 1953)

У День Незалежності 1966 року Рівка Мір'ям, уродженка Ізраїлю, тоді ще учениця середньої школи, написала:

...він йшов у нікýди, народ мій.
Чую, як ізсередини несподівано в тиші
глибокій струни бринять.
Я тіло своє розчахнула, розвію його
із вітром,
щоб моєї не стало плоті,
заплющилася, здригнувшись, побачивши,
як із мене виходить народ.
(із книги «Я потонула у вікнах»)

[5] Алюзія до 126-го псалма: «Як вертався Господь із полоном Сіону, то були ми немов би у сні».

Юдаїзм присутній в ізраїльській поезії і як вираз духовного переживання, пов'язаного з юдейськими святинями. От уже близько ста п'ятдесяти років івритська поезія перебуває під напругою, що виходить із двох джерел: західний космополітизм, з одного боку, і модерністський неомістицизм – з іншого. Містична поетика символізму, в основному, в її російській версії, глибоко вплинула на поетів, які писали івритом у першій половині XX століття. Вони поєднали її (природним чином) з єврейською містичною традицією і передали своїм наступникам в ізраїльській поезії. Переплетіння це наражалося на нападки і було відкинуте у п'ятдесяті–шістдесяті роки, ознаки тієї революції увиразнені у творчості Аміхая, Заха, Пагіса, Авідана, Далії Герц, Меїра Візельтіра та інших. Але містика повернулася в ізраїльську поезію наприкінці шістдесятих і пізніше із Зельдою, Яіром Горовицом і Йоною Волах, цей напрямок і надалі є тривким і зміцнюється здебільшого завдяки зростанню кількості поетів релігійних або вихованих у релігійному дусі.

Байдужість до цього аспекту ізраїльської поезії та його недооцінка призводять, можливо, до втрати найкрасивіших, найнеобхідніших і найобнадійливіших речей, створених ізраїльською культурою. Ізраїльська секулярність повинна боротися не тільки за послаблення пут релігійного канону у нашому сучасному бутті (наприклад, робота громадського транспорту по суботах і спільне сидіння чоловіків і жінок у синагогах), а й за визнання і пошанування євреями у країні й за її межами нової єврейської духовності, що склалася, так чи так, в Ізраїлі, де єврейська культура, з

її перевагами і недоліками, – культура більшості. Ізраїльська поезія є найбільш яскравим виразом єврейського творчого духу у своїй стародавній юній країні[6].

Хамуталь БАР-ЙОСЕФ,
поетка, дослідниця івритської літератури

[6] Есей написаний і перекладений для публікації в Російсько-ізраїльському альманасі єврейської культури «Діалог», випуск 5–6 (1). Переклад з івриту Якова Лаха, з російської – Валерії Богуславської.

Сіван Гар-Шефі

Сіван Гар-Шефі (סיון הר שפי) народилася у 1978 році та виросла у поселенні Ефрат під Єрусалимом. Закінчила Єрусалимський університет, а докторський ступінь здобула в університеті Бар-Ілан. Свою магістерську дисертацію Гар-Шефі написала про Йону Волах[1], а докторську присвятила творчості Урі Цві Ґрінберґа[2]. Поетка викладає у коледжах Герцог та Гіват-Вашингтон і разом зі своїм чоловіком, поетом Авішаром Гар-Шефі, виховує чотирьох дітей. Її збірки «Вигнання Левіафана» («הלויתן גלות», 2005) та «Псалми на день землетрусу» («תהלים ליום רעש», 2010) були відзначені численними преміями, зокрема, престижною Премією імені Леві Ешкола.

«Я відчуваю, що у світському суспільстві існує справжній інтерес до нової релігійної поезії, яка

[1] Йона Волах (1944–1985) – ізраїльська поетка. Належала до кола авторів авангардного напряму «Молода поезія» і до тієї частини богеми 60 років XX ст., яка протиставляла себе ізраїльському істеблішменту, а також будь-якій ідеології та моралі (вживання наркотиків, епатування суспільства сексуальною свободою, у тому числі гомосексуальністю).

[2] Урі Цві Ґрінберґ (1896–1981) – ізраїльський поет і публіцист.

намагається встановити зв'язок між тілом і душею, буденним і святим, між старим і новим; у неї є багата, складна та оновлююча мова. <...>

Моя поезія є також розкриттям і приховуванням Лику[1]. Так я відчуваю «божественність» у світі, і так переживала її Йона Волах. Можливо, це пов'язане зі звільненням, із тим фактом, що, завдяки фемінізму, я відчуваю можливість зробити значно більше, ніж раніше. І зокрема, завдяки Вірджинії Вульф. <...>

У мені є щось трішки пасивне, що, можливо, пов'язане із моїм тяжінням до світів духу. Моя фанатична активність, імовірно, – у зосередженому спогляданні дійсності, у спробі дослідити реальність і говорити про неї щось осмислене, молитися про подолання недоліків, які я бачу в цьому існуванні, і, наскільки це можливо, особисто виправляти їх, передовсім, в собі»[2].

---

[1] Розкриття та приховування Образу Всевишнього – фундаментальне поняття юдаїзму, в том числі кабали.

[2] «Супокій: інтерв'ю з Сіван Гар Шефі», Ран Ягіль, Маарів, Тарбут, 17.07.2010 // http://www.nrg.co.il/online/47/ART2/132/877.html

Із книжки «Вигнання Левіафана»
Із циклу «Сара»

***

Господь говорить зі мною з-поза заслони
перешіптується зі мною в кухні намету
як сусідка.
тут тепло духмяно здіймається пара
я просіваю борошно
сонячний промінь пронизує клуби повітря
одкровення
відблиски світла від начищеної міді каструль
півмісяці тіста на чорній таці
скалки розбитої ринки
суміш прянощів
Бог порядку і безладу
говорить зі мною образом
а не словом
Той, Що бесідує з Авраамом біля входу
в намет
Той, Що прогулюється з ним біля входу,
неначе гість
і споглядає майбутнє
з'являється у замішаному тісті
приходить як найкраща другиня
в мерехкому вогні світильника
навідує мою жіночу сутність
похитується у мене всередині
примхливі форми майбутнього
у супчику з сочевиці
який я сама придумала
рецепт здорової любові.

Перша розлука

я називаю на ім’я те що минає
фісон гіхон тигр євфрат
що рухається міниться тече летить
жива душа тигр соловей

я даю ймення тому що відходить
фісон гіхон тигр євфрат
щебече реве рикає співає
жива душа корова лебідь

я називаю те що поїть і обіймає
фісон гіхон тигр євфрат
в її устах оливка в її персах молоко
жива душа голубка голубка туркоче

даю ім’я тому що проминає летить
промайне як туга
відривається віддаляється як птах від землі
її тут замало вона стогне обіймає годує
виходить як річка як звіря́
як пташа з гнізда моїх ребер

віддаляється і я кличу:
– Жінко.

Сніг

напередодні суботи
літало й падало на світ
прекрасне покривало снігу
я трималась за його один край
а Всевишній за другий
і ось ми танцюємо вдвох
тремко сходячись і розходячись
у запаморочливій радості
нашої раптової любові.

Тонка рівновага

Нашу суботу
яку тільки я можу привести
яку тільки ти можеш провести
тримають дві свічки
та врешті вони стають однією
з двома ґнотами
для нового початку.
На Початку ми були дволика істота
на нитці нашого спільного хребта
було підвішено світ.
Тепер нас двоє
два спинні хребти
тримають наш дім
і коли я ледь-ледь згинаюсь,
і коли ти. Тонка рівновага.

Рівка Мір'ям

Рівка Мір'ям (רבקה מרים) народилася у 1952 році в Єрусалимі. Величезний вплив на неї мали її батьки, які змогли вижити під час Другої світової, зокрема її батько – їдишський письменник Лейб Рохман. Вона почала писати вірші у 7 років, і вже у 14 років світ побачила її перша збірка «Моя жовта сукня». З того часу вийшли друком ще 12 її поетичних збірок, 2 книги коротких оповідань та 2 дитячі книги. Провідні теми творчості Рівки Мір'ям: сенс її ідентичності як єврейки, релігійні традиції та Голокост.

«Не пропонуючи майже жодних посилань на сучасний Ізраїль та його соціально-політичні проблеми, голос поетки нагадує анонімних письменників Мідраша[1]. Подібно до них авторка глибоко переосмислює історії з ТаНаХу та складає нові міфоподібні розповіді, використовуючи класичні біблійні тропи: криниць, глибин, гір та одкровень»[2].

---

[1] Мідра́ш (івр. מדרש , букв. вивчення, тлумачення) – розділ Усної Тори, який тлумачить і розробляє ключові ідеї єврейського вчення, закладені у Письмовій Торі (П'ятикнижжі Мойсеєвом).

[2] Marmer, Jake «Rivka Mirjam: Silence as Midrash». The Jewish Daily Forward Article. April 9, 2010 // http://blogs.forward.com/the-arty-semite/127371/rivka-miriam-silence-as-midrash/#ixzz1xa6QsFWD

Протягом 7 років (2000-2007) вона очолювала Бейт-Мідраш «Елюль» в Єрусалимі. Двічі була лауреатом Премії Прем'єр-міністра Ізраїлю у царині мистецтва, а також інших премій. Була близькою подругою знаної ізраїльської поетки Зельди.

«Мова – це поріг, це межа і вхід. Мова моря, мова струмка, мова тротуару. Вуста – це поріг людини, через них вона виходить із себе у світ. <...> Мовлення – це втілення дива, захованого в людині»[1].

«Я народилася в Ізраїлі. Чула іврит від самого свого початку. Але мова моєї матері – їдиш... Їдиш – це мова внутрішньої мелодії, яка лунає в мені, мова-ще-не-мова, мова запаху, смаку і доторку, які відображені в мені,... навіть коли я оповідаю про це все на івриті»[2].

«...Біблійний вірш каже: «Послухай, мій сину, напучення батька свого, і не відкидай науки матері своєї» (Пр. 1:8) – саме тут виражено відмінність: під висловом «наука матері своєї (тора)» мається на увазі, що мова матері (рідна мова)[3] – це Тора, й у слові «тора» вона захована, невидима для ока, як під час вагітності, у той час, як у вислові «напучення батька твого (мусар)» вже є розсічення, артикуляція, закладена у слові, можливість аналізу та пошуку смислу»[4].

---

[1] רבקה מרים "שפת אם, שפת עם". מוסף "שבת" – מקור ראשון. 17 במאי 2012

[2] Там само.

[3] Поняття «рідна мова» передається на івриті виразом «שפת אם», що означає буквально «мова матері».

[4] רבקה מרים "שפת אם, שפת עם". מוסף "שבת" – מקור ראשון. 17 במאי 2012

«Для мене ‘забава’ – найвеличніше слово з усіх. У книзі «Зогар» розповідається, що Г-дь бавиться із цадикім (праведниками). Цар Давид каже: «Коли б не Закон Твій*, розрада моя, то я був би загинув в недолі своїй!» (Пс. 119:92). Забава, гра – це танок дійсності, життя, сповненого радості, які не застигають на заквасці і не є лінеарними. У світі людей релігійних я бачу відсутність гри. Є серйозність, страх гріха, що відлякують. Можливо, це пов’язано зі страхом перетнути кордони, але і гра має межі, і ми граємо відповідно до правил гри. Гра – несподівана, у ній готовність стикатися з неочікуваним»[1].

«На мій погляд, ‘митець’ має прислухатися до того голосу, що виривається зсередини нього, унікального голосу, що має мову, створену спеціально для нього, і вірити, що коли вислів буде правильним і точним, таким, що виходить із глибин, він кінець-кінцем досягне ближнього. Посилай хліб свій, хліб свій та свою мрію. Якщо їй призначено піти далі за вас, так і станеться... Пророк, котрий стримує своє пророцтво, залишається зобов’язаним перед своєю душею»[2].

---

[1] גפן, פנינה «תורת הסוד והפשטנות – ראיון עם רבקה מרים», 21.08.2011.
http://pninageffen.wordpress.com/2011/08/21/%D7%AA%D7%95%D7%A8%D7%AA-%D7%94%D7%A1%D7%95%D7%93-%D7%95%D7%94%D7%A4%D7%A9%D7%98%D7%95%D7%AA-%D7%A8%D7%90%D7%99%D7%95%D7%9F-%D7%A2%D7%9D-%D7%A8%D7%91%D7%A7%D7%94-%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/

[2] רבקה מרים ״שפת אם׳ שפת עם״. מוסף ״שבת״ – מקור ראשון. 17 במאי 2012

* Мається на увазі Тора.

Я знайшлася

І я сама себе знайшла
У лоні жінки при надії
Очі мої сліпі
Вся я німотна.
Я чула голоси, які шептали.
Збагнула, що убралася у пір’я,
Що на мені зійшла трава
І що земля мене покрила.
Я не народжувалась.
Я воскресла.

Нема чоловіка у мене, крім хаосу[1]

Нема чоловіка у мене, крім хаосу
І хаос, крім мене, не має жодної жінки.
Ми в поцілунку над прірвою.
Пітьма понад прірвою.
І хаос, крім мене, не має жодної жінки.
І він сирота, і я сирота.
І дух наш летить над водою.

---

[1] В оригіналі «хаос» передається словом із виразу «תוהו ובוהו» (Книга Буття), що передає стан хаосу, перекладений в українській Біблії як «пуста та порожня [земля]»: «А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води» (Бут. 1:2).

Я ледве торкаюся кроків

Я поволі торкаюся кроків всередині себе,
Знаю, що зорі давно задрімали,
Знаю, що зорі глибоко заснули,
І не вовтузяться вві сні.
Я ледве торкаюся кроків всередині себе,
Я загортаюсь у власне волосся, наче у погляди
Розмовляю із зорями пошепки,
Я їм про роки мого князювання в пустельній
країні говорю.
Знаю, сьогодні вночі я вже знов не княжна,
Тільки вулична хвойда, що повільно конає.
Тихі кроки всередині мене
І я доторкаюсь до них.

Коханий мій

Коханий мій
з пальмових островів, загорнених в тонкий
серпанок,
Давай тобі на вухо прошепочу:
Отці мої усі померли,
Отці мої померли.
Всі.
Просяєш ти, подумаєш про пальмові острови,
Прикриті рушником від променів розжареного
сонця.
Я там стоятиму біля підніжжя моря
Питиму піну, шепотітиму тобі на вухо:
Отці мої – всі.
Дерева мелії нас упіймають гіллям,
Ми сядемо посеред стежки
І будемо кохати.

Сама

Я лишилася сама під небесами
Сиділа на лавочці,
Й оповідала Богу про людей, котрих знала
І котрі раптом пішли від мене.
І про квіти я Йому оповідала, з моїм
улюбленим запахом
І про широкі поля.
Я лишилася сама під небесами
І не знала, чи то все ще небеса.
Я сиділа посередині лавочки
Й оповідала Богу про небеса
Про те, що я не знаю, чи вони ще є де-небудь
й де,
Про те, що, імовірно, вони загорнені у мене,
а можливо,
То я загорнена у них.

Я розстебнула ґудзики моєї сукні

І тоді
Я розстебнула ґудзики моєї сукні
І народила доньку.
Вісім мерців в повен зріст німо мене
підштовхнули.
І я народила доньку.
Кров моя струменіла прозора, лилася
Цівка найтонша тканини мене загорнула.
Вісім мерців з тягарем пуповини поруч
зі мною сконали.
Високий безумець біг і кричав, біг і кричав.
День затихав та ішов, а ніч не надходила.
День вливався у мене, як струмінь піску.
Вісім безпутних мерців копирсалися
у моїй сукні.
І я народила доньку.

Я і обрізаний[1] чоловік

Чоловік, обрізаний красень тримає мене
за лікті,
Крил моїх культі торкає.
– Ми обоє – обрубки, – кажу йому.
– Я й мої крила. Ти і твій прутень.
– Ми обоє – обрубки, – кажу йому.
Все, чим ми є, це початки й кінці.
Немає у нас середини.
Красеню-пане, – кажу йому, –
Середина – це ми, в нас нема ні початку,
ні краю.
Чоловік мої стегна тримає,
Ми знаємо, що в них наше продовження.
Мої стегна завжди розсуваються,
мої стегна – країна простора[2].

---

[1] Обрізання (івр. מילה, *міла́*; ברית מילה, *бріт міла*, букв. \`завіт обрізання\`) – обряд видалення крайньої плоті у немовлят чоловічої статті, що символізує завіт між Богом та народом Ізраїлю. Згідно із біблійною традицією, цей обряд походить від патріарха Авраама (Бут. 17:10-14).

[2] Буквально «ארץ רבה», «Ерец раба» (в укр. перекладі І. Огієнка «край великий») (Пс. 110:6).

Всі люди

Коли наблизився до мене Ієготам[1],
Уздріла я, що він – то усі люди.
Ходи сюди, всі люди, – я гукнула, – пий
і відпочинь.
Ієготам наблизився до мене – сонмищем
рук і ніг.
Схилю йому на груди голову свою.
Очима очі я йому закрию.
Ти тут у мене, усі люди,
Як хороше нам всім разом.

[1] Вигадане авторкою ім'я יְהוֹתָם, яке є формою імені יוֹתָם Іотам (укр. Іофам), що трапляється в Біблії як ім'я сина Гідеона, судді Ізраїлева, та одного із царів Юдеї.

Я пустила коріння

Я пустила коріння
Люди-брати – я коріння пустила.
Довгими пальцями ніг дотикаюсь
До теплих рідин.
Шия моя так само спинається вниз,
Ніби свічка, спливаючи воском до ніг,
Я тягнусь до свого коріння.
Коліна мої поринають до нього
І всі мої входи до мене,
Живіт мій і груди, і шия моя, й мої очі.
Люди-брати – я пустила коріння.
Я корінь, лице моє – корінь.
І спереду корінь, й позаду.
І корінь – моє майбуття, й історія – корінь.
І корінь – мої сновидіння на віях.
Люди-брати – дорогі мої.

Сувора скеля

Каяття сидить в такій суворій скелі,
Що і в дім не зайде,
Не присяде,
Хліба не їстиме.
Коли ж скеля надвечір іде доріжкою,
що біля дому,
Вона не обернеться, навіть якщо закричати
їй на ім’я.
Рука посох тримає. Якщо ним вгатити
по скелі,
З неї не вийде вода[1].
Хіба раптом розколеться на одному зі схилів
І з відчиненого вікна почується свист її флейти.

---

[1] Мається на увазі біблійна історія про посох Мойсея (Чис. 20:11).

Забуття

Ієготам, котрий мав звичку згадуватися
через свої спомини,
Тепер згадався через забуття.
Те, що назбиралося, що відкриває для себе
дні проминальні,
Спалахує і золотиться під ними, як шкіра
під сонцем
Лущиться і облітає, як звітрена шкіра
Він звівся на одній із гір
Там, звідки видно забуття ген до обрію
Аби знайти не лише забуття,
Але й те, що було до нього
І те, що прийде після нього, те, що забулося
ще до того, як сталося
Він звівся на одній із гір
Або поруч з однією зі своїх книг,
У місці, з якого забуття видно ген аж до обрію

І він – вікно, і він – свіча
Він Камінь втрат і надбань[1]
Забуття минає перед ним
І він одне із проминань.

[1] «В Єрусалимі був високий камінь, призначений для оголошень про знахідки: кожен, хто знаходив якусь річ, ставав на нього і кричав: «Я знайшов, я знайшов!» Натомість людина, котра щось загубила, приходила до цього каменю і називала яскраві прикмети загубленої речі і, якщо прикмети збігалися, отримувала річ назад. За однією з версій, цей камінь називався «евен а-тоім אבן הטועים», тобто «камінь тих, хто помилився» – які не знають, де перебуває річ, і шукають її. За іншою версією, він називався «евен а-тоан אבן הטוען», «камінь для заяв» – позаяк на цьому камені оголошували про загублене (Мішна, Трактат Тааніт, гл. 3, мішна 8)» http://www.judaicaru.org/tora/taanit/glava_3_8.html

Слухай, Ізраїлю[1]…

Слухай, Ізраїлю, в глибинах нашого дому
Живе на самоті кімната спустіла
Що нам робити з нею, з кімнатою пустою
Що нам робити з нею, з кімнатою пустою
Ввійти у неї нам, втиснувшись поміж її стін
Чи ж принести їй жертву.
Кричати нам у ній. Чи веселитись?
Чи відкрити нам її двері, чи замкнути
Назвати її льохом чи палацом
Що нам зробити з нею, з кімнатою
порожньою, що нам з нею робити
З Кімнатою цією пустою
На її честь розпатлатись чи зачесатись
Чи побавитись з нею у хованки
Схопити її й шепотіти: кімната
пуста кімната пуста
Порожня кімната.

[1] «Слухай, Ізраїлю שמע ישראל» (Шма Ісраель) – перші слова однієї з центральних молитов у юдаїзмі.

Диво

Диво померло, – мовив клерк.
Він протер свої запітнілі окуляри.
Більше не сказав нічого.
Ніхто й оком не змигнув
Не налякався.
Люди в вагонах не говорили про смерть,
Коли пили чай і вино при столиках.
Напій у чаші їхній не тремтів,
Бо ж вони промовчали й тоді,
                                  як диво народилось.

Я простелила перед собою імена мого Бога[1]

Я простелила перед собою імена мого Бога
На прохолодній підлозі моєї кімнати.
Ім'я, котре я дала Йому, коли Він вдихнув
у мене Свій дух.
Й ім'я, котре я дала Йому, коли була юнкою.
Ім'я, котре я дала Йому, коли була віддана
чоловікові.

[1] В юдаїзмі Святість Бога вшановувалася настільки, що Його імена, вжиті у Біблії, заборонялося вимовляти у повсякденному житті. Замість них вживалося слово *Га-Шем* השם (Ім'я) та інші назви: *Га-Ґвура* הגבורה (Мужність), *Рахмана* רחמן (Милосердний), *Га-Шамаім* השמים (Небеса), *Га-Маком* המקום (Простір), *Авіну ше-ба-шамаім* אבינו שבשמים (Отець наш в небесах), *Га-Кадош барух Гу* הקדוש ברוך הוא (Святий, благословенний Він), *Ріббоно шел Га-олам* רבונו של העולם (Владика світу), *Мі-ше-амар ве-гая га-олам* מי שאמר והיה העולם (Той, Хто сказав, і був сотворений світ) і Шхіна שכינה. // // http://www.eleven.co.il/article/10682#0101

Ім’я, котре я дала Йому, коли знову стала
дозволена кожному[1].
Ім’я, котре я дала Йому, коли дахом мені
були батьки. Й ім’я,
котре я дала Йому, залишившись без даху.
Ім’я, котре я дала Йому заради трепету
перед ним. Й ім’я, котре я дала Йому,
щоб не мати страху.
Ім’я, котре я дала йому, щоб Він пам’ятав
мене. Й ім’я, щоб Він
волів не згадувати.
У денну спеку падаю ниць
На прохолодну підлогу моєї кімнати.

[1] Перефразування традиційної формули розлучення.

Троє сидять за великим столом[1]

Троє сидять за великим столом
Немовля і стара зі старим.
Жодної книги нема на столі. Страви
ніхто не подає.
Рабин не намагається їх учити.
Не намагається їх напоїти чаєм
або горілкою.
Він запросив їх сюди,
Аби плакати перед ними.

[1] І в назві, і в першому рядку вірша вжито те саме дієслово «месубім», «מסובים», яке одразу ж відсилає до пасхальної трапези (седера סדר), що під час нього учасники сидять за столом «напівлежачи», бенкетуючи «як вільні люди». Звільнення з рабства – головний мотив свята. А один з основних атрибутів седера – «книга», тобто Пасхальна гаґада, в якій викладається «літургія свята» та його закони і звичаї.

Фотографія

Зараз ми робимо фото. Я й мої діти
в моїх обіймах.
Моя голова лежить на плечі чоловіка.
Мої коси розчесані й чисті.
І мале собача лежить на землі. Його очі
красиві й сумні.
А на столі позаду – ваза.
І таця, на ній – солодощі.
А на дивані сидить туга, шляхетна
і випростана.
І наш Бог щойно ввійшов у світлину,
хоча й нема у Нього тілесного
образу[1].

---

[1] Остання фраза являє цитату із середньовічного літургійного піснеспіву «13 догматів віри». Третій принцип (догмат): «Я вірю повною вірою, що Творець, Чиє ім’я благословенне, безтілесний, і Його не стосуються властивості матерії, і немає в Нього жодного образу».

Мір'ям, татова сестра, котра до того ж є мною

Мір'ям, татова сестра, котра до того ж
є мною,
Приходить до мене читати вірші.
І Рівка, її матір, котра є мною також,
слухає вірші,
Ковтає з келишка
І посміхається.
І ми сидимо утрьох, і всі троє – я[1],
Поки я не встаю, щоб піти.

Я зіткана з різних можливостей.
Довгими зимовими ночами
Я вмію смикати різнобарвні нитки
Сплетені поміж собою, щоб роздивитися їх
по одній.
Коханий мій, погладжуючи моє різнолике тіло,
розкошує, сміється, шепоче:
Сара, Рівка, Рахель, Лея[2] – ти палаєш.

---

[1] Маються на увазі два імені авторки, якими її було названо на честь двох померлих (загиблих) родичок, згідно з єврейським звичаєм.

[2] Чотири праматері єврейського народу: Сарра, Ревекка (Рівка), Рахіль та Лія.

Ашер Райх

Ашер Райх (אשר רייך) народився у 1937 році в Єрусалимі. «Родина хлопчика належала до групи войовничих антисіоністів “Нетурей карта”. Ця невелика група харедім[1] повністю відмежувалася від часу вірою та марновірством, переконаннями та забобонами»[2]. Розмовною мовою у родині був їдиш. Із дворічного віку Райх вже знав алфавіт і завчав тексти молитов, згодом навчався у інтернаті та ієшиві. Батько Ашера Райха помер, коли хлопчику виповнилося дванадцять. У 18 років Райх розірвав стосунки з родиною і вступив до Армії оборони Ізраїлю, тоді ж захопився світською літературою.

Окрім близько 15 поетичних збірок («На сьомому році моїх поневірянь» (1963), «Схід вночі» (1972), «Такі справи» (1975) та ін.), Райх випустив

[1] Харедім (івр. חרדים) – узагальнена назва і, до певної міри, самоназва різноманітних ортодоксальних та ультраортодоксальних релігійних спільнот і членів цих спільнот в Ізраїлі та рідше поза ним. Буквальне значення – «ті, що бояться» (Бога).

[2] *Зоя Копельман.* «Мое детство было религиозной медитацией». О прозе Ашера Райха. – Лехаим. – Сентябрь 2011 элул 5771 – 9(233) // http://rjews.net/zoya-kopelman/articles/asher_reich.html

дві книги прози: роман «Спогади хворого на амнезію» (1993) та збірку оповідань «Людина з дверима» (2004). Свої поетичні твори Райх пише у вільному ритмі, без рими. Характерна особливість його поезії – зв'язок із єврейськими релігійними текстами не стільки на рівні образів, скільки на рівні словосполучень, що відсилають читача до рядків із молитов, Біблії або Талмуда.

Протягом багатьох років Ашер Райх був головним редактором Спілки ізраїльських письменників на івриті та літературного журналу «Мознаім» («Терези»).

«Я народився і виріс у харедимній родині, в єрусалимському кварталі Батей-Унгарін; у мене не було ні дитячого садочка, ні початкової школи, ні дитячих книжок, ні будь-яких знань про рослинний і тваринний світ, ні походів по країні із класом, ні спортивних або інших гуртків. Моє дитинство можна назвати напівжиттям. [...]

Попри цю приголомшливу обділеність, мені пощастило – моєю винагородою був альтернативний життєвий шлях: мені не виповнилося і трьох років, а я вже удостоївся права крокувати поміж слів та звуків Тори і молитов. Так, зачарований мовою, я пройшов всю пустелю свого напівнеживого дитинства. Іврит був не просто мовленням, не лише знаком відмінності, але, головним чином, святою вітчизною. <...> Кожного вечора, перш ніж піти зі мною у синагогу на молитви мінха і маарів[1], батько

[1] Мінха́ (івр. מנחה) та маари́в (івр. מעריב) – денна (полуднева) та вечірня молитви в юдаїзмі.

перевіряв, що я вчив у хедері[1]. Я читав йому задані напам'ять у той день вірші Тори, переповідав її тижневий розділ та інші історії Писання...»[2].

«До 17 років я майже нічого, окрім хедера і родини, не бачив, ніде не бував. Це світ надзвичайно замкнений, ізольований. [...] Я ставив сам собі запитання і відчував, що всередині цього замкненого кола не знайду на них відповідей. І в певний момент це переросло у протест. Кожного ранку я став підходити до дзеркала та вкорочувати пейси. Одного разу мати спіймала мене за цим заняттям, рознервувалася, розкричалася. Я сказав їй, що навіть рабі Менахем Мендл із Коцька говорив, що сумнів – це висока перевага мислячої людини»[3].

[1] Хе́дер (идиш חדר хе́йдер) – єврейська релігійна початкова школа.

[2] А. Райх. Аль а-биопоэтика шели: а-ялдут ке-галут (О моей биопоэтике: детство как изгнание). Лекция, прочитанная в Еврейском университете // Зоя Копельман. «Мое детство было религиозной медитацией». О прозе Ашера Райха. – Лехаим. – Сентябрь 2011 элул 5771 – 9(233) // http://rjews.net/zoya-kopelman/articles/asher_reich.html

[3] С. Аксенова-Штейнгруд «Словом создавая Вселенную... (интервью, взятое у израильского писателя Ашера Райха)» // http://amkob113.narod.ru/acht/ach-4.html

Марш воїнів дощу

Ця зима і була війною.
Битви дим скинув на нас облогу.

Цілу ніч за вікном воїни дощу
На плацу тягнули носок.
Калюжі в полях зробили глибокі підкопи

До рівчаків дощових довкола споруд,
Що позагорталися, наче у камуфляж,
у сутінки.
Панцирі вітру розбрелись на всі боки,
Оточуючи нас своїм бряцанням. Залишившись

На самоті, ми будуємо фортифікації при
палахкому каміні.
Блискавки били по вікнах.
Хмар гармати стріляли
Громами, що падали просто на дах.
Нашу одежу страчено на білизняній мотузці.
Дим із комина сповістив, що ми відступили.
У ліжко.

Гра в карти[1]

У вікні розливається благодать: тіло жінки
в усій її повноті
Власне проходить переді мною,
як флагманське судно.
Речей, речень невиразні обриси
проминають мене, снують.
І знадвору лиш вітер її захмарний вирішує,
Де саме в цю ніч проллється у мені дощ,
Ніби любов – гостя з не цього світу.

Жінка здорова, міцна як горіх, цілісіньку ніч
Розігрує в мені темні свої забави,
І карти усі у її руках.
Вона не почує мого кохання поривів,
Як зуміла б почути жінка пресвітла і чистая[2].
Вона – жінка, що спрагло купається
у власній силі.

---

[1] Гра називається «шишийот», івр. שישיות, укр. «шістки». «Шістки» – це проста гра, призначена для двох або більше гравців. Грають усіма картами в колоді, незалежно від масті. Кожна карта має числове значення. У «дами» максимальне значення – 12, король і джокер – 0 тощо. Перемагає той, у кого в кінці гри залишаються карти з найменшим числовим значенням.

[2] אישה ברה (іша бара) – рідкісне словосполучення, що відсилає до ТаНаХу. На прикметник «бара» у значенні «чиста», «ясна», «непорочна» натрапляємо у Пісні над Піснями: «Хто це така, що вона виглядає, немов та досвітня зоря, прекрасна, як місяць, як сонце ясна, як полки з прапорами грізна?» (Пісн. 6:10).

Моя обранка і я лежали у темряві стишені,
Із важкими зв'язками потаємної спадковості.
Звіряємо всі можливі переживання
наших життів –
Куди б ми не йшли, твоє дитинство
було з тобою,
А нитка мого дитинства, увіткана
межи судин мого тіла,
Не була в мені крильми для цих ночей.

Тільки Господь є той птах,
Чистим горлом якого співає цієї миті
Оте дерево в усій своїй широколистій красі,
Коло нього дві дивні тіні маєстатично
Походжають отам, мовчазні, гілкаві,
І лише мені зрозуміло: я це. Це ти.

Мова карт, засвоєна мною, – немов
Особливий міжнародний зв'язок,
і то не менше, ніж мова любові.
Метання красивих слів із колоди душі
Таке ж, як метання карт: добрий картяр,
достоту наче закоханий,
Грає з вогнем, понад міру все ставлячи
На одну карту.

Швидкий плавець почуття

Голод – це перший погляд.
Усі сім тіней ночі
Будуть розгромлені цим вдивлянням.
До котрогось лиця прикріпив котресь тіло
Чи сідниці якимось рухом.
Голод – він же також і другий погляд, і третій.
Око, як тисяча рук, знімає із тебе
Усілякий одяг, умовність. Я,
швидкий плавець почуття,
В стилі жаги гребу у шостому морі,
А мої гідрооптичні очі – це світло,
Побачене з ласки ілюзії
У бурхливих водах прозорих досвідчень.
Я швидкий плавець почуття.
Надаремні вилазки в світ за межами географії,
Там, де дії більше, аніж споглядання,
У якому моя голова завжди обернена
в бік якої-небудь
Найблискучішої з обіцянок.
В тої пристрасті очі завжди
Більші за серце, а серце швидше за очі.
Півжиття я був архетипом першого погляду,
Я, швидкий плавець почуття,
Сентиментальний слідопит його дотиків,
грайливих від палючої спраги.
І проступає крізь мене відважна жмінка
виснажливого насичення.
І друга шкіра тоді виростає з-під шкіри, як
щедрий мій захисник
Від хибного почуття, що вводить в оману до
наступного голоду.

Єство пам'яті

Простягаю до пам'яті невпевнену руку.
Запрягаю у пам'ять сім поранених огирів –
Мерехтіти між пітьмою і світлом

Язик часу, вистромлений у мій бік,
Спалахнув і заковтнувся.

Пам'ять розлягається, наче мантія,
Тямлю її,
Не знаючи прийдешнього цього руху.

У повітряних каналах зупинка кисню.

Моє єство обробляє собою сітку –
Підтримати єство пам'яті
В час падіння.

Тутешнє світло

На одній із цих гір[1]
Вузол свого життя[2] був здобув я й тутешнє
світло
Просочилось у мене. Я уздрів там самого себе
без імені,
Що вслухався, безмовно ковзав закапелком
свого дитинства.
І зі швидкістю мрії, безшумно струсив я
із себе юність.
Я самотньо брів світом, котрий – навшпиньки,
Та залишився сумніву братом, небожем
Убогості. Квіти всі, повні імені,
Вдихали мій пахощ у жадобі барви і повнилися
Світлом тутешнім. Плоть від плоті моєї
були близнюки:
Лють і гнів – і на щось, і на дещо,
Чого не було і не буде. Відчай – мені племінник.

---

[1] Можливо, йдеться про Юдейські гори (івр. הרי יהודה), в яких розташований Єрусалим.

[2] צרור החיים (црор гахаїм) – вузол життя, джерело життя. Надзвичайно потужне поняття в юдаїзмі. У Кабалі йдеться про прагнення людини злитися з Творцем, і якщо це вручення душі Творцю приймається, людина миттєво зливається із Ним і входить у джерело життя (црор гахаїм) в цьому та майбутньому світах. http://www.kabbalah.info/ruskab/resources/zohar/namerenie_molitvy.htm. У поминальних молитвах «Ізкор» та «Ель мале рахамім» просять, щоб душа померлого була зв’язана у вузол життя з вічно живими душами праведників та праотців.

Я був двійником тіні тутешнього світла,
яка волає.
Туга моя – ревла, котила в надра себе самого.
Я, зворушений, був собі мамататом, що вдихає
Свою історію, що хворий на немочі
рідного міста,
Що славить мене безмовно, що ганить
несправедливо.
У чому сенси минулого? В чім примирення
того, що є? Моє дихання
Діткнуло моєї безодні. Я у завтра течу в
тутешньому світлі,
Прокидаючись швидко до себе самого.

Тіло – голодний вовк

Тіло – голодний вовк.
Голодний досита, ситий голодом.
Небезпечний самому собі.

А в його глибині –
Вже не тіло, а ніч.
Інша солона спрага,
Інший прогіркий голод.

Магма вивергається і засмоктується назад,
Готова до нового вибуху.
Час тіла минає у виверженні годин,
а далі – страх,
а ще глибше – самотність іншого.

Скажу іще: тіло жебрак,
А душа? Ох, душа… Її виття –
Іншовияв крику.
Ця ніч – не сьогодні,
світанок далекий від завтра,
І те, що від тіла проходить до іншого тіла, –
Голодний вовк.

Любов

Уникає всього, що не є нею; тікає від тих,
хто її переслідує.
Не прощає, хто мовить неправду в ім’я її.
Не піддається буденному і банальному.

Вона очевидна й таємна, явна і потайна; вона
біль і зцілення;
Щедра і розсудлива, несподівана, неподільна.
Я труджусь над нею, мрію про неї, борюся
заради неї,
І вона – доленосний дар, СГУЛА[1] ГОРАЛІТ[2],
манлива і недосяжна.
Любов – мотор голосу, вона світло й пітьма,

[1] «Сгула», івр. סגולה – означає «щось надзвичайно цінне, унікальне». Таким для Всевишнього є народ Ізраїлю: «А тепер, коли справді послухаєте Мого голосу, і будете дотримувати заповіту Мого, то станете Мені вибраним з усіх народів (сгулою)» (Вих. 19:5), – наказав Він Мойсею передати синам Ізраїлю напередодні дарування Тори. «Сгулою» також називають колекції коштовностей: як згадується у книзі Екклезіастовій (2:8), «<він зібрав собі> рідкісні коштовності (сгула), отримані від царів та держав». У переносному значенні «сгула» означає певну дію або предмет, які ведуть до благотворних наслідків, хоча причиново-наслідкові зв’язки у тому, що відбувається, не очевидні. *Иеуда Фридзон. Что такое сгула? // «Лехаим», октябрь 2007 г. http://www.lechaim.ru/ARHIV/186/fridzon.htm*

[2] «Гораліт», івр. גורלית – роковий, доленосний, фатальний.

Благословення й прокляття, кінечність
і безконечність.
Не бачить, не чує, не знає кордонів,
Любов прекрасна, як лань, і хижа,
неначе левиця.

Я труджусь над нею, мрію про неї, хворію нею
і возвеличуюсь
над нею. Вона уникає тих, хто переслідує її.
Не усвідомлює своєї складної простоти,
не страшиться своєї вічної проминальності.
Причина мук моїх, і все рівно жадана –
Любов.

Ландшафт

На узбережжі неба,
Неба нашої слави і честі

Я сателіт, а ти мій корабель космічний.
Кружляємо в небесній порожнечі[1],
Вільні і щасливі.
Над просторами, під небесним куполом,
Перед нашими очима, як на конвейєрі,
Пропливають родоводи світла й повітря,

Води, кисню і пари.
Вітри віють у захмарній безодні,
Потаємні голограми снігів.
Наша мова прорізується з язиків, ніби крила
з лопаток,
І слова сяють, як лики звірів Єзекеїля[2].

[1] Вживається лексика Створення світу (Тора).

[2] Можливо, мається на увазі видіння пророка Єзекіїля, коли посеред вогню перед пророком постало четверо загадкових тварин, кожна з яких мала чотири обличчя (людини, лева, тільця та орла) і четверо крил, два з яких покривали їхні тіла та руки, а два інших, перехрещуючись, приховували від погляду дещо, що вони одночасно захищали і несли, і звідки виходив вогонь та сяйво блискавки (Єз. 1:1-28).

Кожне слово – космічне тіло.
Якби можна було вічно жити так –
Нагим, аж прозорим, на березі неба,
У світлі тендітного, ніжного, крихкого
мовчання,
Над літерами івриту, зорями Кабали[1],
Де сонце – незгасна лампада[2].

---

[1] В оригіналі дослівно: «Над зіркою, створеною літерами». Згідно з кабалістичними уявленнями, літери івриту є духовними силами, що творять світ.

[2] אור תמיד (Ор Тамід) – вічне світло. В юдаїзмі існує потужне поняття נר תמיד (Нер Тамід) – незгасний (вічний) світильник, що постійно палає перед Ковчегом Завіту в синагозі як символічне нагадування про менору, котра постійно горіла у Храмі й також називалася «нер тамід». Згідно з деякими інтерпретаціями, «нер тамід» символізує також постійну Божественну присутність (Шаб. 22б) або духовне світло, що точилося з Храму. *Електронна єврейська енциклопедія // http://www.eleven.co.il/article/12954.*

І знов про моє кохання

Дивляться на мене твої вірші
Серце твоє асфальтове

Вдихає запах моїх долонь
Коли я бачу тебе
Домашні речі теж обмінюються

Закоханими поглядами
Тільки в тобі засну
Будемо картиною в картині
Як перламутрова мушля всередині скелі

Літні підвали

Підземелля у вогкому місті
Знову жадібно прагнуть
Наших оголених тіл – як єдиного тіла
Поміж фресок на стінах
Наші руки поселяться в низинах нашого

живота
І я жінка здіймаюсь у небо від смерті, і
ти
чоловік
І земля відкривається
Для оранки засіву і поливу

І в дотиках поєднання
У тому що вкотре отримуємо і даємо
В момент ПРИБУТТЯ – коли я в тобі
а ти в мені струмує
живе коло, до самих кінчиків крику,
до наступної зливи

На світанку

О третій ночі
Слова в'язнуть на зубах,
Тиша скрипить,
Щелепа натикається на щелепу,
Час розчавлено і розтрощено.

Темрява малює крапки.
Між вій пробігає трепет.
О ні, не дай реальності оволодіти сном!

Володарю таємних скарбів,
Ти опускаєш на ложе
Ваготу свого тіла –
Аж доки звуки світла не розірвуть ніч.

Роні Сомек

Роні Сомек (רוני סומק) народився в 1951 році у Багдаді, Ірак, і через кілька років переїхав з батьками до Ізраїлю. Він вивчав єврейську літературу та філософію у Тель-Авівському університеті, а також живопис – в Інституті мистецтв та дизайну Авні. Роні Сомек тривалий час працював із дітьми вулиці, а нині викладає літературу у школі та керує літературною студією. Опублікував 10 поетичних збірок, остання з яких має назву «Алжир» (2009), а також кілька книжок для дітей у співавторстві зі своєю донькою Ширлі. Брав участь у кількох художніх виставках у різних галереях та музеях Ізраїлю. Випустив кілька дисків, зокрема: «Відплата хлопчика-заїки», «Межа бідності», «Стисла історія горілки» спільно з нью-йоркським музикантом Еліотом Шарпом та ін.

«...Роні вирвали із рідного Іраку, коли йому було чотири. В Ізраїлі його дитинство проходило у транзитному таборі для нових емігрантів. Там зростав він в оточенні музики: видатні виконавці Умм Кульсум[1], Фарід аль-Атраш[2] та Файруз[3] на

[1] Умм Кульсум (справжнє ім'я – Фатіма Ібрахім Елбельтагі, 1904–1975) – єгипетська співачка, одна з найвідоміших виконавиць в арабському світі.

[2] Фарід аль-Атраш (1915–1974) – єгипетський композитор сирійського походження. Один із найвидатніших арабських композиторів XX ст.

[3] Файруз (справжнє ім'я – Нухад Хаддад, нар. 1935 р.) – популярна ліванська співачка.

противагу Елвісу Преслі та Біллі Холідей[1]. Завдяки цьому ранньому досвіду Роні швидко став одним із провідних ізраїльських поетів, чия творчість багата на сленг і вирізняється ритмами *staccato*, швидкими переходами від однієї сцени до іншої, великими планами і тривожними *attacca*[2]. Не дивно, що його так люблять в Ізраїлі. У якого ще поета ми знайдемо Тарзана, Мерлін Монро і ковбоїв, котрі змагаються з равві Ієгудою Галеві[3] за серця та душі ізраїльтян?

...Його виразний сефардський голос пробуджує аромат фалафелю та шаурми..., галас південного Тель-Авіва з його маленькими гаражами, магазинами, дешевими ресторанами, бандами та арабськими робітниками. Він також є трубадуром безнадійно закоханих у віршах гарячих, еротичних, комічних, трагічних, зачарованих чудесами сльози, і тату, і непрофесійної фотознімки, і ліфчика, і опудала»[4].

«Моя мати мріє на арабській, я мрію на івриті і розмовляю на івриті, але часом усередині івриту я можу почути саундтрек такої виконавиці як Файруз, що співає дуетом із Франком Сінатрою або Елвісом. <...> Нещодавно я працював над двома музичними проектами. Один мав назву «Відпла-

---

[1] Бі́ллі Хо́лідей (англ. Billie Holiday, справжнє ім'я – Елеонора Феган, 1915–1959) – видатна афроамериканська джазова вокалістка.

[2] attacca – музичний термін, який наприкінці певної частини вказує на те, що треба починати наступну частину одразу, без перерви у звучанні.

[3] Ієгуда бен Шмуель Галеві (івр. יהודה הלוי, бл. 1075–1141) – середньовічний єврейський поет і філософ.

[4] Gabriel David, Introduction for Ronny Someck at Oded Halahmi's Book Party, September 29, 2002.

та хлопчика-заїки», котрий я презентував разом із нью-йоркським музикантом Еліотом Шарпом. Інструменти та музичний настрій виразно західні. Паралельно я записував один із моїх віршів під акомпанемент бедуїнського гравця на уді[1] Мухаммеда Абу Аджая. Я читав вірш в оригіналі на івриті, а він, Мухаммед, співав арабський переклад поета Саміха аль-Касіма. Обидва диски лежать поруч на одній полиці в моїй аудіотеці»[2].

[1] Уд (івр. עוד – ud) – струнний щипковий інструмент. Розповсюджений у країнах Закавказзя, Середньої Азії та Ближнього Сходу з VI ст. На європейський континент був занесений арабами, зокрема в Іспанію, а пізніше, уже з назвою лютні, поширився у країнах Старого Світу.

[2] Уривки зі статті Ханна Яоз, викладача літератури Голокосту Бар-Іланського університету в Ізраїлі «Єврейський вірш під супровід уду: Інтерв'ю з Роні Сомеком».

Левине молоко

Мій дід народився в краях араку[1].
На пляшках були причесані гривасті леви
В позах овечок.
«Оце – Цар звірів», – його палець тремтів,
А в тонких вусах вітер прокреслював паралелі
Й меридіани джунґлів моєї мрії.
Мені пощастило, що я заблукав по дорозі,
Інакше Джек Деніелс[2] міг би стати
моїм батьком,

[1] Арак – міцний алкогольний напій, поширений на Близькому Сході, у Центральній Азії та Східній Європі. У залежності від країни та реґіону відрізняється за міцністю, вихідною сировиною та процедурою виготовлення. Мешканці Іраку вважають, що арак уперше з'явився саме в їхній країні, а відтак він поширився й на інші території.

[2] Джек Деніелс (Jack Daniel's) – славетне американське віскі, що попервах було тільки мрією певної молодої людини. Її звали містер Деніел. Саме він, Джек Деніел, для якого віскі було пристрастю і справою всього життя, подарував цьому напоєві не тільки своє ім'я, але й надзвичайний смак. Усе почалося 1863 року, коли Джек Деніел придбав винокурню серед пагорбів Теннессі. Нині вона є найстарішою у США зареєстрованою винокурнею, що продовжує виробляти чудове віскі за тією ж технологією, що застосовував Джек Деніел, зберігаючи вірність простому девізу свого засновника: «Щодня, поки ми робимо віскі, ми будемо робити його настільки добре, наскільки можемо».

I Джин[1] гойдала б колиску тоніку
в моєму горлі.

І тільки в порожніх пляшках, які я хотів
закинути в море,
Я сховав записку в пам'ять
Про п'яного від любові.

[1] Джин, або ж ялівцівка (gin – від geneva, «ялівцева») – один із найміцніших алкогольних напоїв. Звичайний джин має занадто сухий смак, тому його майже не вживають у чистому вигляді, як правило, розчиняючи тоніком. Унаслідок цього саме сполучення «джин-тонік» закріпилось у лексиконі шанувальників алкоголю.

Свідчення краси

Найгарніша дівчина світу подушчиною
пальця стерла пил
З етикетки на пляшці у винній крамниці
в Бордо.
Віяло цього руху вивчають інститути
археології
Коли очі відкриті найширше, щоб розгледіти
рік творіння.
У пляшках стирається пам’ять вина про руку,
що чавила грона,
У винограду зникає запах листяного затінку.
У листках
Ностальґія вимкнула вітряні двигуни піщинок,
і пісок
Уже не вкриває корені, які розповзлися
землею ніби змії,
Що скидають шкіру за будь-якої пори.

А дівчина? Дев’ять місяців, здогадуюся
за мазками пензля на її тілі,
Дев’ять місяців сидів Леонардо да Вінчі
поміж ніг
Її матері і писав
Її.

Ніва

«Вона була схожа на коробку з цукерками, в яку пролізла смерть».
Ірвін Шоу, «Молоді леви», 1949

Якось я побачив її, коли вона знімала кофтину.
Її ліфчик мав колір табірного барака
В тимчасовому поселенні для репатріантів.
Щоби підсилити враження, я уявив її соски гребінцями
Жертовного півня.
Мабуть, вона втратила цноту на сохнутівському ліжку[1].
Її звали Ніва. Вона була схожа на коробку з цукерками, в яку пролізла смерть.
Я досі пам'ятаю крихти шоколаду в кутиках вуст,
Її долоню, що сахнулася до розбитого вікна.
І палець, який наказував забиратися звідси геть.

---

[1] Сохнут – Єврейська аґенція на підтримку Ізраїлю (JAFI), відома також як Єврейська аґенція – офіційна організація Держави Ізраїль, що займається проблемами репатріації до Ізраїлю (Алії). Заснована 11 серпня 1929 року на 16-му конґресі сіоністів. Мотивує євреїв усього світу переселятися до Ізраїлю. З 1950 року під керівництвом Сохнуту почали створюватися тимчасові баракові поселення для репатріантів (маабарот).

Поцілунок

Туфлі на високих підборах винайшла дівчина,
Яку завжди цілували в лоб.
З того часу лоб виблискує ніби крем
для взуття
І щіточка для брів не перестає до блиску
Полірувати її очі після вибуху
На мінному полі вуст.
Я пам'ятаю перший поцілунок поруч
із голим лимонним
Деревом. Хтось розповів нам, що коли
натерти зуби листком лимона,
Зникне запах сигарет. Туман мав тонкі пальці.
Шия міста
Грубшала від задихання, а дівчина,
яку я хотів, не знала,
Що запах лимона між зубами та язиком
Моя уява поширить на все її обличчя.

Серветка

Час
Тонкий
Мов серветка що змахує
Крихти слова
З губів.
«Дістав задоволення? – питає вона. –
Розкажи другові.
Не дістав? Розкажи нам».
І ми, подібно до вуст, ніколи не наситимось
Стравами тіла,
І кохання наприкінці ночі схоже на
Перевернутий стілець
На столі в ресторані.
Його ноги в повітрі,
Голова у хмарах на підлозі.

Зрошувач

Ліорі та Ширлі

Кохання б’є тонкими цівками
З дірочок зрощувача.
І ми також, як щока землі,
Прагнемо цілунка води.

Пісня щастя

Нас посаджено на торт
Ніби фігурки молодих на весіллі.
І навіть якщо з’явиться ніж,
Будемо триматись одного шматка.

Пшениця

Ліорі та Ширлі

Пшеничний лан в’ється над головами моїх
Дружини і доньки.
Хоч і банально так говорити про блонд,
Саме там проростає хліб
Мого життя.

Пристрасть

У сірниковій коробці на ім'я пристрасть
Очікують голівка до голівки
І знають, що вогонь – засапаний паротяг
У потязі оргазму.

Осколок

Кажеш, ніби кохання схоже на склянку.
Воно трісне, якщо тримати його
Заміцно або розіб'ється – якщо заслабко.
Про гостроту цих уламків поети
Пишуть вірші. Я –
Ні. Я – геолог шарів губної помади
Відбитих на краєчку скла, ніби
                червона шмата, просякла
Кров'ю бика.

Піратська пісня кохання

Якщо ти ножицями витнеш морські хвилі –
Знайдеш тільки воду
І рештки фінікійського судна,
Що на ньому я був колись усіма рабами.
Канчук, що ляскав по моїй спині,
Мав обриси твоїх рук,
А твій голос, що наказував «Греби!»,
був гострий, мов сокира,
Що рубала гребців.
У таку мить я хотів, щоб кохання
Майоріло мов череп на чорному прапорі
Піратського корабля.
Щось викрадене,
Щось вирване в тіла.

Барабанник революції

Наше тіло малювало на простирадлах
вим'ятий прапор,
І пластмасові ґудзики на розкиданім одязі
Нагадували золоті
На генеральських шинелях.
Я був тоді барабанником революції,
А вона – порохом у ще не випущеній кулі.
«Кордони держави, – читаю серед висловів
Наполеона, – визначаються ріками, гірськими
хребтами або
Пустелями. З усіх перешкод найтяжча
для подолання
Пустеля».

Ось пустельності тіла. Біла шкіра, на якій
панцир ліфчика
Зупинив штики сонячної засмаги,
Сліпуча шия
І пальці, що барабанять у порожнечі
за мить до того,
Як стиснуться, щоб ухопити трофей.

Сонет повітряних нарцисів

Нічний дощ відмиває асфальтових драконів,
Дощівка накопичується в калюжі
О четвертій ранку краєчок міфології
Торкається тротуару

У такому ритмі ще вирветься з горлянки
вогонь
І вулиця зрадить вулицю.
Червоне світло виявиться світлом паперових
ліхтарів
І солов'ї полетять із китайських казок
у казки завтра.

І тільки між скелями серця
(Того, що може закохатись
У пляму мазка

Поміж рівниною нігтя і пальцями дівчини,
З якою він заледве знається)
Виросте застигла рожева ніч повітряних
нарцисів.

Алжир

Якщо б я мав ще одну дочку
Я назвав би її Алжир,
І ви скидали би переді мною колоніального
капелюха
І називали б мене Абу Алжиром.
Уранці, коли ти розплющувала б шоколадні
очі,
Я казав би: «Ось, Африка прокидається»,
І вона гладила би світлу голову сестри
І була б упевнена, що знайшла золото.
Берег моря був би її пісківницею,
У слідах французів, що повтікали звідти,
Вона ховала би фініки, що нападали з дерев.
«Алжир, – кликав би я її, тримаючись
за балконні перила, –
Алжир, іди додому, ти побачиш, як я фарбую
східну стіну
Сонячною щіткою».

Сонет сонця

Сьогодні дощу не буде
І вуста землі мов губи наложниці
Не зволожаться вкраденим поцілунком.
Сьогодні сонце попестить підніжжя гір,
І кінчиком стебла прошепоче колискову
Заснулому жовтозіллю,
І кришитиме іржу на табличках із наказами
На огорожі військового табору,
Де найкраща – моя дочка.
Сьогодні любов прослизне
Мов банан у горлянку світу,
І його скинута шкірка буде латкою
Поміж зірками наді мною
Немов мій особистий місяць.

Соната літа

Літо – олівець,
У пеналі пір року
Заточений найгірше.
Я пишу ним
Любовного листа
До кравчині, що викроїла
З жіночих кофтин
Комірці на потилиці,
А з подолів жіночих суконь
Кілька сантиметрів зими.
І в цьому році, мабуть,
Буде гаряче
В низовинах.

Про дівчинку, в якої ще не розкрився парашут

Уночі я зібрав пера твоїх ангельських крил
І мені приснилася мить удару
Об землю.
Шкода, що я не сантехнік душі
З кишеньковим ліхтариком, який насміхається
Навіть над сонцем, а рука зчищає іржу
З труби марень за хвилину до того, як вона
Вдрузки розіб'є стіну, що ув'язнила в устах
Слово
Мама.
З вікна можна побачити спокусливу усмішку
Інших жінок, нанизану на гачок вудочки,
закинутий
Для вилову слів із дитячих вуст.
Продовжуйте, хочу сказати їм, розмахувати
прапорами
На честь кожного звуку,
Але візьміть до уваги і згорнуті знамена
в закамарках тіл
Замовклих.
Тихо чекайте на урочисту процесію першого
слова,
На барабани пестливої руки,
Вітру, що трусоне стропами
Досі не розкритого парашута.

Пан Аушвіц

Тяжко розтопити в пам’яті синю крижану
брилу,
Застиглу в його очах,
Цифри випалені на руці,
І ремінь, що шмагав жінку, яка була з ним там,
А тепер мовчить на балконі.
«Шкода, – мовить він різко, – що Гітлер
не працював понад норму» –
І кактуси у вазонках наїжилися колючим
дротом
Табору, з якого він утік.
Піну, що витекла з отруєної криниці його рота,
Він утирав
Прапором, який так і висів від одного
Дня незалежності[1] до наступного,
«Пане Аушвіц[2]!» – кричали ми, коли вони
забирали його до божевільні,
А він устиг іще засунути руку в кишеню і здерти
Целофан із цукерків, що ними жбурляв у нас.

---

[1] День незалежності Ізраїлю – головне державне свято країни, що відзначається 14 травня на честь проголошення Держави Ізраїль у 1948 році.

[2] Аушвіц-Біркенау (у нас більше відомий як Освєнцім-Бжезінка) – комплекс німецьких концтаборів смерті, що в 1940 – 45 рр. розташовувалися на заході Польського генерал-губернаторства, за 60 км на захід від Кракова. Близько 1 млн. 300 тис. осіб, мільйон із яких становили євреї, піддавалися тортурам у таборах Освєнціма, близько 1 млн 100 тис. із них були закатовані.

Дорогою в Арад

Білі вівці на шляху в Арад
Нагадують молочні зуби у щелепі пустелі.
Війна триває,
Вовк, який житиме з нами, ще
не народжений[1].

Екологічна поема

Орли знялись на світанні
Під крилом лишилась тільки тінь
У фармацевтиці природи[2]
Я всього лиш інґредієнт.

[1] Арад – місто на півдні Ізраїлю, відоме різноманіттям своїх етнічних та соціальних груп (сефарди й ашкеназі, чорні євреї та бедуїни, світські та релігійні євреї, корінні ізраїльтяни та репатріанти). ЮНЕСКО визнає Арад екологічно найчистішим містом світу.

[2] Одна з найбільших фармацевтичних компаній Ізраїлю називається «Тева», тобто природа.

Летовища

Шкода, що не можна сказати:
«Приземлився на «Бриджит Бардо»,
Бачив стрінґи у д’юті-фрі «Мерилін Монро»
Або в Рафіасі[1] купив косметичні олівці
і туш для вій
На летовищі імені Клеопатри».
Отак денні хмари перетворювалися б
на шалики, що спадають
Плечима Господніми, а нічні –
перед приземленням –
У сукні з легкого батисту
На зоряних балах.
Замість цього ми кажемо «Шарль де Ґолль»,
«Кеннеді»,
Або «Ясир Арафат».
І бачимо, як гелікоптер політики
Завжди летить низько-низько,
Схожий на іскорку царської корони,
Пробудженої сонцем.

---

[1] Рафіах – прикордонний контрольно-пропускний пункт на кордоні Єгипту і Палестинської автономії (сектор Газа), контрольований Єгиптом та Ізраїлем.

Майя Бежерано

Майя Бежерано (מאיה בז׳רנו) народилася у 1949 році в кібуці Ілон. Після військової служби вивчала івритську літературу і філософію в Університеті Бар-Ілан (в Рамат-Гані), а згодом – бібліотекарську справу в Єврейському університеті в Єрусалимі. Деякий час Майя Бежерано викладала літературу у школі, а нині працює у бібліографічному відділі міської бібліотеки у Тель-Авіві.

Авторка понад 10 поетичних збірок. Багато її віршів покладені на музику і стали популярними в Ізраїлі піснями. Лауреатка багатьох премій, має репутацію поета-модерніста, в основному завдяки віршам із книги «Обробка даних» («עיבודי הנתונים», 1983) – експериментальним, новаторським, інтелектуально-науковим текстам.

«У будь-якому мистецтві, що має стосунок до чогось людського, є дещо політичне. Але я стверджую, що писати політичну поезію загалом неможливо, це видається мені абсолютно неетичним. Тому коли я відчуваю, що сталося якесь злодійство, моєю позицією має бути дія. Замість того, аби писати вірш, я кричатиму: «Рятуйте!» <…> Як на мене, єдина, кому вдавалося писати хорошу політичну поезію, була Далія Равикович, все інше, на мій по-

гляд, крикливі вірші. Гадаю, вони надто спрощені та фальшиві, тому я не дозволяю собі писати пряму політичну поезію, ймовірно, тому що я жінка, котра живе у тилу. <...>

Я б дуже хотіла бути на фронті, фізично допомагати людям. Але оскільки я не можу зробити цього через вік та усілякі свої обмеження, відчуваю, що не можу писати про це. Тому, якщо я хочу написати вірш, що стосується певного політичного факту, як наприклад «Імад Імад» про захоплення Імада Кауасама (одного з лідерів ХАМАСу, якого схопили у 2004 р.), я робитиму це виключно через фотографію у газеті, яку я бачила. Якби я була там, можливо, нічого й не написала б. Напевно, я плакала б, напевно, кричала б «А-а-а..!» Я надаю перевагу крику. Колись, насолоджуючись ароматом квітки, я писала про це; сьогодні, коли я нюхаю квітку, я кажу «А-ах!». <...>

Смерть сама по собі не жахає, але болісним та принизливим є шлях до неї. Ти поступово розпадаєшся на частини... І до сьогодні (М.Б. задоволено усміхається) я навчаю себе розпадатися на частини дуже маленькі і дуже скромні... Я роблю це за допомогою зерняток. Зернятка – це малесенькі вірші із трьох рядків. Вони найбільш близькі мені сьогодні, вони дарують мені радість. Зернятка поєднують мене із землею, вони нагадують мені, звідки я прийшла і куди я скоро піду. Окрім зерняток, я більше нічого зараз не хочу писати»[1].

---

[1] שחורי דפנה «המשוררת מאיה בז׳רנו וקנאת החצילים».
מעריב, תרבות, ספרות, 5.06.2009

Імад Імад[1]

Нагий оголений
Тільки в спідньому
Пов’язкою білою коронований
Вийшов до ворогів своїх переможений,
Палаючий гнівом та обезкровлено мстиво
здригаючись і без сорому
Руки за спиною, босоніж
Ступає спокійно-розважливо
Дзвінкими уламками скла і
Гарячим камінням Руїн Хеврону
Імад Імад
У форму зодягнений
Звитяжно озброєний воїн Ізраїлю
З обличчям , що тіниться в присмерку –
Мертво-залізно стискає
Руку того, що
Закутий в кайданки.
Отже, у парі вони: ведений й ведучий
У пута нові іржаві закуті
До чорної прірви
Сунуть

[1] Імад Кауасама – лідер «Бригад Ізздеіна аль-Касама» (бойове крило ХАМАСу). Був захоплений силами Армії оборони Ізраїлю за підозрою у підготовці та скоєнні терактів.

Абір Арамін[1]

Присвячується 9-річній палестинській дівчинці, яка загинула в Рамаллі дорогою додому від обстрілу солдатів Армії Оборони Ізраїлю. 19.01.2007

Я безсила укласти дівчатко Абір Арамін
В граціозно-муштровані рими-вірші – ні
Тільки не про плоть і кров
Будь-якої іншої дитини
Єврейської чи арабської,
Що тужавіє холодом від неприборкано
лютого сяйва вогню –
Злодійського пострілу –

[1] Абір Арамін – донька палестинського активіста групи «Борці за Мир» Бассама Араміна. Під час сутички палестинської молоді з солдатами ізраїльської армії в липні 2007 р. Абір отримала поранення гумовою кулею і загинула. Сталося це не в Рамаллі, як пише Майя Бежерано, а у селищі Анта неподалік Єрусалима. Сама дівчина участі у зіткненні не брала й опинилась «на лінії вогню» випадково: вона вийшла зі школи на перерві купити солодощі. Влітку 2010 р. окружний суд Єрусалима визнав Ізраїль відповідальним за вбивство дівчинки та зобов`язав уряд виплатити компенсацію сім`ї загиблої.

Твердне, чорніє, холоне...
Я можу тільки стогнати
Нечутно охати-квилити в
Затишній кімнаті,
Оплакуючи неосяжність лжі
Десь між «гарячих новин» та «дружніх куль»[1]
Між некрологом та зблиском смерті –
Твердне, чорніє, холоне...

[1] «אש ידידותי» (еш єдідуті – букв. «дружній вогонь»). «Дружній вогонь» – військовий термін, що означає нещасний випадок – поранення або смерть від вогню своєї ж армії.

Мереживна сорочка

Крізь скло вітрини мереживна сорочка –
о п’ятій
Крізь скло вітрини мереживна сорочка –
о сьомій,
Але вже не така, як раніше
Що її заплямило, ту саму сорочку
Між п’ятою й сьомою
Щось її забруднило, ту саму сорочку.
Осяйна і шикарна нерозбита вітрина
Й перехожі засвідчать,
Це ж та сама квітчаста мереживна сорочка[1]
Недешева і чиста
Віддана на продаж і мою недолю.
Що скоїлося із цією цнотливою і мовчазною
мереживною сорочкою,
Котра так змінилася.

Не надається для опису
Роздерта порізана зганьблена

---

[1] Строката сорочка «חולצה עם פסים» нагадує відомий із часів праотця Якова строкатий одяг «כותונת פסים» (кутонет пасім), який він подарував своєму сину Йосипу: «А Ізраїль любив Йосипа над усіх синів своїх, бо він був у нього сином старості. І він справив йому квітчасте вбрання. І бачили його браття, що їх батько полюбив його над усіх братів його, і зненавиділи його, і не могли говорити з ним спокійно». (Бут. 37:3-4). Вважається також, що ця довга різнобарвна сорочка була одягом царських дітей. Вона – символ ворожості та ненависті братів Йосипа.

Сорочка, що стала ганчіркою
І майорить бруднобарвно в руці живописця.
А довкруж була осінь, і вулиці все такі самі
Ніжне золото листя, й дощило неквапно
Між п’ятою й сьомою
У вітрині – сорочка була ж бездоганна
Та сама мереживна сорочка.

19.10.1982
Ліванська війна[1]

[1] Під час Ліванської війни, 16–17 вересня 1982 р., відбулося масове вбивство палестинських біженців у Сабрі і Шатилі (квартали Східного Бейрута) фалангістами-християнами. Табори біженців розташовувалися на території, контрольованій Армією оборони Ізраїлю. Військова операція фалангістів була санкціонована ізраїльським командуванням, хоча безпосередньої участі у різанині ізраїльські солдати не брали. Різанина почалась якраз «із п’ятої до сьомої» години 16 вересня.

Таль Ніцан

Таль Ніцан (טל ניצן) народилася у Яффо (Тель-Авів) у родині дипломатів – вихідців із Аргентини. Дитинство поетки промайнуло у постійних переїздах: Аргентина, Ізраїль, Колумбія, США... Нині вона знову мешкає у Тель-Авіві. Автор чотирьох поетичних збірок («Доместіка» (2002), «Звичайний вечір» (2006), «Забути першою» (2009) та ін.). Палка активістка руху за мир та організатор кількох політично-поетичних акцій. Окрім цього, Таль Ніцан є редактором антології «Із залізним пером: Івритська поезія протесту 1984–2004» (2005), а також збірки 99 івритських віршів останніх 20 років, в якихословлено бажання подолати палестинсько-ізраїльський конфлікт і жити із сусідами в мирі. Таль Ніцан переклала на іврит близько 70 книжок, переважно з іспанської, включно із Латиноамериканською поезією. Редагує книжкову серію перекладної іспанської літератури «Латино», серію сучасної івритської прози та літературний журнал «Орот».

«Із дитинства я завжди знала: будь-що у будь-яку мить може зникнути, бути забраним. Таке собі «усвідомлення втрати». Очевидно, що жити із та-

ким усвідомленням складно, хоча і воно дає свої переваги. Усе набуває більшої цінності. Кожна просто так дана річ стає подарунком, за який ти дякуєш, допоки він триває»[1].

«Моя поетична дієта охоплює, звісно, і не іспанських поетів також: від Т. С. Еліота, Сильвії Плат, Пауля Целана, видатного польського поета Збіґнєва Герберта та Чеслава Мілоша до таких єврейських поетів як Яір Гурвіц та Далія Равікович»[2].

«Назва «*Doméstica*» – слово, якого не існує в івриті – була зухвалою: у протистоянні письма та “життя”, замість того, щоб повертатися спиною до свого дому, родини, щоденних дріб’язкових справ задля писання про “важливе”, я саме у них і занурювалася, аби віднайти поезію. Замість поривання до “Exótica” або “Romántica” я звернулася до “Doméstica”. Останній рядок у вірші “Пообіддя і дівчинка” підсумовує це так: “Ти заважаєш мені писати вірша про тебе”. Ця назва також стосується однієї із головних тем збірки: концепту та можливості дому як прихистку; ілюзії його стін та меж, коли терор та зло можуть вдертися у нього; небезпеки та прірви, що пролягли усередині нього. Оскільки неможливо відмежуватися від даних часу та місця, постійно відбувається зіткнення внутріш-

[1] Eliahu, Eli «A poet must know how to kick». Haaretz Article. June18, 2009 // http://www.haaretz.com/culture/arts-leisure/a-poet-must-know-how-to-kick-1.278332

[2] Rooseboom, Elisa Gallego «Intimacy and politics: An interview with Tal Nitzán». July 15, 2011 // http://www.poetryinternationalweb.net/pi/site/cou_article/item/20066

нього і зовнішнього. І хоча це здавалося не першочерговим, я раптом усвідомила, що пишу політичні вірші просто тому, що ці речі не дають мені спати. Я вірю, що поет може брати участь у політичній та соціальній боротьбі без відповідних маніфестацій у його поезії, але це не мій випадок»[1].

[1] Rooseboom, Elisa Gallego «Intimacy and politics: An interview with Tal Nitzán». July 15, 2011 // http://www.poetryinternationalweb.net/pi/site/cou_article/item/20066

Із книги «Лішкоах рішона», (Забути першою) 2010

Хан Юнес[1]

Кіт дістане догану і буде засланий на балкон,
Подряпина на руці моєї дитини буде
обцілована,
Але твій наймолодший син знайомий
із такими страхами,
Які не стираються поцілунками.
Гордість сім'ї! Йому ще тільки два рочки,
А він уже вміє кричати мамі, щоби
пригнулася,
Коли постріли залітають у дім.
«Вікно, із якого приходить вітер, –
Зачини його, ляж спочивай!» –
Цитуєш ти, але наші надзвичайно дієві кулі
Пробивають стіни і двері,

[1] Хан Юнес – палестинське місто, друге за розмірами в Секторі Газа, розташоване за 2 км від узбережжя Середземного моря. Населення до 200 тис., враховуючи табори біженців. Під час останньої інтифади (озброєної боротьби палестинських арабів проти Ізраїлю на зайнятих ним територіях Західного Берега і Сектора Газа) у місті розміщувалися різні терористичні організації, які обстрілювали касамами та катюшами територію Ізраїлю. У відповідь місто піддавалося численним бомбовим обстрілам та іншим контртерористичним операціям з боку Ізраїлю.

Віконні шиби. Онде гойдає вітром
Прострелений плакат, на якому ти наївно
попереджував:
Увага! Тут проживають сім'ї!
إنتبهوا ! عائلات تسكن هنا!
Attention! Families live here!
А із пробитих баків тече
Вода на вилиці дому.

Коротка історія

І знову ніхто з нас не пам'ятає,
Наскільки довго ми дожидаємо
Сліпої білої хвилі, котра зітре
Те, що вже настільки ожило в пам'яті,
Щоби стискати груди вранці,
А горло – ввечері.

Бо полчища мурах, яких відтіснили,
Повертаються осквернити наш дім, і окріп
Із горнят порцелянових б'є струменем
нам в обличчя.
І ножам, яким уже переїлася плоть ягід,
Хочеться пальців.

Коли вже забудуться клапті паперу,
віднесені вітром, –
Затихнуть у куряві
Уривки безсилого замовляння?

Те, що звучало, як дощ, було мотлохом,
Що збирався в запилені кучугури.
Те, що чулось як плач, якраз плачем і було.
Ми давно уже потребуємо нової катастрофи,
Що знищить дощенту наші давніші лиха.

Тішрей[1]

Судячи з того, що різні шуми згасають
один за одним,
Настає надвечір'я свята[2].
Судячи з деякого послаблення
диктатури спеки,
З жовтого листя, що митарствує
тротуарами, –
Це якесь свято осіннє.

Немов горобці, сірі, коли сіріє,
Голоси дітей затихають у безгомінні.
Ніщота громадиться на ніщоту.
Той, чиє страждання прожерте зсередини,
мов кісточка плоду,
Що його легко торкнутись рукою,
не в змозі

---

[1] Тішрей – сьомий місяць від Нісана і перший місяць Нового року (вересень-жовтень). Поміж інших місяців року Тішрей характеризується найбільшою кількістю свят.

[2] Ерев хаґ – Вечір свята – в юдейській традиції доба починається увечері попереднього дня, з появою на небі зірок. У п'ятницю ввечері завжди починається Шаббат. Також і всі інші традиційні свята починаються ввечері напередодні.

Голову нахилити при вході у дім.
Виснажені сонцем, вулиці розлягаються,
Як після лютої бурі, а тому якщо є
Спокій у їхньому спокої, і якщо
Десь існує іще стугоніння моря,
То існує рука, що зуміє це упіймати.

Той, чиє страждання затялося в ньому,
Розриває павутину розмови, що обплутала
шлях,
Опадають монети,
Бите скло – до ніг його, втрата
На втрату.

Забути першою

Усе буде стерто в зворотному напрямку.
Врешті-решт
Твоє тіло, що зігнулося над фортепіано,
Твоя голова схилена вбік, чверть усмішки,
Ліжка і одвірки тобі замалі –
По дорозі щезнуть підйомні крани і склади
Вздовж ріки, статуї биків та іржа,
Та ще ті вулиці, навдивовижу порожні.

Щось, що там і тоді розштовхало усіх
по домах, імовірно,
Понацьковувало нас одне на одного.
Час був тісним,
Солоним. І хотів, щоб ми поспішали.
Дай мені першій забути, куди би ми
не зайшли –
Ми ж бо будемо завдавати болю.
Мій відступ стане довшим від твого,
В дешевому готелі синтетична подушка
мене виштурхає
Зі сну. Чи вкушу я твого імення,

Чи закину голову в другий сон?
Ти нахилишся
До мене, до фортепіано – тобі не треба
Писати, дай заплющити очі та бути
першою,
Так чи інакше, на цьому тяжкому осонні
невже хтось зможе повірити
Словам, що піднялися з наших уст
у застигле повітря,
Як хмари.

Ібн Ґвіроль[1], тамуз[2], час – майбутній

Монети будуть занурюватися у футляр
музиканта
Зі зверхністю мідяків, ноги
Будуть важко наступати на пісні
маніфестації
Промови, які ми продекламуємо
чи прокричимо, буде зметено
Життя сильніше
Життя сильніше
Площу можна перетинати
Літо – це інша річ
Там, де я йтиму, асфальт розтріснеться
Від Мане до Альхарізі[3] – рана входу
І рана виходу, вечір настане
Настане вечір димів, обивателі вийдуть
З собаками або ні, життя сильніше
Чи слабше, замовкнуть бульдозери, кайла
Дрелі, ніч і дорога зустрінуться
Як пара стулок дверей.

---

[1] Ібн Ґвіроль – одна з центральних вулиць Тель-Авіва, де знаходиться муніципалітет.

[2] Тамуз – четвертий місяць з дванадцяти місяців єврейського календаря, рахуючи від нісана. З тамузу починається літо (припадає на червень-липень).

[3] Від Мане до Альхарізі – йдеться про вулиці, що перетинають вулицю Ібн Ґвіроль, між ними – кілька кварталів.

Іґра Рама[1]

Закінчився газ у балоні чи щось там іще –
Хто ж пам'ятає, чому я піднялась на дах
22 іяра 5767 року[2]?
День, що був натягнув понад небесами
неґрунтоване полотно
Кольору апельсина гірчиці водневої бомби
І тяжка спрагла пристрасна жадоба дощу
Злинула ніби крик «рятуйте!» від автостоянки
До супутникових тарілок
Там оточили мене особняки
Фортеці аристократів мене оточили
Елітні башти – вежі
Тель-Авіва – Шератон, Сіті-Тауер,
Гінді-Хайтс та Вежі YOO[3].
І малий фалос Пивко[4] –
У тіні цих башт,
Які на вигляд, як ліс повсталих – $ $ $
Їхні кігті прохромлюють землю, що відступає

---

[1]Іґра Рама (איגרא רמא) – талмудичний вираз «מֵאִיגָּרָא רָמָא לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא» (Меіґра рама левейра амікта) являє собою притчу про падіння людини з вершини великого успіху до початку драбини (соціальної, особистої тощо). Буквальне значення: «з високого даху – в глибокий колодязь».

[2] Дата подається за традиційним юдейським місячно-сонячним календарем, відповідає 10 травня 2007 року. Сьогодні в Ізраїлі використовують обидва календарі.

[3] Висотні вежі-готелі й будинки з елітними квартирами в Тель-Авіві.

[4] Архітектор Пивко, що прославив себе проектом «житлової вежі» в Рамат-Гані.

Їхні плескаті лоби – в золоті неба
Так розмірковувала я в помешканні,
яке на 18 сходинок вниз,
Із ласки, що з року у рік повторюється,
За умови, без опції, під гарантійний документ
У декораціях, які ретельно удосконалюються –
Які одного разу
Єдиним умілим рухом
Будуть стягнуті наче килим
Мені до ніг.

Зі збірки «Ерев раґіль» (Звичайний вечір), 2006

Серпень, ноктюрн

Літо стискає над Тель-Авівом
Стегна тяжкі,
І стискає настільки, що вириваються
Зойки зсередини автомобілів, з крамничок,
Які сохнуть за своїми скарбами.
Цілу ніч пошерхлий метал,
Скалки дня, котрі іще витикаються з тіла
пітьми, –
Скромні були і зніяковілі
Мої нинішні гріхи,
Заслуговують легкого похитування головою,
а не
Цих-ось нічних розкопок,
Із яких я вискакую, як генерал,
Ще не добитий, який споглядає
Безсило своє пошматоване військо,
І куряви хмари, і якось завжди
За мить до пробудження
у кімнаті
Трепет крил намацує слід віддушини.

Кінець літа

Прим’ята сріблиста шкіра
Моря.
Його роти апатично роззявлені.

У вечора запах розжареного заліза.
Передишка між сьогоднішнім хамсином[1]
І завтрашнім.

Коло входу у кожен дім – свій вартовий,
З настовбурченими вусами,
Нашорошеними вухами,
Напівчорний, напівбілий.

Тель-Авів роздається під моїми ногами.
Я знову дівчинка,
Яка на кожен крок свого тата
Пробігає аж три.

Баньяни[2] розкинули
Клейкий килим на міських хідниках.

---

[1] Хамсин – сухий, гарячий південний вітер у північно-східній частині Африки та країнах Близького Сходу.

[2] Йдеться про бенгальський фікус (баньян). Баньяни живуть тисячі років і за цей час можуть досягнути висоти понад 30 м і зайняти площу понад 15 тис. кв. м. Тінявістю своїх вулиць Тель-Авив завдячує зокрема і величезним розложистим фікусам.

Дощ-обманка капає на голову
Із кондиціонерного пластика.

Одне синє світло,
Один голос пробивається
Із усіх вікон.
Вірнопіддані покірно проковтують
Жахи дня[1].

[1] Вочевидь, йдеться про телевізійні новини.

***

О! Нарешті ми підібрали помешкання!
Сказав він –
І оперся на підвіконня,
Щоби виглянути з вікна,
І перш ніж його лікті торкнулися дошки,
Його підхопив вітер.
Я ще встигла його побачити,
Доки він не розвіявся на всі чотири сторони[1],
Коли його підхопив вітер,
Перш ніж він оперся на підвіконня,
Щоби виглянути з вікна,
Після того як ми підібрали помешкання.
Нарешті.

[1] В оригіналі – «чотири небесні вітри», тобто чотири сторони світу (Див. Книгу пророка Захарії, Гл. 6).

Травми

Коли я знов і знов усуваю
Твій смак, і твій голос, і вовка твоєї вроди,
Чи з власних зіниць ти женеш надаремно
Моє обличчя? Рахуєш подряпини й травми?
Пам'ять шкіри моєї на власній клянеш?
Твої обрії все ще підтримуються моїми?
А в кімнаті своїй ти усе ще охоплений
разом зі мною
У пітьмі обіймами привидів – і не спиш,
І прокидаєшся злякано, і зриваєш
Моє волосся зі свого лиця?
У фіранці, що рветься із дому назовні,
У ночі, яка закриває світла кружок на столі,
У мелодії, що витанцьовує у голові,
невтомна,
В утомі, що пригинає важкою рукою
голову,
Уповатимуть мої пестощі на отруту,
Котра згірчить тобі щокожну мить і годину,
Доки я не постану перед тобою іще раз,
знов.

Гренландія

Ти ковзаєш поміж меридіанів,
Надрізаючи льодовик із заходу на схід.
Вітри дмуть тобі у лице,
Твої слова зринають до зір морозяних
Із надр посту мовчання.
Ти запускаєш мені в Інтернеті
Мініатюру твоїх міст:
Крига від моря й до моря
І довкола – зелений узір.

У півкулі немилосердно освітленій –
моя країна,
Розсічена, її земля має колір прокази.
Білосніжна, протягла й розверзла,
Відстань – глум.
Або ні: відстань – кімната
У якій я «дозволена»[1]
Щоби ткати й пороти палкість моєї душі:
Крига
Порепана
Зелена.

[1] Так у традиційному юдаїзмі кажуть про жінку, з якою дозволені подружні стосунки.

Поезії з книг: «Доместіка», «Ерев раґіль» («Звичайний вечір»), «Лішкоах рішона» («Забути першою»)

Пообіддя і дівчинка

Ти встала із розпашілими щоками,
З обличчям, прим’ятим від горя
пробудження.
Трирічна туга:
Здогад про смутки, які ще попереду.
У чому твоя розрада.
Я продовжувала друкувати однією рукою,
Другою – я тебе гладила.
Ти зовсім не думаєш про мене –
Напевно, про цукерку або про лева,
Може, про потяг.
Я також думаю не про тебе –
Про каламутний холодний січень,
Який наліг би між екраном і мною
Якби ти сюди не пробралася.
Зараз в тобі починає тенькати нетерпіння.
Так само – в мені:
Ти заважаєш мені писати вірша про тебе.

У дні холери

Ми лицем до лиця,
Ми спиною до всіх світових лих.
За стінами повік,
За зімкнутими шторами
Одночасно
Хамсин і війна.
Хамсин першим знестане,
Та легіт
Хлопчиків прострелених не поверне,
Не вистудить ярої злості життя.
Пожежа,
Навіть якщо затримується, однаково
прийде,
Води великі не зможуть згасити тощо,
І наші руки, і їх довжина
На те лиш придатні, аби нам того
не забракло:
Ми малесенька многість, під'юджувана
Зчепитися і пережертися між собою,
Забарикадуватися в ліжку,
Тоді як озон понад нами
Розпливається у насмішкуватій півусмішці.

Тиха справа

Немає нічого тихішого,
Ніж удари, що падають на голови інших,
Немає загрози меншої
Святому спокою наїдженої душі.
Німа поразка в їхніх очах,
Їхні руки
Тихо звисають.

Яка приваблива тиша.

Тільки тоненький пронизливий звук
Тривожить переважно уранці,
Але він легко приглушується
Заспокійливим шелестінням газети.

Ще не згрудилися понад ними мечі,
А вже будуть поховані під сторінкою
із кросвордами.
Півгорняточка кави,
Ляскіт дверей

У нашому домі,
Який стоїть на горбі.

Канарка
(дизайн інтер´єру)

Перенесімо канарку із кухні до ванної,
Переставмо комп’ютер із балкону
на кухню,
Переведімо на балкон дитину з її кімнати,
Пересуньмо наше ліжко в її кутову,
Перепровадьмо дівчинку на місце, яке
звільнилося,
Візьмімо іще півставки,
Візьмімо іще півпозички,
Сну віддаймо іще годину,
Попросімо іще раз останнє
відтермінування,
Зітрімо із серця
Улюблені спогади
Про авто вкрадене,
Про загублений гаманець,
Про вікно розбите.
Якщо стане тісно, притлумимо,
І якщо стане гірко, засолодимо,
І якщо задумає порозтріскуватися,
Руки простягнемо – і все-все зможемо
закріпити.

***

Вірити, що ми зробимося любов'ю –
Це вірити, нібито хустка перетворюється
на кролика.
Раз уже так – значить, я віритиму у твоє
тіло.
Чому твоя шкіра, коханий, така гладенька?

Чому волосся твоє таке довге-далеке?
Більша за голод моя до тебе жага.
Бути тобою – світ розтинати
Лезом прекрасного.

Всі прилади навігаційні між нами –
телефон,
Комп'ютер, авто – один по одному
розпадаються.
Вибухають електролампочки.
Не такого мороку ми хотіли.

Проминули три дні –
І твоє обличчя вже вигадане,
Виблякле, як чорнило
У старому листі-без-любові

Третя дитина

Я твоя невідома дитина.
Я – негатив
Між двома твоїми дітьми синьоокими,
Що сяють на тлі моїх темряв.
Я – дитина твоя запропала, забута; я те дитя,
Яке ти відкопнула.
Я стою на колінах – доки вони заплющують очі,
Тягнуться руками до подарунка –
Для удару, якого наразі ще не буде.
Я живлюся шоко-слідами, які вони залишають
На шелесткій обгортці.
Уночі зіщулююсь у кутку
Їх ліжок, там їх оточують
Маленькі пухнасті звірята
Мов криївки від усього недоброго,
Що чекає у засідці на нічну церемонію,
на годину,
Коли ти наступиш мені на пальці, ні про що
не здогадуючись,
І нахилишся, щоби поправити їхні пухкенькі
ковдри.
Коли ти закриєш очі
(зелені, як і мої!),
Я прокрадусь тобі під повіки і прошепчу:
«Мамо».
Якщо ж спробуєш відігнати примару
мого обличчя,
То виявиш із соромом і розпукою,
Що не знаєш навіть, як мене звати.

Ласка

Кривду голоду вбогості тобі не вмиротворити
І палку пристрасть месника не втамувати,
І дім, що обвалюється, тілом своїм не захистити,
І дитячий візок, підкинутий вихором вгору,
Не підхопити, не поставити м’яко на землю,
І уряд тих, які зло мислять і зло чинять,
не тобі стерти з землі цієї країни.

Зроби так для добра дому твого.

Йди до того, хто тебе любить,
До того свого одного-єдиного,
До жовтого моління в щілинах його очей,
І сховай в його хутрі своє обличчя.

Ласка одна
Для одного кота
На світі.

***

The wounded forms appear:
the loss, the full extent.
Leonard Cohen

У вузькому човні ми удвох.
Жінка, худа, як ворона,
І дитина у білому. І той, хто на веслах,
Обличчям до нас.
Небо – залізно-в’язке,
Колір води – неначе живіт сардини,
В ній човна відображення – синє лезо.
Дух гнилої Європи у наших ніздрях.

Раз я дитина, в мене є кепка,
І сліз три перлини на круглій щоці
На півдорозі до мого коміра ціпеніють.
Раз я жінка, що над човном погойдується,
Очі мої не зупиняються на жодному
з берегів,
Не шовк і не вовна мої одежі,
А тільки мазки чорного кольору,
І банкноти у портмоне –
Листи симпатичним чорнилом:
Тої ж миті істина стає ніщотою.

Раз я дитина, я знаю тільки,
Що пальці мені на ногах каменіють
від страху,
У води – величезний рот.

Раз я жінка, під квітами капелюшка
Яблука, ніби медузи,
Голос каже мені, упевнений,
Зсередини чорної вуалі: відай,
Не знатимеш спокою.
Пов’язка віддиратиметься від рани поволі,
Ще раз
                і ще.

Шимон Адаф

Шимон Адаф (שמעון אדף) народився у 1972 році у містечку Сдерот, на півдні Ізраїлю, в родині репатріантів із Марокко. Адаф навчався в релігійній школі, а згодом – в єшиві східних євреїв ШАС[1]. Після служби в армії він радикально змінив свій спосіб життя: «поїхав до Тель-Авіва, створив рок-гурт "Ацула" ["Аристократія"], в якому був автором текстів і музики, гітаристом і співаком, випустив диск, дві поетичні збірки і книгу оповідань, став успішним редактором тель-авівського видавництва і, нарешті, автором бестселеру "Поховане серце"»[2]. Шимон Адаф навчався у Тель-Авівському університеті на програмі для обдарованих студентів і одночасно писав статті з літератури, кіно, рок-музики для провідних ізраїльських газет. Став одним із засновників літературної групи «Ев», яка ставила собі за мету пошук нових аспектів поетичної взаємодії класичного і сучасного івриту. Протягом

[1] ШАС (івр. ש"ס) – ізраїльська, ультра-релігійна, політична партія. ШАС представляє інтереси релігійних євреїв, а також нащадків євреїв (сефардів та мізрахім), які тікали із арабських країн в основному у 50–70-х рр. XX ст.

[2] Римон Е. Роман «Погребенное сердце» и еврейская фэнтези. – «Лехаим», январь 2010 тевет 5770–1(213) // http://www.lechaim.ru/ARHIV/213/rimon.htm

кількох років Адаф працював літредактором у видавництві «Кетер», а також викладав літературу в університеті штату Айова[1].

Загалом, Шимон Адаф є автором 3 поетичних збірок і п'яти романів, частина з яких написані у жанрі фентезі. Лауреат численних премій та нагород.

«Адаф володіє колосальними знаннями, що охоплюють хімію та фізику, юдейську містику, наукову фантастику та різні пласти мови іврит. І ці знання демонструються ним постійно у великій кількості алюзій і цитат. У книзі [фантастичному романі «Кфор» («Холод»), 2010] використовуються іврит, марокканська, арабська, арамійська та латина. У ній цитовано нескінченну кількість праць із єврейської та загальної культури: від Мішни і Талмуда до робіт Ісаака Бабеля, Гершома Шолема, Раші, Маймоніда, Прімо Леві, Бодлера та Вальтера Беньяміна. Шимон Адаф – геній, ерудит, поет і людина багатьох талантів»[2].

«На певному етапі тобі здається, що писати – означає знати, хто ти. Тобі 14, 15, 16 – скільки тобі взагалі? Світ змінюється, світ кличе тебе, світ відправляє тебе до майбутніх вітрів... Ти запитуєш, хто ці люди, які тебе оточують, що це взагалі за місце. Як я вийду звідси. Хто я на біса такий? Ти починаєш слухати музику. Ти пишеш вірші...

---

[1] http://www.ithl.org.il/author_info.asp?id=383

[2] Herzog, Omri. «Hebrew fiction/Declaration of assets». Haaretz Article. August 12, 2010 // http://www.haaretz.com/culture/books/hebrew-fiction-declaration-of-assets-1.307659

Згодом пояснення змінюється. Тобі здається, що писати – означає досліджувати тоді, коли ти вже перетворився у того, ким ти є. Нічого не відбувається. Нічого. Тобі 22, ти друкувався тут і там. Ти не розумієш, про що це свідчить.

Билини, легенди, міфи – частина з них повинна давати нам якийсь ключ, якесь уявлення про стани душі. Усі ці кошмарні створіння: привиди, зомбі, вампіри, – вони існують, незважаючи на те, що вони неживі. Я намагався зрозуміти, хто з них я. Але ні, серед цих фантазій немає такої, що пояснила б мій стан. Вони всі пройшли смерть; вона проїхалася по них. А в мене – була смерть, але я якось продовжував жити, як і раніше...

Ти припиняєш запитувати себе. Ти звик до слів. Ти вже не кажеш: давай поговоримо відкрито. Який сенс слів? Навіщо потрібна ілюзія, за допомогою якої ти схоплюєш дещо приховане, що вислизнуло від тебе, пішло: хвилини почуття, секунди світла? Це світло.

...Ти йдеш до лікаря. Він відправляє тебе на аналізи. Все гаразд, сповіщає він: рівень цукру, відсоток жирів, холестерин, гемоглобін, лейкоцити, нейрони... Ти – біологічний факт. Перелік функцій та обов'язків. Ти живеш. Але чи живий ти насправді? Тобі здається, що писати означає вирішувати це»[1].

[1] שמעון אדף, המוות קרה אבל איכשהו המשכתי לחיות, באתר הארץ, 5.10.2008 http://www.haaretz.co.il/literature/1.1353503

Зі збірки «Монолог Ікара»

Незакінчений вірш

Вітер завертає висохлий хрестоцвіт майже
до самого
будинку,
підштовхує до вікна
зграю дерев, що втікають
від разючого, як зварка, сонця, що зварює
вулиці.
Знайшов тут дітей у пісках
і старих людей, приручених молодою кров'ю,
смужечки
меду й молока на губах,
жінок на ринку – перемовляються
між згинанням і навантаженням
їхні серця, грубі, як ножі м'ясників.

Хамсин не слабшає, але й не щільніє,
вимагає своєї частки в юдолі пустелі – завіси
туманів уночі й потоків світла удень.
Сезони року надносять віддалені імена,
співзвучні з травою і морем,
докладні, як хмара і дощ, як
гори, що переховуються вдалині.
Тридцять три роки
під дверима своїх родичів
я сиджу й забуваю
на благо прийдешніх поколінь.

Любов (вівторковий вірш)

Моя любов німує
перед показухою світу.
Вона прийшла з місць незначних, знехтуваних
і вражено нітиться.
Я дивлюсь, як дерева
вживаються з брутальністю вітру,
у невимовній гнучкості,
з покірною вишуканістю.
Дивлюсь на ліси – гареми дівиць
із крихкими спинами.

Раз по раз розгоряється в мені сон,
біля великих водойм мені перехоплює подих,
небеса помножуються і падають
на робітниче містечко, яке так важко заробляє
на хліб.
За промисловими тінями
димові полотнища страхів мого дитинства
вистрибують проти мене, неначе
озброєні нападники з заднього провулка
закинутої ночі.
Кругообіг води, що почався якийсь час тому,
ще й досі хлюскотить.
Моя любов паралізована,

скільки мені ще підхльоскувати її, вона ж без коріння,
тобто вона провінційна й нікчемна.
Дивлюсь, як звичайна хризантема
ворушиться по-павучому над травою
і накидається раптовим цвітінням
на пагорб,
щоб обірвати весну.

Сдерот[1]

Двадцять років віддав я любові
до цієї діри серед безпросвітної місцевості.
Ківшики бавовни випускали біле полум’я,
і вітер ненавидів кипариси доти,
доки я вперше незамиленим зором
побачив невибагливі будинки під дахами хмар,
доки почув той незрівняний вуркіт вулиці.
Останнє шепотіння, видихнуте хвилями

асфальту,
змішувалося
зі звуками вечора, що вдарявся об землю,
мов голос забутої жінки, що зрадливо
розповів про неї всю правду, яка намагалася
сховати своє обличчя.

---

[1] Сдерот (שדרות) – містечко в південному Ізраїлі, за декілька кілометрів від сектору Газа, з 25-тисячним населенням, майже половина з якого – репатріанти з колишнього СРСР. Переважна частина населення – вихідці з Північної Африки. Засноване 1951 року. Сдерот періодично обстрілюється саморобними ракетами типу «Кассам» із сектору Газа.

Виснажливі десятиліття
навчили дітей гладити воду в камені
і плюскати ніжками в калюжах паперові

кораблики
сміховинних надій.
Циркове минуле дівчаток розквітало в помаху
спіднички,
яку розпилювала поглядом юрба.

Лише місця, обділені любов'ю,
удостоєні любові абсолютної.

Колискова

«Бувають ранкові діти, що схильні
до любові, і так вони схилятимуться
вічно».

Леонард Коен

Тато,
який завжди не досягає мети,
спалений любов'ю, наче сірник,
схиляється над книгою.
В повітрі
таємно розлитий листопад,
вайлуватий місяць тицяється в ребра вулиць,
                                                            отари
туману витоптують пітьму.
Коли він широко розкидає руки
на цьому гойдливому столі,
в своєму холодному й нестерпному році,
важко повірити, що колись він перетнув море[1]
                                                            і бачив сніг

---

[1] Перетнув море, репатріюючись із Марокко в Ізраїль, звершив алію (підіймання в Ізраїль).
Деяка паралель із Виходом з Єгипту, під час якого євреї врятувалися від єгиптян, переходячи Червоне море, яке розступилося.

у сплющених будиночках Марокко
кінця сорокових,
в колисці часу[2].

[2] Вихід з Єгипту вважається народженням єврейського народу, його «колискою». Головне свято Песах, або Пасха, – найдавніше з єврейських свят, воно пов'язане з однією з найважливіших подій у єврейській історії – з Виходом з єгипетського рабства. Свято Песах позначає низку подій, унаслідок яких євреї стали народом. Навіть саме слово «песах» трактується як «перехід».

Зі збірки «Те, що я вважав тінню, – справжнє тіло»

Анатомія

У цих місцях червень стає залпом смутку.
Дитяча незрячість перетікає
в обрив вечора.
Неочікуваний зуб, пізній,
в порожнині Сдеротового рота.

Я збираю усе своє і знищую,
мов спеку,
лопатями вентилятора.
Крихітні леза птахів у блакитному лоні
горизонту.

Те, чому призначено мінятися, не змінюється;
вічний балкон. Мама з закляклим поглядом.

Зникомість,
що сягає аж цих дерев, цього саду.

Те, що сповільна руйнує світло, приторочено
тут
міцними цвяхами, ці вулиці не зсуваються
з місця. Вечір. Вони вмирають, немов

трава, як усі
густющі стрибки проростання
літа.
«Якби ти знав, яке безконечно складне
повітря,
яке дозволяє мені
ширяти
й повертатися».

Я знаю, але я
не так для пристрасті, не так
для вічності, як для
невігластва, більше для невігластва

нездатності пробачати.
Навіть тепер,
коли під обпаленими небесами
всі, кого я колись любив,
величний і сильний вітер трощить гори,
перебуваючи в пастці легенів.
Сповільна
я
дихаю.

Сповідь

Нема в мене спадку, щоб опертися на нього і не
безвихідь передавати
наступним поколінням.
Яка різниця, як
прозрівають очі мого батька в нічному переляці,
і що його серце – неймовірний пристрій
на всі мої дитячі роки.
Під небом звичайним, як дешеве віршування,
я повідчиняв вікна.
Ясне літнє повітря хльоскало мене,
мов ремінь, знятий зі штанів.
На підвіконні кишіло цвітіння –
гібіскуси повставали із альбінізму
листя,
мов зовнішній бік
передпліччя,
помережаного опіками.

Ars poetica 1[1]

Коли я пишу
я гідний найгіршої зневаги,
бо що ж я пишу –
мама спить
на її чолі
пуп'янки поту
не янгол охороняє.
(Нарочито не кажу, що дні її в сутінках,
не тому, що ні –
через гордість).
Сонце в самому розпалі – забув зауважити –
липень чи серпень тамуз чи ав –
над мешканцями літа
виснажене повітря
дерева скидаються на саранчу
птахи на краю півдня
зі світлом безодень
з розвергнутим світлом пропастей
Мама спить
я вже
писав це

[1] Перекладаючи з івриту, можна також тлумачити як «Отрута поезії».

Зі збірки «Авіва – ні»[1]

1.

Дивно, я ще й досі притомний – о як
визначити цей стан –
я назву його «Авіва – ні»,
назву його «сестринемає»
і промовлятиму до неї не мовою поезії, а
болем.
І ось тора[2] болю – жодного повчання –
ангели душать душу
і тварин з палаючими очима –
ні в горньому Інтернеті, ні в поховальних[3]
книгах – ніде

---

[1] Збірка присвячена передчасній загибелі сестри поета, Авіви.

[2] Автор використовує слово «תורה» (тора), що означає повчання, вивчення, теорію, звід законів, а також П'ятикнижжя Мойсеєве.

[3] В оригіналі автор вживає словосполучення «הספרים הנקברים» (поховані книги). Існує ряд книг, які не можна знищувати, згідно з єврейськими релігійними нормами. До них належать старі сувої Тори (Талмуда, молитовників, тощо) та їхні фрагменти, які містять імена або епітети Бога – שמות (`імена`). Такі книги або їхні фрагменти заховували у спеціальних схронах – генізах.

немає цієї тори, лише мить космічного буття, –
біль пронизує, мов голка скло, –
о навічно втихомирене серце, назване марнотою,
за числом трьохсот шістдесяти п'яти мір диму
в ньому,
за числом трьохсот шістдесяти п'яти днів року[1].

[1] Цитата з Молитовника сефардських євреїв, в якій ідеться про жертовне воскуріння Г-ду קטורת («кторет») .

Йонадав Каплун

Йонадав Каплун (**יונדב קפלון**) народивсь у Мельбурні (Австралія) у 1963 році в родині хасидів Хабаду[1], які працювали перекладачами. Коли йому виповнилося 6 років, родина репатріювалася до Ізраїлю. З того часу поет мешкає в Єрусалимі, де, за словами самого поета, «очолює творчу майстерню письма, натхненного святими джерелами, і майстерню ізраїльської поезії».

Каплун навчався в ортодоксальній Талмудторі[2] та єшиві[3] «Мерказ арав». Світ поезії відкрився йому в 15 років. Тоді Каплун жадібно поглинав книги, взяті зі світської бібліотеки, і тоді ж уперше

[1] Хабад, Хабад-Любавич (івр. חב"ד – від «хохма, біна, даат» – мудрість, розуміння, знання назви трьох верхніх сфірот у Кабалі) – юдейський релігійний рух, різновид хасидизму, також називається любавицьким хасидизмом, виник наприкінці XVIII ст. на прикордонні України, Білорусі і Росії, у містечку Любавичі (нині Росія). Вирізняється серед інших хасидських рухів своїм особливим стилем. Засновував рух ребе Шнеур Залман із Ляд у 1772 р.

[2] Талму́д-то́ра (івр. תלמוד תורה) – єврейський релігійний навчальний заклад для хлопчиків із малозабезпечених родин для підготовки до вступу в єшиву.

[3] Єши́ва (івр. ישיבה , буквально «сидіння, засідання»; мн. єшиво́т івр. ישיבות) укр. також єшибо́т – єврейський вищий релігійний навчальний заклад, де вивчається Усний Закон, переважноТалмуд.

познайомився з творчістю Зельди[1]. «Зельда стала для мене взірцем. Я не зміг би уявити себе тим, що створює поезію, якби в мене не було такої моделі – людини, котра виросла в середовищі Хабаду і з середини нього писала вірші», – зазначає поет. У день свого 16-річчя Йонадав зробив собі подарунок – зателефонував поетесі. Він «запросив себе до неї» і, по суті, з того часу вона супроводжує його. Коли Каплун одружився, Зельда попросила його зняти квартиру в будинку навпроти, аби він міг проводити для неї шабати та благословляти вино (кідуш).

У 2003 році донька Каплуна постраждала у теракті в автобусі маршруту №2 в Єрусалимі. Вона лежала під убитими і так урятувалася. Поет присвятив цій події і загалом палестино-ізраїльському конфлікту єдиний вірш. Він наполегливо відсторонюється від насущного: «Я від самого початку вирішив, що в моїй поезії буде не більше одного вірша, котрий стосувався б «сучасних політичних реалій», тому що поезія прагне бути на десять «долоней» вище від «актуалій».

[1] Зельда – літературний псевдонім ізраїльської поетки Зельди Шнеєрсон-Мішковскі (івр. זלדה שניארסון מישקובסקי 1914–1984), яка народилась у Катеринославі (нині Дніпропетровськ) у родині Шолома-Шлома та Рахелі (Хейн) Шнеєрсонів. Її батько був прямим нащадком третього Любавицького Ребе Цемаха Цедека (Менахема-Мендла Шнеєрсона). Вона виросла в родині з міцними хасидськими традиціями Хабаду, тому її творчість позначена яскравими елементами хасидської містики.

«Моїм віршам удалося прорватися, тому що їм удалося артикулювати дещо із юдео-екзистенційного переживання ізраїльтянина, незалежно від того, чи є в нього на голові кіпа[1]».

«Коли була видана моя перша книга поезії, я приніс її моєму вчителю раву Ґінзбурґу і він сказав мені, що поезія (шира́, שירה) і молитва (тфіла́, תפילה) мають одну й ту саму гематрію[2] (515). Із цього випливає, що молитва – це також поезія і навпаки».

«Людина – це міст. Можливість жити одразу в кількох світах і з'єднувати їх є осердям мого життя, хоча і важко жити так, і мить задоволення приходить лише раз у кілька років, наприклад, коли книги виходять у світ. У щоденному житті це з'єднування виснажує і критикується оточенням. Я живу в ортодоксальному середовищі, з яким не маю шансів зв'язатися. І так само у світського кола, з яким я зустрічаюся у різних випадках, немає шансу зрозуміти, що я відчуваю. Поки що. Але і це коло дуже змінюється і ще здивує нас»[3].

---

[1] Кіпа (івр. כיפה кіпа, їдиш יארמוקע я́рмолке) – традиційний єврейський чоловічий головний убір.

[2] Гематрія (івр. גימטריה) – один із трьох методів «розкриття таємного смислу» слова у разі можливості атрибутації букв числам. Широко застосовується у кабалістичних текстах на івриті та арамейскій мові.

[3] Біографічну довідку та цитати Йонадава Каплуна написано за матеріалом:

נשר-רטי, תמר «השדכן». חדר החדשות. אמת ללא גבול, הראיון. 5.08.2004
http://www.yeshanews.com/?id=30324&c=culture

Із книги «Ти ще пишеш»

***

Бо ми з тобою повінчані[1], повторю
Цими кільцями
Сірого диму,
Найреальніша і найдосконаліша в них –
Лише порожнеча
Що розверзається наді мною й регоче
повсякчас та сама.

На березі мого рота Мис Доброї Надії,
Біля губ моїх, роз’їдених сіллю,
навпроти шуму хвиль

Хто прибився до них повз цей маяк, попри цей
хвилеріз?
Я маю на увазі люльку, яку ти купила для мене, –
Причал, який мене кличе у шторм,
Здиблений штормом причал

А раз так, то й ці кільця твої,
Ці обручки, що стрімко так віддаються
повітрю, прозорому і «нічийому»;
із шаленим бажанням назад у вогонь повернутись
чи принаймні обвитись
круг теплого пальця.

---

[1] В оригіналі автор пише: «הרי את מקודשת לי» («Адже ти присвячуєшся мені»). Алюзія на юдейський обряд одруження חופה (хупа), коли наречений одягає молодій обручку, промовляючи івритом: «Цією обручкою ти присвячуєшся мені за законом Моше та Ізраїлю».

З «Іспанської поеми» із книги «Ти ще пишеш»

***

Тоді опадатимуть судження
Із дерев душ,
Як плоди з порожнястого дуплавого дерева.
а зима своїми пустими хмарами
даремно гримітиме над пересихаючим руслом
джерел.

Ось невеличка хмарка! Насичення і
порятунок!
Ти ще почуєш тріумф тої миті,

Але листопад віри –
ця перша чиста пожертва –
покине душу,
Справжню, неначе кістяк.

Не набере вона форм,
Не підніметься по щаблях передбачень;

Не сотвори собі, жінко, кумира чи картини
того, що жадаєш,
чи пожадання дальніх кревних своїх,

І якщо, чоловіче, життя твоє перетвориться
в символ чи знак,
ти не зможеш так жити –

Бо блукання твоєї руки із пером по папері
не приведе врешті-решт до появи пророцтва.

Тоді раптом вийдуть за рамки свої
колесо, і залишений колесом слід.

Із циклу «Останнє золото» із книги «Тимчасовий псалом»

***

Не намагайся, о жінко, зростити
поета

Навіть якщо він буде довго дивитися в очі
твої і побачить в них те, що довкола.
Інколи, наче осінь, воркуватиме смутком до твого
тепла,

Ти не даси собі ради з корінням,
що забуяє під вікнами в тебе, немов бур'яни,
і вночі подаватиме голос.

Навіть якщо зазирне він в найглибші глибини
очей твоїх –
Тільки безмовний народ край останнього моря
стрінеться там йому.
Все, крім наймення твого.

І жодних весен; лиш пагорби світу,
по яких шарудить листопад
із пластин золотих.
Жодних квітів, кажу.

Ти змусиш його подолати це море.
Лиш тобі це під силу.

Ти просякла свободою
До мозку кісток.

Ти його вигодовуєш винами, аби ріс.
Але він – сірий попіл
Він смокче лиш мед перегірклий
Із круч твого серця.

Навіть не пробуй
Зростити поета вдома.

Він не потребує світла, він має його забагато.
Створи йому тінь
і тоді покажи йому знову
як довершено сонце нагріває цю дивну кулю
крізь космос.

І як віяло хмар розкривається, щоб уславляти
це місто, щоб врешті почути твій сміх.

Аґі Мішоль

Аґі Мішоль (אגי משעול), єдина донька родини вцілілих у нацистських концтаборах угорських євреїв, народилась у 1947 році у Трансільванії (Румунія) за рік до народження Держави Ізраїль. Родина репатріювалася до Ізраїлю, коли дівчинці виповнилося 4 роки; тоді ж клерк імміграційної служби ґебраїзував справжнє ім'я дівчинки Агнес. Удома батьки розмовляли угорською, іврит вони вивчили лише на початковому рівні, тому не могли би прочитати поезію доньки. Родина оселилась у Ґедері[1], де і виросла Аґі Мішоль. Поетка пригадує: «Коли я приїхала з батьками до Ґедери, до місця досить виняткового, де кожен ізраїльтянин носив біблійні сандалії та блакитні штани із білими стрічками по боках, відчуття нашого аутсайдерства було дуже сильним»[2]. Мішоль надто виділялася з-посеред дітей ізраїльської сабри[3]. Вона погано вчилась у школі, деякі викладачі збиткувалися з неї.

Аґі Мішоль почала писати вірші вже у старших класах школи. Згодом вивчала літературу в Універ-

---

[1] Ґедера (גדרה, Ґдера́) – невелике селище на Середземноморському узбережжі, розташоване на південь від Тель-Авіва. Ґедера розташовується, з одного боку, неподалік летовища , так що у селищі чути, як сідають і злітають літаки, а з іншого, недалеко від сектора Газа, де час від часу відновлюються військові дії.

[2] Katz, Liza. «An Interview with Agi Mishol» // http://www.thedrunkenboat.com/misholview.html

[3] Са́бри (одн. «са́бра», від івр. צבר) – термін, яким називають євреїв, котрі народилися на території Ізраїлю.

ситеті Бен-Ґуріона в Негеві та в Єврейському університеті в Єрусалимі. Відвідувала письменницьку майстерню знаного ізраїльського поета Єгуди Аміхая[1]. На прощання Єгуда Аміхай подарував Мішоль книгу Ельзи Ласкер-Шюлер,[2] підписавши її: «Аґі, сестрі-поетці, з моїм заступництвом». На сьогодні, Аґі Мішоль є авторкою близько 15 поетичних збірок.

Після одруження Аґі Мішоль із чоловіком переїхала до селища Кфар Мордехай, неподалік від Ґедери, де донині вирощує персики та хурму. Окрім цього, поетка веде поетичні майстерні, викладає поезію на Магістерській програмі з творчого письма в університеті а, викладає літературу в тель-авівському коледжі «Альма», працює літературним критиком на радіо та в друкованих медіа, перекладає поезію та езотеричну літературу, входить до редколегії поетичного журналу «Гелікон», а також є художнім директором Міжнародного фестивалю поезії в Єрусалимі.

Аґі Мішоль має двох дорослих дітей. Надзвичайно любить і розуміє тварин: в її домі живе один пес і сім кішок.

Буквальне значення – «опунція» – вид кактусу з їстівними плодами. Порівняння із колючою пустельною рослиною, що має солодкий і м’який плід, покритий шкіркою з колючками, натякає на те, що сабра-кібуцник «колючий» ззовні, але «м’який» та «солодкий» зсередини. Цим терміном описували «нового єврея», який будував батьківщину та захищав її зі зброєю у руках.

[1] Статтю укладено частково з використанням матеріалів зі сторінки: http://he.wikipedia.org.

[2] Ельза Ласкер-Шюлер (нім. Else Lasker-Schüler, 1869–1945) – німецька поетка і письменниця єврейського походження, одна з представниць експресіонізму.

«Коли я приїхала до Ізраїлю, мені довелося стати перекладачем – дитиною-перекладачем із кількох мов, яка постійно полює на слова, перевіряючи, наскільки точно вони передають гостроту смислів відповідної мови. І тоді мене не прийняли повністю у школі. Я була новою іммігранткою, як ефіопи та росіяни сьогодні, точнісінько так. Це підсилювало моє відчуття аутсайдерства, яке зрештою знайшло вихід у писанні»[1].

«Моя мати була в Аушвіці, а мій батько – у трудовому таборі. Вони були молодою трансільванською парою, чий світ раптом перевернувся горілиць. <…> Моя мати ніколи не розповідала мені, як вона [донька, яка народилася у батьків Аґі Мішоль до початку Другої світової] померла. Я дізналася про існування своєї сестри, тільки коли мені було 15. Я знаю тільки те, що її звали С'юзі і що вона потрапила до Аушвіцу разом із мамою і загинула там. Моя мати ніколи не говорила про неї. Вона би сказала, що не пам'ятає і що це було дуже давно. <…>

Скажіть мені, що мається на увазі під «поезією про природу»? Коли ви кажете «природа», люди уявляють неозорі краєвиди. Гори, моря, ліси. Однак я відчуваю, що пишу фактично про мою власну природну реальність, яка містить трішки природи і тварин. С. Ізгара[2] (який був близьким другом) якось

---

[1] Katz, Liza. «An Interview with Agi Mishol» // http://www.thedrunkenboat.com/misholview.html

[2] С. Ізгар (івр. ס. יזהר; справжнє ім'я – Ізгар Смілянський; 1916–2006) – івритомовний ізраїльський письменник, лауреат Премії ім. Хаїма Бренера, Премії ім. Хаїма Нахмана Бяліка і Премії Ізраїлю.

запитали про описи природи в його книжках, і він відповів так, як і я б відповіла: він сказав, що описує, по суті, краєвиди між Ґедерою та Реховотом. Так само я… І відчуваю, що моя робота є конкретною поезією, взятою із щоденного життя. Кожен із моїх «віршів про природу» розповідає також і про людську природу. Зрештою, мене завжди цікавить саме людська природа. Я не писатиму вірша про компостну яму і тільки. <…>

На мій погляд, багато моїх поезій написані з позиції співчуття. Із такої позиції, коли ти дивишся на речі і не засуджуєш їх, позиції, що розуміє слабкості і сприймає їх як частину людського стану. Усередині співчуття є також своя любов. <…>

Коли ти молодий поет, ти настільки переймаєшся своєю майстерністю, що твоя поезія надзвичайно метафорична. Це так, ніби ти перевіряєш свої можливості. Із віком ти менше турбуєшся про «як» і більше – про «що». Ти хочеш сказати щось і ти можеш, бо тобі є що сказати. Ти не боїшся видатися більш відвертим, менш привабливим, більш вразливим. Я люблю пізню політичну поезію Далії Равикович[1]. Вона дуже відверта. Гадаю, щось схоже відбувається зі мною. Із тебе злущуються усі «навички», і ти звертаєшся до сутності речі»[2].

---

[1] Далія Равикович (івр. דליה רביקוביץ, 1936–2005) – ізраїльська поетка, перекладачка та активістка руху за мир.

[2] Lee, Vered. «Poet Agi Mishol is surprised she's become hot stuff». Haaretz Article. May 17, 2012 // http://www.haaretz.com/weekend/magazine/poet-agi-mishol-is-surprised-she-s-become-hot-stuff-1.431120

Гуси

Епштейн, мій вчитель математики,
Любив викликати мене до дошки,
Казав, що моїй голові тільки капелюшки носити,
Що птиця з таким розумом, як у мене,
Летітиме позаду.
Й відправляв мене пасти гусей.

Уже минуло багато років від цього присуду,
Тепер я сиджу під пальмами
з трьома моїми гарними гусками.
Думаю, може, він побачив це здалеку,
Мій вчитель математики,
І мав рацію.

Мені стає дуже радісно,
Коли дивлюся на моїх гусей зараз
Як вони накидаються на покришений хліб,
Як махають радісними хвостами,
Як завмирають на мить
Під краплями води,
Коли я оббризкую їх
Зі шланга.
Вони підводять голову і розправляють тіло,
Й воно витягується так, наче пам’ятає
Далекі озера.
Уже давно помер мій вчитель математики,
Померли всі його задачі, які мені жодного разу не вдалось

Розв’язати.
Я люблю капелюшки,
А ввечері завжди,
Коли птиці повертаються на дерева,
Я шукаю очима ту,
Що летіла позаду.

Зелені предмети

Є ті, хто сидить зараз обабіч вірша
Так, наче він – кришталева куля.

Вони вмикають між словами світло і бачать
У другій строфі богомола,
Що розмірковує, чи варто заплатити головою
За те, щоб зійтися із самкою.

Зелений горох джімейлу
Світиться.
Це значить, що вони активні,

Що яблуко є і всередині черв'яка,
Не можна забувати,
Що у приказки завжди є зворотний бік.

Автопортрет на тлі пейзажу, миттєве фото

Цей задок, який я несподівано бачу
У дзеркалі супроти дзеркала
У ванній кімнаті готелю
У чужоземному місті –
Коли не було нікого
Окрім мене –
Здається, він мій:

Блідий горбкуватий пейзаж місяця
Котловини й горбики целюліту
На котрі я вперше
Приземлююсь і встановлюю
Прапор

Страус (поет гортає чернетки)

Страуса Він сотворив із решток і всього, про що
Не міг сказати, що воно добре[1].

Він сотворив його надвечір особливо важкого
Дня, був дуже втомлений
І неуважний.

Була темрява.
Сотворіння метушилися й бігали
І вже не було сил починати щось нове.

Приліпив до цапових ніг курячі лапи
Дещо більші, ніж слід
Над червоними стегнами прикріпив пташиний
торс
У чорній спідниці з пір'я.

Він мусить визнати:
Щось у пропорціях нагадало йому чернетку,
Яку Йому забракло сил
Завершити.

Крила, бачиш, не здатні нести тіло
(Він був такий зосереджений, коли творив
гранат)

---

[1] «І Бог побачив, що добре воно», – цими словами завершується кожен день Творіння (Бут. 1:1-31).

І голова – якщо можна так назвати дзьоб
і два ока,
Не що інше, як місце, де шия
Задовга (але хай вже так буде)
Втрачає свою назву.

Може, тому Він відчув потребу
Відшкодувати це страусові:

Тому страус – найбільший птах
На землі він найшвидше бігає
З тих хто ходить на двох
Його пір'я прикрашає капелюшки й вуалі
Яйцями користуються як мисками,
Також з них можна робити абажури.

Він удостоїв страуса
(що нічого спільного не має з істиною)
Також метафорою про сховану в пісок
голову.

Понеділок

То що ж у нас було?
Солодкий вільшаний запах,
Намальоване помаранчеве сонце, що
зненацька з'являється
Залпом першого світла
Наче розрізають хурму впоперек,
Зранку й до півдня блакить
Петрових батогів,
Все поле,
Ґроно равлика
На стеблі морської цибулі
А ще було слово «нахаліелі»[1]
Що ще було між нами?
Реквієм цикад,
Рожеві овечки на небосхилі,
І м'який, розцілований пушок
Під котячим вушком –
Ось і все, здається,
Що було між нами
Сьогодні.

[1] Плиска (трясогузка).

Пробудження, підвид N.

Вночі я хропіла як потопельник що гукає
рятуйте

Не мала сил
Витягнути зсередини себе
Те,
Що здіймалось і занурювалось
Як ліфт що хрипить
У темряві
Сиділи коти
Прислухалися
Один кіт
Вилизав мені руки під пахвами
Своїм шорстким язичком
І покінчив з цією оповідкою.

Пес

1.

Він бачить мене зранку,
Коли я виходжу з дому йду на поле
Він стрибає навколо мене й залишає
На стежці
Таке довге й містке речення
Про щастя.

2.

Пишаючись своїм іменем
Він ганяється за воронами
Лише для того, щоб показати, як він
стереже
Двір.

3.

Повертається з куркою в зубах.
Мабуть, піймав її у сусідському курнику.
Не роздирає, але й не відпускає.
Просто стоїть, розгарячілий з птицею
у зубах
Відчайдушно виляє хвостом –
Напівпес, напіввовк,
Що загубився на межі.

4.

У нього немає грошей
Немає одежі
Він не пам’ятає зла.

Коли він голодний – їсть
Коли відчуває спрагу – п’є
Коли втомлений – лягає
Й засинає під кущем.

5.

Завжди поруч зі мною –
Йде туди, куди мені хочеться,
Перш ніж я встигаю підвестись.

Поети

Погляньте на нас –
Ми тиняємося у нашому святковому вбранні –
наготі
Як ослаблений вірус із тих, що відають
З ультрафіолетовим зором
Та ФМ-слухом
Прикріплюємо літери оголосами[1], щоб вони
не порозліталися
Зі сторінки
Прагнемо кожного прийменника а також
Проливаємо кров через кожен дефіс.

Наші вірші вбирають у себе кожну мудрість
Аби звільнити від неї життя
Яке зможе корчити із себе блазня –

Подивіться як ми приклеїлись очима
До синюватого світла екрана –
Великого світила, котре не було сотворене
на початку[2]

---

[1] В єврейській абетці немає голосних літер. Слова записуються тільки за допомогою приголосних. Коли потрібно вказати, який точно звук іде після конкретної літери, застосовують оголоси. У більшості випадків оголоси являють собою крапки і рисочки, які стоять біля, під, поряд або над літерами. У священних текстах, дитячих і поетичних книжках оголоси наявні завжди.

[2] Бут. (1:16–19).

Перед тим одним містким висловом[1]
Що виправдає наше небуття.

Ми не спимо як птах уночі
Птах що залишився без дерева
Ми наскільки Ми –

Що стаємо вами.

[1] В юдаїзмі вважають, що світ створено десятьма висловами, і це паралельно десятьом заповідям, даним Мойсею на горі Синай.

Синій птах

На кам’яній стільниці
Кухонного столу

Кіт що мав очі
Кози
Приволік птаха
Із синім пером
Вже мертвий птах
Міцно затискав
У дзьобику
Гранатовий листок

Кожен щось
Тримає
У роті.

Шакали

Ми – точний духовий інструмент
Самотності.
Тільки з нашого горла вона долинає вночі
Стара як світ і незбагненна.

Наше виття глибше ніж ми
Воно виривається з глибин землі
Зненацька охоплює тіло
Вигинає дугою шию
Змушує здригатись шкіру
Роздирає горлянку і наше виття вистрілює
Як ласо відчаю
До місяця.

Ми – тінь, що прослизає між будинками
Прошмигує між деревами й квітниками

Ми дратуємо собак ми тривожимо
Людські сни

По дорозі наші крики пронизують
Їхні залози
Й нутро
Їхню німоту, що врешті прорифається

З нашого горла
У хащах місячного листя.

Тому на світанку
Часом один з них лежить
Розчавлений на шосе
Від ревності клаксона
Чи від гніву людини –

Його шкура ще волога від роси
І круки видзьобують йому очі.

Хаґіт Ґроссман

Хаґіт Ґроссман (חגית גרוסמן) народилася у місті Рішон-ле-Ціон у 1976 році. Свій перший вірш вона написала у 6 років, присвятивши його батькові. Вивчала фотографію, театральне мистецтво та живопис, студіювала літературу в Тель-Авівському університеті та Університеті а.

Коли Хаґіт виповнився 21 рік, після тяжкої хвороби помер її батько. Велике внутрішнє потрясіння спонукало її звернутися до юдаїзму. У 2007 році вийшла перша збірка її поезій «Дев'ять віршів для Самуїла» («תשעה שירים לשמואל») – мандрівка-молитва за свого покійного батька. «...Я ще не встигла віддалитися від нього, я була дуже близька до нього і дуже далека. <...> Книги молитов, Талмуд, Зогар і ТаНаХ подарували мені іврит. Вони стали для мене тим колодязем, з якого я п'ю. Я почала вивчати івритську літературу, що в ній знайшла таку красу, якої ніколи у житті не зустрічала. Тато переплів для мене словник Евен-Шошан[1], усі томи стоять поруч із моїм столом. І це для мене джерело натхнення – мова, яка творить жалісливу красу, красу, в якій є звільнення, але, головним чином, істина і правда».

---

[1] Евен-Шошан Аврагам (Розенштейн; 1906–1984) – ізраїльський лексикограф, педагог, письменник, перекладач, редактор. Ще у 30-х рр. XX ст. Евен-Шошан розпочав підготовку нового тлумачного словника івриту. У різних модифікаціях (в одному, трьох, п'яти і семи томах) із доповненнями та виправленнями словник витримав десятки перевидань.

Друга книга Хаґіт Ґроссман під назвою «Попелясті кити» («לווייתני האפר») побачила світ у 2010 році.

Перша прозова книга письменниці «Там, де їх немає» («היכן שאינם») була опублікована 2012 року. Про своє звернення до прозового тексту авторка зазначає: «Коли я почала писати серйозно, я звернулася до оповідання. І тоді ж зрозуміла, що напишу роман. Так виник конфлікт між поетом і прозаїком. Іноді поет хотів узяти гору і писати поезію; він створив музичні побудови для оповіді і він багатьох наслідував. Натомість прозаїк був змушений шукати свого голосу поза поетичними моделями, розширювати картину й подовжувати дихання. Однак нині поет і прозаїк примирилися між собою і розуміють, що вони – одна держава. Поезія виправляє душу, але і проза також».

В одному зі своїх інтерв'ю Хаґіт говорить, що вона переживає Б-га через письмо: «...Це моє святе ремесло. Мій письмовий стіл стоїть поруч із західним балконом синагоги. Коли працюю, я чую тих, хто молиться: вони розмовляють із Б-гом мовою молитви, а я пишу Йому. Я живу всередині цього Тексту і думаю, що зустріну Г-да на своєму шляху».

«Є люди у стані [душевної] хвороби. Таке страждання – справжня пожежа. Схоже, це стани, в яких неможливо чекати любові. Любов уже прийшла, але вони згоряють від мук. Можливо, смерть – це також вид любові. Щастя, що людина може врятувати себе смертю. Як Вірджинія Вульф: її життя було таким багатим, і щасливим, і яскравим, але в той момент, коли все довкола неї руйнувалось у ві-

йні, вона звільнила себе. Однак самогубство – це жорстоке насильство над іншими. Коли людина уражає саму себе, вона уражає водночас стількох людей довкола. Я не можу нікого звинувачувати, але я можу свідчити, що це дуже тяжке насильство».

«Я вивчала російську, італійську та французьку. Російську вивчала перед поїздкою на поетичний фестиваль в Україні[1]. Мови мене цікавлять найбільше, адже культура не може розвиватися в рамках тільки однієї мови»[2].

[1] Хаґіт Ґроссман брала участь у Міжнародному поетичному фестивалі «MERIDIAN CZERNOWITZ» у Чернівцях у 2011 р.

[2] סלע מיה «עד שהמוות יחבר בינינו: ראיון עם המשוררת חגית גרוסמן“. הארץ, גלריה, ספרות. – 1.02.2012
http://www.haaretz.co.il/gallery/literature/1.1630825

Гібріс[1]

Впасти у море твоє
й не знати
що це твоє море
Впасти
й відчути безкінечну морську хитавицю
Ти мій блакитний світ
в якім я воліла би плавати вічно
позаяк немає іншого шляху
як плавати в цьому морі
з татуйованим китом
на твоєму плечі.
Я не відаю інших земель
лиш цю бірюзову воду
яка кладе мою голову в твої руки
і кит тоді плаває в моїй плоті
і я була плоттю твоєї плоті
і ми були плодовим деревом
посадженим біля бурхливої річки
Мій коханий,
свічки палають в суботній вечір

---

[1] Переклад цієї і наступних поезій Х. Ґроссман було зроблено з авторизованих англійських перекладів і вперше опубліковано у збірці Альманах поезій та перекладів / поетична збірка. – К. : MERIDIAN CZERNOWITZ, Майстер книг, 2011. – 144 с., іл.

Ми запалили вогонь
і кохалися у вечірньому сонці
на ложі твоєму
Я була наскрізь просякнута сонцем
і ти запевняв мене, що я справді просякнута
сонцем.
І я завагітніла й стала китом
великим холодним
І в тиші німій ми були вже недоторка́нні,
але змогли народити цілий океан.

Зі збірки «Попелясті кити»

***

Між темних стінок тісної каюти
я чітко почула клич що лунав із незримої
палуби
Там дихало море
й жива вода
капала з його голосу
І я не раз приходила до нього
щоб він читав мені
вірша
який складався тільки з одного рядка
Щоразу
коли я минала браму
до саду життя
хвилі трощили там кожну смерть
потойбіч саду
й цього вірша.

Зі збірки «Попелясті кити»

Авішаґ[1]

Я блукаю сьогодні ввечері у светрі
що пам'ятає минуле століття;
незабаром він геть порветься, й Рочестер
Міннесота стане спомином.

Та навіть якби це місто було розташоване
тут же, через дорогу,
ти вже не той, хто лежав на своєму
царському ложі, тамуючи подих
своєї душі, і я більше не зможу почути
твій царствений голос,
принаймні не в светрі, який я придбала
за долар втомленого кохання.

Я гадала, що зможу обняти своїми руками
всю Армію порятунку,
але ти був холодний, отож я тихо лежала поруч;
а відтак ти звелів мені встати із ложа,
доки медична сестра не помітила батька
й доньку, які гріли
одне одного перед смертю.

Авішаґ – біблійний персонаж, єврейська дівчина, яка зігрівала своїм молодим тілом престарілого царя Давида (прим. перекладача).

***

Тепер це останнє тепло, яке я пізнала з тобою,
лежить у тіснім сповитку в шафі на верхній полиці,
Сніг розтанув у його шерстяному сувої.
Між двома рукавами з крамниці Армії порятунку
Ми чекали на звільнення, одначе воно
залишилося в іншій шафі.

Вулиця Нахалат Бін’ямін, 107

Ми йшли повз фасади будинків
Тісно обнявшись
На вузенькій вуличці дощ припинився й кожна
людина й кожна собака вже віддалялися
У ті дні ми надихалися чарами фільмів
про митців що відійшли у вічність
І не читали в газетах про вбивства й віднайдені
трупи
Ми мешкали над крамницею спецій
і теслярських знарядь
Де повсякчас вирувала торгівля
І той хто прагнув постійного місця
для паркування авто карався на горло
Навіть о шостій ранку щойно на горизонті
з’являлось холодне сонце
Ми поверталися до стіни й відчайдушно
займались коханням
З усім необхідним для наших душ
Які ще не змовкли.

Орціон Бартана

Орціон Бартана (אורציון ברתנא) народився у 1949 році в Тель-Авіві у родині поета Мордехая Бартани. Орціон Бартана – поет, прозаїк, дослідник літератури і викладач івритської літератури в Аріельському університеті Самарії. Викладав в університетах і коледжах Тель-Авіва, Хайфи та інших ізраїльських міст; редагував низку літературних журналів.

Дитинство Бартани яскраво описане у книзі його батька. У 14 років Орціон Бартана опублікував свій перший вірш у молодіжному журналі «Апоель Ацаїр», а його перша збірка поезій побачила світ, коли він іще навчався у старших класах школи.

З того часу Бартана опублікував 10 поетичних збірок, 2 романи, 4 збірки коротких оповідань, 6 літературознавчих праць та 4 книги літературної критики.

У 2011 році вийшов друком його роман «Там, де все починається» («המקום שבו הכל מתחיל»), а також поетична збірка під назвою «Море як любов» («הים כמו באהבה») – білінгва, в якій вибрані вірші поета представлені івритом та у перекладах на їдиш.

Збірка поезій Орціона Бартани «Птах у руці» вийшла в російському перекладі в Ізраїлі у 1999 році. А 2006 року в Росії було опубліковано збірку коротких оповідань письменника «Купити зимо-

вий час у Цфаті» (переклад Ефраїма Бауха, видавництво «Книга – Сефер»).

Орціон Бартана є лауреатом численних літературних премій, зокрема премії Бреннера, премії Прем'єр-міністра Ізраїлю, премії фонду Вольфа, премії Бернштейна в царині літературної критики та ін.[1] .

«В ізраїльському контексті Орціон Бартана – консервативний новатор, який розширив межі літературного івриту. Його тексти, як вважають критики, переконливо доводять, що іврит цілком здатен підтримувати постмодерністський дискурс, не відриваючись при цьому від своїх біблійних коренів, але запозичуючи із них додаткові смисли»[2].

[1] Біографічну довідку Орціона Бартана написано за статтею з проталу http://he.wikipedia.org.

[2] *Гайдук Д.* Учите иврит! 19 марта 2007 // http://booknik.ru/reviews/fiction/uchite-ivrit/.

Поезія

Посередній поет
пише посередній вірш
із не посереднім
натхненням.

А з часом
можливо
посередній читач
прочитає цей вірш.

Можливо
сльози з’являться на його очах
від печалі,
котра не від світу сього.

Те, що я літаю…

Те, що я літаю
те, що я літаю, не має заважати,
не повинно заважати мислячим істотам.

Я не пролітаю
я не пролітаю високо
я не пролітаю високо над головою
аби ніхто з подиву не підняв голову

і не надто низько над головою
щоб нікого не зачепити.

Більше ніж політ
це швидше довгі стрибки ніж політ
це швидше довгі стрибки середньої висоти
ніж політ

між повільним стрибком
між одним повільним і другим повільним
стрибком
між одним повільним і другим повільним
стрибком я приземляюсь,

сиджу собі,
сиджу собі зігнувшись,
сиджу собі зігнувшись і зручно влаштувавшись,

довго дивлюсь на зелену травинку.

Нафталі[1]

Нафталі – лань вільна[2]

Я – недолугий муравель – не збираю – тільки
гублю
зіпсовані краплі соку.
Все у мене пошкоджене. Я завше був
незібраним.
А все, що збирав, не трималося купи.
Я навіть самим собою не удостоєний
принести себе в жертву.
Суєтно сную повсюдно,
як нікчемна комаха,
що втратила гідність покінчити з собою,
заважаючи сама собі.
Замолоду ждали від мене більшого,
ніби весняних дерзань
мало вистачити й на зиму –
так мені говорили, а вийшло не так –
на зиму потрібні запаси харчів.
Я зійшов з борозни і не мав урожаю.
Я не знайшов таємних стежок.
Мене обрамлювали сліпучі кола,
допоки не згасли.

А Нафталі?
О Нафталі! Таким чином, як завше, одне і те ж.
Тільки ще жахливіше.

---

[1] Нафталі – один із синів Якова.
[2] Бут. 49:21.

Море наче в коханні

Море наче в коханні –
не дивлячись на попереджальний запах,
пізнаємо його тільки тоді, коли вологі наскрізь.

Море наче в коханні –
тече крізь пальці, залишає руку, стиснуту у
кулак,
порожньою і вологою.

Море наче в коханні –
Хто до кого доторкається? Хто до кого
підходить? Хто пливе на гребені хвилі?
Хто несе на спині?
І хто топить?

Море наче в коханні –
надмір води,
та все ж я помру від спраги спершу, ніж
утолю її.

Море наче в коханні –
вітер, хмари і птахи
у водоверті фруктового морозива на патику.

Море наче в коханні –
Встромляти безсилий патик у бездушну медузу –
суєтна затія – роздягнутися, змиритися,
одягнутися –
і знову

Одна пісня подяки

Вони виступають у такому танці,
І гейби так вони вилядають,
Ніби вони – такі собі небеса,
Або гейби такі собі зіниці,
Тому що їм не ясно, їм гейби не ясно,
Чи насправді вони так думають тільки удвох,
Хто тут кого проглядає,
Гейби хто тут так вигадав кого,
Зіниці чи небеса?

Але їм гейби байдуже, тому що
Тільки що вони один об одного гейби,
Терлись так,
Гейби тільки зараз вони терлись так гарно,
Гейби лиш декілька хвилин,
Або лиш декілька годин,
Гейби тільки зараз
Тривала така кількість чогось такого
В красі та в болю

Гейби тільки зараз, гейби так, удвох,
Та промайнуло в них
Щось таке вологе
І таке живе,
Що воно гейби просочилось так від одного до
іншого,
І вони гейби вже робили так,
Гаряче так і ніжно
Під небесами.

І це так ясно, що є в них Творіння тепер
І Бог,
Тому що є,
І гейби ясно це, що є вдячність
І все, але все, буквально все
Віршує і співає.

І зіниці, що глядять, і зіниці, що
проглядаються, –
Все
Виспівує, і вуста,
І слова, котрі замикаються наприкінці в собі,
Насамкінець
Всі до одного поступово зникають.
Незбагненно ясно, що можна лише самою,
Можна лише одною,
Самою одною піснею
Дякувати.

Поблизу тебе

Забери мене поближче до себе, забери
без твого імення без слів,
як раніше колись, коли все тектиме
без напрямку всіх напрямків,
покидатиме цей світ
ця любов, це милосердя.

Мене обрала, о так, мене обрала
любов, мене обрало милосердя.
Це Страх Божий
тоді росте.

І в глибині душі я стрибаю
поза барви.

Тамір Ґрінберґ

Тамір Ґрінберґ (תמיר גרינברג) народився у 1959 році в ізраїльському місті Нетанія. Отримав інженерну освіту і працює архітектором, а саме – зав. відділу архітектури і дизайну Вищої школи інженерії та дизайну «Шенкер». Паралельно він пише поезію та драматургію, а також працює літературним критиком на радіо «Коль Ісраель». Перша поетична збірка Таміра Ґрінберґа під назвою «Автопортрет із квантом і мертвим котом» побачила світ у 1992 році, наступна, «Про душу, яка жадає», – у 2000 році. А чотирма роками потому в Іспанії вийшла друком збірка перекладів віршів Таміра Ґрінберґа і Роні Сомека.

Найвідоміша п'єса Ґрінберґа, «Хеврон» (2008), викликала неабиякий резонанс в Ізраїлі, оскільки її сюжет пов'язаний із багатовіковим протистоянням між арабами та євреями.

Ґрінберґ є лауреатом багатьох літературних премій, зокрема двічі лауреатом Премії Прем'єр-міністра Ізраїлю у царині літератури, Премії Лур'є та ін.

«Мені було 14 років, коли із початкової школи[1] в Нетанії я перейшов до старшої школи «Тіхон Каценельсон», з дому батьків – до гуртожитку «Штейнберг» у Кфар-Сабі. Я був радий залишити похмурий батьківський дім, занурений у нужденність. У гуртожитку я жив у кімнаті з трьома однолітками. Вперше в житті у мене був свій гардероб, свій письмовий стіл, лампа над ліжком для читання і навіть шафка, щоб класти на неї книгу перед тим, як заснути. Особливо зачарували мене кольорові фіранки, що прикрашали широке вікно...

Уперше в житті я зміг «визначити» себе як окрему людину, існування якої не обумовлено оточуючими. Вперше в житті я не тягнув на спині тягар дому, якого мусиш соромитися...

Наші вчительки літератури були вільнодумними й недогматичними. Вони спонукали до глибокого мислення, не підпорядкованого суворим естетичним концепціям... Вони цілеспрямовано схиляли нас до серйозного читання. Поступово я познайомився з творчістю Германа Гессе, Кнута Гамсуна, Пінхаса Саде, Рабіндраната Тагора та ін....

На уроках літератури ми не «аналізували» твори. Ми говорили про них. Ставили запитання. Критикували. Підтримували і ненавиділи. Після першого іспиту, написання твору, вчителька при-

[1] У ті роки початкова школа (בית ספר יסודי) охоплювала 1-8 класи, після чого учні переходили до старшої школи «Тіхон» (בית ספר תיכון), де навчалися з 9 по 12 клас.

йшла у клас із купою наших робіт і одразу ж оголосила, що усі провалилися. Я невпевнено підняв палець. У початковій школі гарні оцінки в мене були тільки з написання творів. «І я теж?» – запитав я з якимсь болем. Її думка була для мене важливою. Вчителька радісно усміхнулася мені: «Ти будеш письменником, – сказала вона. – Ти отримав “дуже добре”»[1].

«Дві збірки поезій Ґрінберґа розгортають перед нами розмаїте смислове мереживо поезії скорботи та елегій, віршів кохання і про кохання, поезії мандрів і поезії самотньої кімнати... Стабільний рівень письма, що випливає з делікатності й чуттєвості, та довершена поетична мова визначають високу поетичну позицію, яка так рідко трапляється у наш час і тому є винятком»[2].

Аріель Левінсон,
літературний критик

«Неперевершені мовні можливості слугують йому для надзвичайно важливої справи: прославлення щоденного людського існування. Це око розпізнає найдрібніші окрушини буття, і в нього

---

[1] גרינברג תמיר «קנאה של נער החומד את אשר לידידו». הארץ, ספ רים, 14.10.2005

http://www.haaretz.co.il/literature/1.1051094

[2] לוינסון אריאל « ‹על היש הפואטי›: עיון בשני קבצי שיריו של תמיר גרינברג דרך הביקורת». מקום לשירה, גליון 11, מרץ 2006

http://poetryplace.org/index.php/online-magazine/%D7%A9%D7%A0%D7%AA-2006/gilayon-11/615-levinson-tamir

вистачає великодушності, аби наділити їх красою»[1].

Ілан Шейнфельд,
поет

«У віршах Таміра Ґрінберґа є унікальне поєднання реалістичності та пристрасної туги за неіснуючим. Більшість поезій – прозорі картини пристрасті і сили, з мовою яскравою і влучною, вільною від будь-якого франтівства»[2].

Рамі Сарі,
поет

---

[1] "תמיר גרינברג". מט"ח, הספרייה הווירטואלית
http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=10310

[2] *Там само.*

Вія

Повних вісімнадцять день
Ми віддавали наше тіло сваволі кохальної
радості.
І ось ти відбув: сили, міць котрих
Потужніші пекла тілесного, покликали знов
повернутися.
Та напередодні відходу ти цілував мене,
й тої миті
Необачно залишив мені у дарунок
Малюський презент – чорну поодиноку війку,
Що впала мені на сорочку з твоєї повіки.

Я беру її обережно, збентежений
Ніжністю крайчика мого великого пальця, і
вдивляюсь:
В ній природа сховала основу твого існування,
В ній промальовані твої очі, що дивовижно
вдивляються
В зміну світла у піднебессі,
В ній карбоване твоє серце, що хаотично
закохує,
Вражене відчаєм, і повертається,
і закохується.

В ній тепло твоєї цери й чистота твого серця,
Твій розчулений твар й на чолі борозенка.

Я підношу її до вікна,
Дмухаю злегка й запускаю її у повітря.
Лети, я кажу їй. Лети.
Понесе тебе вітер туди,
Куди собі вибере, тільки в тім місці,
Котре обереш для спочинку,
Заіснує там радість.

Захопливе життя

Життя захопливе! І зріле тіло радіє юному
любкові,
І солод вина розпливається ротом,
І ситий чорнозем, і в працях така зрозуміла
є винагорода,
І жадати то зле, ой, як то зле.

І крапля поту солодка. І з глибин уда
вирветься сім'я,
І плід кохання дозріє, навіть якщо не
огорнеться тілом,
І так було, і так буде, навіщо запитувать всує,
Тому що жадати – то зле, ой, як зле.

І ради кого страждати, й за що свою душу
віддати,
І не варт зависать в обрахунках, і ще
не боятись,
І в голос вслухатися того, хто стукає,
і солодитись пестливим перстом,
Тільки жадати – то зле, ой, як зле.

І все хилиться день, і тінь прохолодна вгортає
дорогу,
І ситий чорнозем, й у праці є плід,
І дослухатися, і дивуватися: а може, є ще щось,
крім того?
Але жадати – то зле, ой, як зле.

Його, одного й однісінького

Його, одного й однісінького, я зроблю своїм
пристановищем,
Він буде моїм днем, моїм хлібом, родовищем
сили і праведністю моєю,
Раною кровоточивою у врем'я погорди.

Його тутбуття буде сповнене текстів моїх,
чернеток, і постелі, і сміху мого
В ночі самотини, і тепер лише він буде мною
зі мною
І нужденність його буде моєю скрутою.

Він крижанітиме страхом мене і змусить
здригатись мене у пристрасті,
За його присутності я все блідінітиму,
ніяковітиму, вкриватимусь потом холодним,
І все моє тіло він лихоманитиме, він, усе він.

Тому лиш його тихий глас мені буде чутний,
лиш його таїни я жадатиму,
Змовкну перед його посполитістю
та чарівністю ніжною,
А з відходом його я безживний лежатиму.

Ода

Більш за все я ненавидів смерть.
Ні, не смерть. А лиш мертвих. А втім –
Лиш одного небіжчика. Це я про чорнявого
Любка.
Тобто – не ненавидів. Кохав.

Прошу, ви, що на північ мчите прибережним
шосе,
Ваші фари свердлують поверхню ставів,
Повних риб, натискайте сильніш
На акселератор й летіть, умикайте
Радейко і радо вчувайтесь у силу,
Що розтікається в електричних роз'ємах –
Все тому, що живим був мій друг, мчав
між вас,
І любов його, наче слова Пісні над піснями,
Долала всі сили смерті.

Я на нього чекав, ну, а потім стомився чекати.
Його лик, що був змістом мого життя,
поплямів
Забуттям. Я без нього ізсамотинів.
Ні, не ізсамотинів. Зачудувався. Це я про те,
Що кохання моє не губилось, а лише зростало.

Ідучи босоного здобреним ґрунтом,
Гублячись над лукавством земної матерії,
Споглядаючи на узбіччі розчавленого псиська,
Й на розпухлій печінці його зграю хробів,

Вчуваючись в шурхіт життя, що кипить
на галявинах,
У генделиках, універмагах і на футбольних
полях,
Де кожен індивід відчеканений мов
за лекалом рукою митця,
Приміряючись лиш уявити величезний ланцюг,
У якому є місце і для агресора, і для творця,
І для блазня, й для того, хто радий лиш тому,
що народжений
В насиченім струмені щонайлегшої живучості –
Відтоді я більше не прагну дізнатись,
Чи є назва в цієї світобудови, і який її зміст,
І хто більш піднесений: той, що живе, чи лиш
його призначення.

Прошу, ви, що тремтите у цю мить на межі
небуття,
Що горите у бажанні скочити на сходинку
третього тисячоліття,
Що жадаєте задовольнитися глибінню
дихання,
Ви, що перехвильовані ще не шляхом,
а чеканням шляху
У світи ще не бачені,
Ви будете вчити матерію розуму,
Вразливу тілесність вкрижините,
Дух прорахуєте через дерев'яний калькулятор,
Ви горбатітимете лиш заради харчів,
І оплакувать будете власних небіжчиків,
І відчай топитимете в наркоті –

Розплавте основи усі.
Розплавте-но сталь. І свинець.
І водень. І сірку.
Розплавте також самотинника. І того, що
відходить.
І прославленного. І обожненого.

Розплавте ще ваші ймення. І ваші мешкання.
Ваші баблоси. Розплавте власноруч.
Пристрастю. Потойбічною силою
Вашої світоуяви. Посилайте осяйне проміння
Туди, де пожада палає. Оберніть
Весь цей прах своєю дланню. Вчуйтеся
В стукіт крапель дощу –
Любко мій був живий, і задовго
До вашої з'яви на світ був забутий,
Та навіть коли вже повисхли його чарівливі
очиці,
І тіло його, безцінне для мене, вже змішалося
з попелом,
Не вмерла та радість, котрою із пристрастю
він так жадав обдарувати мене:
Ще вибухнуть жаром чуття тих,
Хто вслухається в звук, котрий б'ється вічно,
Бо ще прославляться найпроникливіші,
Зачудовані якнайвишуканішим,
І в них, в їхнім духові, в їхній маєтності,
в їхній красі,
Озоветься любов до життя, що жила у ньому.

Героїн 2

Коли голка встрягає в м’яку пружність вен,
Дихання спирає між насолодою й болем,
Три хвилини й твій замкнений дзен
Набува нових сенсів, щоб голову знов підвести.

Це тягар. Гроші мають властивість зникати.
Я автівку продам. Тут чого вона варта?
І вночі, коли будем стегном і душею
заплівшись, лежати,
Я тобі прошепочу: «Вже завтра усім стане
краще, вже завтра!»

Героїн 6

Всі птахи співочі – ману́,
Літають крізь голод біблійний і холод,
А зорі, що мліють десь там в небесах,
Лиш брила холодна й самотня, космічний
молот.

Час не лікує, як обіцяє Письмо,
Західний вітер не все таємниче відкриє тобі,
Бо посполитий в турботах з рана до зорі,
Так само в брехні, чи то в мареннях, чи у
злобі.

Та твій трепет кохальний – правда,
Для мене у ньому природи вся милість і шал,

Щоранку ти будеш вганяти у вени куби,
Я ж буду виводити букви похвал.

Героїн 7

У нутрі самоти без кінця тебе руха
До руйнації, до розсипання у чорній дірі.
Протискаєшся ти у розщелину тіла і духу,
Як дитя, що радіє незнаній грі.

Весь твій розум і сила скеровані у небуття,
Заперечення ти перетворюєш в святість,
З рішучістю легковірця і бунтівника
Ти будеш палить своє серце вогнем
відчайдушним.

Та настрахаєшся пітьми погибелі,
Смерті страх і жахіття життя – одне й те ж.
Прокляте суцвіття пори молодої дасть плід –
місце,
В котрому воно вже не зможе цвісти, а втім,
й не зав'яне.

Але у цім світі,

Коли б ти спинився на мить, коли б лише очі
підвів д'горі.

Зап'янілий Олександр

Я вкраду собі весь вогонь. Співатиму.
Блукатиму.
Будуватиму міста і руйнуватиму їх.
Заглиблюсь
В чорториї часу. Досліджуватиму місце,
В котрому провалля світу й чорнота,
Котра поза ним, а також найтьмавіше з всього,
Що прослизає у ніч, неначе прокляття в нутро
мого серця,
Рано-вранці я прокинуся, вип'ю молока
і омию свій стан.
Я бог. Моя слава рушить з Африки і досягне
Материнського дому, лиш коли проб'є мій час,
Помру в найнестерпніших муках.

Місто

Порану виціловуватиму тебе.
Ось в лігвищі, тихі і ліньkуваті,
Твоя литка об литку,
Стопа сканує стопу,
Мої ву́ста уранішні
Тріпотять над чорно́тою вуст твоїх.

Опівдні виціловуватиму тебе.
Латинський квартал, ув'язнений
Склом, запізніло
Прокинувся. Торгівка картками
З першого поверху
Кричить благовірному, най поспішить
Розпростерти церату перед
Невідворотним дощем. Миле арго
З чудернацьким акцентом летить
У сірятину Сени:
Мої ву́ста рожевові
Доторкнулись чо́рноти вуст твоїх.

І пополудні виціловуватиму тебе.
Ось вже два дні як ми голодуємо,
Наш живіт буркотить. Ну, то й що?
Непроглядна хлюпоче злива,
Ревниво побивається в шиби,
Злива хоче до нас.
Просвічує блискавка. Сена розбурхана.
Вітер жбурляє твого нотатника

До статуї вершника на пляцу.
Рядки мокрих віршів течуть
І плащем, і колінами і врешті-решт
Застиглі капають в ґрунт.
Мої розпашілі ву́ста
Покушують чо́рноту вуст твоїх.

В надвечір'я також виціловуватиму тебе.
Виногадиноградини лупасять
У браму західної ідентичності.
Париж розмокає в пітьмі.
Вода переповнює річище. Хвилі
Полощуть бульвар Сен-Жермен.
Сорбонна. І Пантеон.
Модна шовкова сорочка
Підхоплена струменем
Мулу. «А хтось же
вдягнути збирався її», –
Ти пишеш зі смутком.
«Хтось збирався ось-ось
насолодитися ніжністю шовку».
Радіодиктор доносить:
«Варвари мародерять
У погребах попід Лувром. Ридання
Затоплених слабнуть».
Вслухайся в крики:
Над вікнами нашого мешкання,
В тім місці, в яке ми ніколи
Не зазирали, корчиться
Чорна крихтина у муках
Аґонії. Твоє тіло тремтить.

Твоє тіло палає. Тебе
Лихоманить? Не бійся.
Немає нічого такого, що
Розбурхає в нас лиш звульгарнену
Хіть. Споглядай: я причиню
Жалюзі перед звуком руйнації, розтоплю
Грубку, аби
Огорнутися пристрастю,
І разом нас гойдатиме
Понад розсіченим кряжем,
Що його довжини
Ми навіть не уявляли.

Скільки часу триває ця ніч?
Скільки часу триває ніч взагалі?
Не більш аніж сон? Каяття?
Зупинену мить, коли рушиться місто?
Тіла жар, що небачено тане?
Ще недовго, над рештаки Нотр-Дама
Прослизне кармінний червець світанку.
Життя прокинеться.
За рікою, схоже й не схоже
На все, що ми знали. Птаха волає.
І крик її буде якимсь чужорідним. Неонові написи
Будуть світити тайнописом. Буде спродаватись плід.
Поспішать знов автівки. Торгівка картками
З першого поверху возвістить
Про свій крам голосочком,
Донині нечуваним:

«Картка з портретом Пруста
За сім франків двадцять,
Картка із Валері, що спирається на парапет
моста
І насмішливо націля фотокамеру,
За два сорок». Твоє обличчя, підсвічене
сіро-синім,
Тиша. Рана на твоїм чолі тиха.
Твоя шкіра тиха. Твоя рука тиха.
Тиха пляма слини на простирадлі.
Заспокоюйсь, лежи[1], юний красеню:
Коли шовкопряд, трясучись від холоду
Вкоконить вологою ниттю та й наші білі кості,
І тоді я виціловуватиму тебе.
Коли наші кості спорохнявіють –
Навіть тоді виціловуватиму тебе.
Париж призначався не нам.
Ми пробули там деякий час, ну, а потім,
Без валіз і претензій,
Відбули грімкливим тунелем.

---

[1] В оригіналі автор вживає майже цитату із відомої колискової «Шхав бені, шхав беменуха» (Лежи, синку, лежи спокійно), в якій повторюються слова: «Не можна впадати у відчай, завтра почнемо спочатку».

Ми більше ні в що не будемо вірити

Ми більше ні в що не будемо вірити.
Не будемо вірити в доброго бога,
Що зверху на нас розпросторює ніжну
милість,
І в квітку бузку,
Красивіше від нього насправді нічого
не створено.
Зневажим небесні світила. Насміємося
З тих, хто розхвалює штуки чарівність,
І сутінках кінотеатру будем намацувати
Солодкавість, прикриту лиш сукнею.
Не впадемо в розмисли про вічність і небуття,
Напередодні грядущого ми будем волати
у пристраснім гніві,
І простуючи ввечері по розбурханій вулиці,
Ми будем плюватись, розщедрені
самозневагою,

І буде «сімейка» в нас словом зневаги,
Моральні борги ми залишим турботливій
мамоньці.
Крастимем все, що душі догоджатиме,
І викидатимемо у сміттєві контейнери.
Не будемо вірить у власність, в кохання,

Не пошануємо клятву, і кров наша не стане
спертою.
Зірвемо окуляри вченості.
Спалимо фоліанти.
Ридатимемо. Постуватимемо і терзатимемо
власні душі.
Ми наївні і простакуваті. Ми вимучені жагою.
Витріть піт з нашої плоті,
Пригорніть нас до своїх сердець, аби ми не
вмерли до останньої краплі.

Спочилі

Якщо, чоловіче, згодишся посидіти поряд
зі мною
І хоч сталася нам лиш година часу, я
прочитаю тобі
Вірші тих, хто вартісніші від мене,
Тих, аристократів духу,
Чий прах пересичений пристрастю
І пошанівком до істини.
Я прочитаю тобі шість катренів про
Олександра Великого,
Котрий зажадав перекони у правді слів
його вчителя
Про ясність меж світу,
І шляхом туди захопив десь з пів Азії,
Запаливши Палац в Персеполісі,
І врешті-решт, коли помирав побратим[1] від
запалення кишок,
Згорнувся клубком в своїм лігвищі й вмер.
Прочитаю катрен, майже забутий, плід пера
Перса про довгі блукання
Листя пам'яті понад бурхливими водами,
І ще другий катрен, коротенький, про діто
мрії,
Котрі живуть довше, аніж діти сімені.
Якій засолоді, юний любку, ми пропалимо хід

[1] Гефестіон – найближчий друг Олександра Македонського і один з його полководців, був приблизно одного віку з Олександром і ріс разом із ним. Олександр був вражений його смертю, через вісім місяців після якої Олександр і сам помер.

Із праху мертвих у наше помешкання?
Вночі-середночі, коли наша шкіра напнеться
На наші тіла під страхом розтріскатися,
Нас буде під'южувать жадоба блудоблукань,
Ми будем лежати в пітьмі, наслухаючи зливу,
що мчить
Усім простором міста, і щось там за ним
Буде нас потісняти, умовляти і врешті
полишить нас, ошелешених.
«Ми нічого не чуємо, – будемо ми шепотіти. – Це
лиш краплі води, що стікають по шибах.
Та гул вантажівок,
Що деруться угору по Сдерот Єрушалаїм[1],
Та шум компів у незатишнім офісі».

Ми не губитимемось у розмислах про загін
греків,
Котрий був роздавлений в Альпах,
Чи про велич, що досягається працею,
Не уподібнимося мудрецям –
Адже ми не згадаєм рядків із катрена,
Що його вчора читали,
Та коли прохолодою раптом потягне із вікон
і тіло покриє остуда
(Коли поталанить й ми хитнемось в обійми!)
Вслухаємося в шепіт, що долітає із радіо,
Побачим, як гасне світло в квартирі навпроти,
І тоді ми розпружимося і потеревеним про
дріб'язковий наш побут.

---

[1] Поширена назва вулиці: сдерот – бульвар, Єрушалаїм – Єрусалим.

Ефрат Мішорі

Ефрат Мішорі (אפרת מישורי) народилася в Ізраїлі у 1964 році. Закінчила докторські студії з поезії та психоаналізу в Тель-Авівському університеті. У 1997 р. поставила жіночий моноспектакль, поетично-музичне шоу під назвою «Я – манекенниця поезії». Вела поетичні майстерні у Хайфському університеті, університеті та ін. Авторка 6 поетичних збірок. Викладає, пише літературну критику.

«Я ненавиджу поезію і ненавиджу поетів. Я ненавиджу уявлення про поезію як про якесь ліричне щебетання. Це все спокій. Життя містить також і насильство – про це не можна тільки щебетати. <...>

Як на мене, поезія завжди була пов’язана з мовою. ...Ніколи слова у вірші не цікавили мене тим, що вони говорять. Інакше я могла б написати тонну поезій. ...Але вірш є тільки приводом для зустрічі світу зі мною. Категорія «поетка» дратує мене значно більше, аніж виготовлення вірша. Те, що сповнює мене гордості, так це здатність жити як «поетка». Жити по-справжньому, грубим чином. Пережити свою смерть, свої протиріччя, гострі переходи від одного почуття до іншого. Бути поеткою – означає витримувати якомога більше межових відчуттів і робити їх точними. <...>

Мені здається, що я вже не поет, я – вид медіуму. Я – articulator... <...>

Після вистави «Я – манекенниця поезії» (אני הדוגמנית של השירה) у мене була дуже сильна криза[1]. Вистава була актом надзвичайно героїчним, чимось кшталту декларації потужної любові до поезії, і після неї я залишилася зі страшною жагою визнання... У період, коли була створена нова збірка віршів і написана докторська, я ненавиділа цю поетку з вінілами – цей блискучий образ, колючий, панківський. Я не могла дивитися на неї. Я назвала ці поезії «віршами гільйотини» і вирішила не читати більше віршів. <...>

Я відчувала, що, коли буду так продовжувати, то у віці 40 років закінчу, як Йона Волах або Хезі Лесклі. Я була повністю розбита. Прокидалася і говорила: добре, вмирай у ліжку. Все, що я робила – це ходила до психоаналітика п’ять разів на тиждень протягом семи років і доглядала свій садочок. І це відкрило мені вуста і душу. Останні вірші написані вже під знаком народження нової особитості, котра не потребує віршів гільйотини. Під знаком душі-немовляти. Я відчула, що після психоаналізу мене поклали на поріг світу, як розгублене немовля, що не знає, як йому поводитися. <...>

– А зараз Ви також вийдете на сцену в купальнику?

---

[1] Близько десяти років назад Ефрат Мішорі стояла на сцені в купальнику та сонцезахисних окулярах і читала свої вірші та монологи Гамлета під акомпанемент електронної музики у виставі «Я – манекенниця поезії».

– Зараз я вийду в целюліті. Я вже не епатую. Тоді я була набагато більше «твариною сцени». Однак і сьогодні мій біль виходить дещо панкістським. Хоч Коли я докладаю зусиль, коли пишу про квіти і метеликів, квітка моя виходить кривою. Хоч як намагаюся бути, як усі, це просто провал».[1]

«Кожен поет має внутрішнього адресата, мій адресат – це стіна. Стіна є моїм найкращим «Радикальним Іншим», моїм кращим ворогом, хтось сказав би, моїм кращим другом. Хоч куди б я йшла, він завжди зі мною. Хоч коли б я говорила, я звертаюся до нього. Він у моїй крові, він вбудований у мою розмовну систему, він домінує над моїм мовленнєвим актом так, ніби мій мовленнєвий акт знає від самого початку, що він натрапить на стіну під час говоріння, під час зізнань і благань про розуміння. Так, справді, мій мовленнєвий акт передбачає, що переді мною – стіна, що «там» немає нікого, хто б слухав, хто б міг увібрати в себе сказане. <...>

У деяких із моїх віршів я навмисне перевертаю напрям маргінесів ліворуч (з івритом і арабською тут ситуація однакова). Потім я «кидаю» своїми словами у стіну (ліві маргінеси) і чекаю, доки вони повернуться, розтрощені, розбиті на шматки (склади). Я не підхожу, так би мовити, чемно до тієї стіни, але іноді це дає результат, тому що із цього народжуються нові слова»[2].

[1] בקר, מאיה «האישה האחרת». ידיעות אחרונות, 11.01.2008

[2] Незабаром вийде друком у Mishori-Sadka, Efrat. «Music Imerges from the Wall» // Iraq Literary review.

Зі збірки «Shirim» (Вірші) 1990–1994

Образ

Я стрибаю у своє життя,
Як самогубець у річку.

Холоднокровно вбиваю
Тільки холоднокровних.

Стріляю у своє минуле,
Ступаю три кроки і падаю долу

І тоді – розпластана внизу –
З'ясовую,

Що над моєю свіжою могилою
Танцює радість, із якою я ніколи не
була
знайома.

Образ – гукну
І вмру.

Зі збірки «Mimerchakey Efrat»
(Із безмірів Ефрат)
1994–1996

Металеве крило

«Що то за річ, яку ти маєш на увазі, мамо
У туманному темному тунелі світиться око –
Що то за річ, яку ти тримаєш на думці, мамо
Мерехтлива голова поглядає на мене
з докором».

«Я нічого не маю на увазі, доню,
Поранена стріла, простягнута рука,
відтяте вухо.
Я нічого не тримаю на думці, доню,
Відірване тіло посхиляло довкіл
будинки жаху».

«Що це ти хочеш піднéсти, мамо,
Ручка, загорнута в шкіри смужечку
дивовижну –
Що це ти хочеш звести, мамо,
Металеве крило стукає всередині цього
механізму».

«Я нічого не хочу піднéсти, доню,
Паралелограм у відчаї, зуб захворів,
рот хоче сказати –

Я нічого не хочу звести, доню,
Втомлений прапор, опала щока, стегно
немовляти».

«Що це ти витуряєш, мамо,
Дитинство, занурене у води каламутної діжу –
Що це ти затуляєш, мамо,
Червона мотузка зі стелі довжиться звішена».

«Я нічого не витуряю, доню,
Фрейм тремтить, палець слабкий, коліно
підкошене,
Я нічого не затуляю, доню,
Чиста підлога, забинтована рука, помитий
ножик».

Море

Море сховало себе у воді.
Море криється за хвилями.
Море перевдягнулося в прозорий колір
І над ним зачинилося небо.
Море потонуло в морі.
Море перемінилося і тупнуло хвилями.
Море прийшло від себе до себе,
І піна застелила його поверхню.

Із року в рік воно схвильовано сунуло
Без майбутнього і без минулого,
Просуваючи до нас свою мінливу поверхню,
Безодні якої висохли і стали водою.

Воно занурюється в синю мовчанку свого
розкритого, як очі, запаху.
Море не може називати себе вголос,
Тільки здійснювати саме себе,
Народжувати хвилі,
Ще хвилі,
І творити тишу

Із неспокою.

Та стіна

Щось у мені плаче з тої стіни.
Я дотикаю його   з тої стіни.
Я впізнаю його   з тої стіни.
Я видираюся на нього   з тої стіни.
Я падаю з нього   до тої стіни.

Щось у мені плаче з тої стіни.
Я дряпаю його   з тої стіни.
Я шкодую за ним   з тої стіни.
Я кличу його   з тої стіни.

Щось у мені плаче з тої стіни.
Я здіймаю галас з тої стіни,
І з іншого боку тої стіни
Я веду розмову

З цією стіною.

Чорнороб авангарду

Мій солоденький,
Чорноробе авангарду,

Дорогий, ніби
Усі ті речі,
Що я не зробила заради нього,
М'який, ніби,
Ніби натягнуті краї
М'ясистого червоного вуха,
Ніжний, ніби кістка стегна,
Яка втискає м'якенькі рубці вельвету в мою щоку.

Я спираюсь на внутрішнє тепло твоїх стегон під час поїздки,
Гостроносі чорні мешти поблискують мені знизу,
Вони сповіщають про саме те місце,
Яке ти весь час
Покидаєш.

А в обличчі, що скероване вперед на дорогу,
Зупиняється на хвилинку
Серце
Вічного парубійка

На відстані аркушика цигаркового паперу
Від кохання мого життя.

Кожне око

Кожне око було вантажем,
І до кожного вантажа я прив'язала забуття.

Кожне забуття було каменем,
І кожен камінь прагнув літати.

До кожного каменя я прив'язала повітряного змія
І до кожного змія прикріпила бажання.

Кожне з бажань я прогнала,
А тому, що залишилось, дозволила

Маленькою руцею
Летіти.

Я не маю чого тобі сказати

Я не маю чого тобі сказати,
Хіба те, що ти обернулася на гору,
І я радо би скупчувалася перед тобою,
Якби сама не стала квіткою.

Я не маю чого тобі сказати,
Хіба те, що я стала квіткою,
І я би просила у тебе пити,
Якби ти не обернулася на землю.

Я не маю чого тобі сказати,
Хіба те, що ти обернулася на землю,
І я б залюбки напувала тебе,
Якби ти не висушила мене.

Початок

Початок народжує забуття,
Кінець народжує пам'ять,

Порядок народжується з безладу,
І перший вистигає з останнього,

Але дитина,

Дитина народжується з дитини,
Рука з руки,
Вуста з вуст,
Величина з величини,
Страх зі страху,
А Ефрат з Ефрат.

Ні,
Краще з мами.

Зі збірки «Anah veAnaha» 2003–2007

Щось, схоже на подих

Щось, схоже на подих, зробило тобі добру послугу. Менше того: студентка з душею немовляти, яка забажала участь взяти у досліді в обмін на власне ім'я. Навіть не гени її спокусили, окрім, можливо, фізичної сили батька і м'якого волосся майбутньої матері.

І все-таки щось вабило. Щось, що можна назвати цікавістю. Цікавістю душі немовляти, яка сидить на гальорці небесного класу і підводить погляд на ту, багатство якої – сто власних імен: вчительку, яка перенесла сто досконалих перероджень у своєму справжньому тілі.

І так занотувала душа немовляти у своєму щоденнику, і так запитала, коли настав її час питати: «Що станеться, коли я перейду в тіло, коли зіллються сім'я і яйцеклітина? Ким я буду, коли вивчу активний лексикон заборон та ухвалених обвинувачень?»

І тоді, у четвер, п'ятого п'ятого тисяча дев'ятсот шістдесят четвертого, в офіційний день народження тої, яка назветься Ефрат, зблиснула душа немовляти в небесах планети,

обійшла кулеподібною площиною довкола нашого світу і приземлилася прямо в темну матку своєї майбутньої матері. У руці душа немовляти тримала тонкий зошит із коротеньким конспектом уроку, зробленим прозорим чорнилом – єдиним доказом її підданства в царстві душ, яке в небі угорі та в морі внизу.

До води

Воду не я винайшла.
У воду мене змило.
У воді я опинилась.
Але човен увесь мій.
Але човен увесь мій.

Водою я не вгамувала спраги.
Воду я пила.
У воді пливла.
Але човен увесь мій.
Але човен увесь мій.

З водою я не бігла потоком.
У воду я пірнула.
У воді тонула.
Але човен увесь мій.
Але човен увесь мій.

Знання суходолу

Знання суходолу я принесу з моря.
Мокрою я буду гуляти поміж його
завсідників,
І свої вологі губи я поділю з їхніми
губами.

Щодень я піднімаю на берег
Свої дивні темні пожитки.
Щодень берег ковтає
Густий каламутний надлишок води.

Берег – довга звивиста лінія,
Він – моя єдина пісня.
Дві мої сторони пишуть її,
Перегортають її

На один аркуш.

Так

Так,
Саме так,

Саме в цьому ідіотському полі,
Із білим місяцем нагорі та жовтою соломою
насподі,

Коли мої ноги розсунуті
Безстрашно,

І весь крихітний обвід моєї голови
Повністю занурений у пахучі груди

Мого дурнуватого коханого.

З днем народження, прозора саламандро

«Надто пізно», – сказало місячне немовля дворічній мамі.
«Надто пізно», – сказала дворічна мама старшій доньці однолітній.

«Ніколи не запізно», – сказала однолітня старша донька маленькому татку тридцяти років. «Надто рано!», – загорлав тридцятилітній маленький татко на вухо величезному звіряті двотижневого віку (вивергаючи із захриплого горла нечутне і дивне скигління, і ко́паючи одною ногою біле кахляне стінне каміння).

«Ніколи не вчасно», – кинули сестри дорослі, дійсно (всередину вуха повітря смертю прокислого); і як досвідчені п’янюжки, підняли вгору свої кружки і разом проголосили «Лехаїм!» (можна подумати, про якісь страхи). «Тепер це вчасно!» – постановила товста служка з нервовим смішком і солодка посмішка древньої таємниці (яка завжди обіцяє якісь доброчинні дрібниці) просочилася поміж зубами (вставними мостами).

Величезне звіря двотижневого віку безмовно
лежало, стуливши повіки, під вовняною
ковдрою, що мала сто тисяч років, якою
тільки місяць тому накривалась дівчинка-
новородок.

Воно не сказало нічого. Воно лежало,
загорнуте, у закутку кімнати (на брудному
килимі, який, попри те, виглядав доладно) і
бажало тільки одногó –

Але
Було надто пізно:
Мати вже вродила його.

Маленький морок

Маленький морок бачить тебе
Зовсім поряд, він у моєму роті.

Маленький морок ридає перед тобою,
Злижи його сльози у себе під носом,

Маленький морок розуміє тебе,
Зрозумій ти його, не вмикай світло.

Сіван Бескін

Сіван Бескін (סיון בסקין) народилася у Вільнюсі у 1976 році. Репатріювалася до Ізраїлю 1990 року, нині мешкає у Тель-Авіві. Має економічну освіту, працює системним аналітиком у банку. Авторка двох поетичних збірок: «Вокальна п’єса для єврея, риби та хору» (2006) та «Подорож Йони» (2011). Бескін вирізняється тим, що пише римовану поезію, тоді як в ізраїльській поезії загалом панує верлібр.

Завдяки перекладам Сіван Бескін івритомовний читач отримав можливість познайомитися з такими творами, як: «Повість про Сонечку» Марини Цвєтаєвої (2005), романи «Заповідник» та «Валіза» Сергія Довлатова (2010), «Відображений час» Андрія Тарковського (незабаром вийде друком), а також поезією Бродського, Хлєбнікова, Гумільова і не тільки. Окрім цього, Сіван Бескін є автором та членом редколегії літературного журналу «Го!» («הו!»)

– Сіван, в одній зі статей про Вас зазначено, що Ваших родичів було репресовано за радянської влади, чи це правда?

– Звісно, правда. Після окупації Литви Союзом у 1941 році багатьох громадян країн Прибалтики

вислали до Сибіру – одних у табори, інших у заслання. Моя бабуся, Юдіт Кушнер із міста Маріамполе, і мій дідусь, Юозас Банілюс із селища Кучюнай, разом зі своїми матерями, братами і сестрами були відправлені у заслання до Якутії. Батьки обох сімейств потрапили до таборів, один із них звідти не повернувся. Бабуся з дідусем познайомилися і одружилися в Якутії, там народилася моя мати та її старші брат і сестра. Всі вони повернулися до Литви тільки 1959 року. Звичайно, ця історія не могла не вплинути на нашу родину. Ілюзій щодо радянської держави ми не мали, як, правда, й усі литовці, окрім моєї класної керівниці...

«... у Литві я народилася, виросла і залишила її підлітком. <...> В юності я ще не стикалася ані з пияцтвом, ані з КДБ, ані з будь-якою виробничою гидотою, а ось із селянами, котрі тихо розмовляли чистою давньою мовою, котрі мали повен город кращих у світі овочів і повен дім католицьких святих, стикалася постійно[1].

«Моя літературна кар’єра, вибачте на слові, розпочалася найбезглуздішим чином: спочатку, десь у році 2001-му, я розмістила свої вірші на сайті «Бама хадаша»[2] і брала участь у їхніх поетичних вечорах»[3].

---

[1] Шауль Резник. «Переводчица Довлатова Сиван Бескин: «Я набросилась на “Чемодан”, как кузен Боря — на водку». 3 сентября 2011 // http://booknik.ru/context/all/perevodchitsa-dovlatova-sivan-beskin-ya-nabrosilas-na-chemodan-kak-kuzen-borya-na-vodku/

[2] Аналог сайту Стихи.ру.

[3] Там само.

«Я пишу римовані вірші тому, що їх можна заспівати, можна прокричати, можна запам’ятати. Якби в мене був музичний талант, я писала б рок. Мені здається, що все, що я роблю, близьке до того, що робить рок-зірка, і що робить класичний музикант, котрий вчився все життя. Я просто анулюю протиріччя, від початку штучне, між класичним і сучасним. Я насолоджуюся класичною музикою і електронним роком однаковою мірою і однаковим чином. Розмежування має бути між хорошим і поганим. <…>

У моєму образі немає протиріч. Зараз ми усі їх розв’яжемо. <…> Це не протиріччя, це просто паралельні існування. Розділяти світи – це компроміс, але принаймні я не мушу створювати компроміс усередині самого мистецтва. Нехай краще буде компроміс у тому, як я заробляю гроші. Я не хочу створювати книги, які не люблю, я не хочу перекладати книги, які я не люблю… Як на мене, це куди більше приниження, ніж робота в банку. <…>

У журналі «הו!» дуже висока планка обов’язкових літературних вимог. Іноді рима і розмір, але не тільки. Все, що дещо більше, ніж “просто захотілося мені написати вірш”»[1].

[1] צליל אברהם: «הפילרמונית בג׳ינס». ידיעות אחרונות – 7 לילות, 27.05.2011

Стіна[1]

Прийде день і дорогами Негева я закружляю,
Підберу активістів протесту[2] – це ж їх
автостоп.
І попереду зблисне марки значок, уявляєш,
На моєму ясному середнього класу авто.

І розкажуть вони, як цвяхують себе до оливок,
Попереджу: їх завше веде ризикований шлях.
Але їм все одно, бо війна за оселю важлива,
Усміхнусь: «Не тоді, коли дім розсипається
в прах».

---

[1] Стіна Безпеки – ізраїльський розділовий бар'єр (івр. גדר ההפרדה, роздільний бар'єр) – прикордонна конструкція Ізраїлю. Вона відмежовує Ізраїль від західного берега ріки Йордан (історична Юдея та Самарія). Загальна довжина межі – 703 км. Основні завдання стіни: захист прикордонних єврейських поселень та комунікацій від снайперського обстрілу з боку палестинських терористів; захист території держави Ізраїль задля глобальної безпеки від терористичних атак.

[2] Активісти протесту – тут йдеться саме про лівих активістів, які наполягали на необхідності виходу із Гази та говорили про неприпустимість анексії територій ще задовго до дій Шарона. Авторка симпатизує лівим активістам, але не дозволяє використання свого мистецтва з будь-якою політичною метою. – *Прим. автора.*

Ми проїдем Омер, проскочимо Беер-Шеву[1],
Я скажу їм: «Беріть собі печиво, там, в
бардачку,
Ситих зайд тут потрошать, а значить,
welcome to Шервуд[2],
Де так звично цвітуть цикламени в гірськім
закутку».

Солідарність протестів мене і дратує, і манить.
Розкажу пасажирам про вправи для спини
й ходи,
А вони – все про захист племен бедуїнських[3]
і навіть
Демонстрації. Я ж їм: «Дивіться праворуч,
туди!»

[1] Беер-Шева – адміністративний центр на півдні Ізраїлю, у пустелі Негев. Нині в Беер-Шеві мешкає близько 200 тисяч осіб. Омер – селище, власне, заможне передмістя Беер Шеви.

[2] Шервудський ліс (англ. Sherwood Forest) – паркова зона поблизу села Едвінстоун у графстві Ноттінгемпшир (Англія), що являє залишок значно більшого лісу. Ця місцевість історично пов'язана із легендами про «доброго розбійника» Робін Гуда.

[3] Більша частина ізраїльських бедуїнів («південних») мешкає у пустелі Негев, віддавна головним їхнім заняттям було вівчарство. Сучасні бедуїни, переселені владою у «законні бедуїнські поселення», майже всі опанували сучасні професії, але існують ще й такі, що досі ведуть традиційний кочовий спосіб життя, періодично змінюючи місце осідку. Так виникають «незаконні бедуїнські поселення» – аль-Бутим, ад-Денірат та багато інших.

I буде камінь там, рудий пісок,
Дроти електро будуть, тінь хмарок.
Іржавий список правил ось висить,
I скрізь тіла побитих струмом псів.

I всі вони лежатимуть рядком
Із шерсті дохлим злежаним клубком.
Як миші, схожі, як ряди солдат,
Як твань, бетон, що їм уже не встать.

Тоді зміню передачу, і півдню – кінець.
До Мехлаф Ашалому[1] мовчання лише
камінець.
Покажу я удруге багажника мандрівцям
Та відкажуть вони: «Спасибі тобі, Сіван!».

Занесу на роботу течку «Південний проект».
Вдома дівчину Наомí обійму, між газет
I журналів нудних недопила какао вона,
А на шпальті – банальний вірш зі словом
«стіна».

[1] Мехлаф Ашалом – транспортна розв'язка поряд із Центром Азрієлі – комплексом із трьох хмарочосів у центрі Тель-Авіва (Ізраїль). «Шалом» – мир, цілісність, здоров'я – одне із ключових слів івриту, також – форма привітання.

До Еврідіки

Вона в собі вся скупчилась, посмертям
наповнена по вінця.
Як плід вбирає солодощі й тьму,
вона ввібрала в себе смерть велику,
таку нову, що й не збагнути її.

В дівочості новітній, неторканній
вона вже існувала; стать її
була, немов надвечір юна квітка

Р.М. Рільке. Орфей, Еврідіка, Гермес
Переклад Миколи Бажана

Еврідіка малá вже не хоче вертати додому,
Сиротливі оливки на землю падуть умить.
Хто прийшов, не сказавши: «Ти йдеш зі мною?» –
Той знімає плаща, і відтак не тремтить.

Моя мила, ось смерть назавжди запечатала квітку
І любові, і лона твого, і всього нутра,
То чого ж ти мені, дорога, не розкажеш ізвідти,
Що ця смерть – вихователька, знаюча, вправна й
прудка

Для жінок, що забули мелодії поліфонічні
Про любов і життя, пам’ятливі мелодії тих,
Котрі верхи на конях із інших історій правічних,
Усе скачуть із Персефонених стаєнь летких?

А в далекому краї – хоч це і не так важливо,
Зараз інша народжує ніжне щасливе дитя,
Земля стежить за тим, як надходить вона сміливо,
І як ти вже відходиш у чорний квадрат із життя,

Наче в двері. (І де це таке? Кажуть, у Кіммерії[1]).
Поет з богом, ті, що таємно долають грань.
Ну, а смертне дівоцтво й родюча цнотливість
Марії –
Обійняли цю землю – подвійні пелюстки убрань.

Моя мила, а що, якби в тебе знайшлася дитина?
То невже би й тоді світ лишила, питала би:
«Хто?»[2]
Моя мила, направду, у смути хвилини
Ти поступишся тим, хто на відчаю дно

На пожежних драбинах зійшли. І тоді б ти була,
Як вона, і згорнулись навспак сотні П’єт[3]?
І збереться амфітеатру небесна юрба –
Щоб почути чудовий для арфи і смертних
концерт.

---

[1] Кіммерія – давньогрецька назва східної частини Криму. Саме там, за однією із версій, розташований вхід у Царство мертвих. «У Кіммерії – ворота на той світ, принаймні, так стверджував кіммерієць М. Волошин», – Сіван Бескін.

[2] Звернення до цитати із вірша Рільке: «Хто?» – це реакція Еврідіки, коли Гермес повідомив їй, що Орфей таки озирнувся.

[3] П’є́та, Пієта (від італ. pietá — «жалість») – іконографічні сцени оплакування Христа Дівою Марією, зображення Богородиці з мертвим Христом, Який лежить у неї на колінах.

Балада про Шеймуса О'Фланагана

Несіть-но скоріше мені ще питва
І смажену куру для пань.
В історії нашій геть сміху катма,
Герой її – О'Фланаган.

Сусідили здавна ми: Шеймус і я.
До бару ходив вечірком,
Молитва святою для нього була,
А сам працював м'ясником.

Хотів незайманку здобуть,
Мак-Грей Фіона звали,
В ІРА[1] його уже беруть,
Ой, світить йому слава!

На бомбах з'їв уже він зуб
І натрій-фтор мішав,
Завод консервів вмить обскуб
Склад пральні підірвав.

Зробив якось Шеймус цікавий снаряд –
Та суміш ураз загорілась.
Два миючі засоби й суп-концентрат –

[1] Ірландська республіканська армія, ІРА (ірл. Óglaigh na hÉireann, англ. Irish Republican Army) – ірландська національно-визвольна організація, яка ставила собі за мету досягнення цілковитої незалежності Північної Ірландії від Сполученого Королівства, а також прагнула об'єднання Північної Ірландії (Ольстер) із Республікою Ірландія.

І дні його прикро скінчились.
Який неземний же цей ангелів спів!
О, як віртуозить флейтист!
Наш Шеймус О'Фланаган нині поспів,
Готовий ураз вознестись!

У Бога в конторі тріпоче душа
І Благословенний[1] рече:
«Католицький подвиг тебе возвиша,» –
І руку поклав на плече. –

«Патроном Ірландії будеш тепер,
І свят додаси до земель.
Вітатимеш віскі, вершковий лікер,
Дешевий ірландський ель».

З контори виніс Шеймус німб –
Благословенний дав,
Подався в паб, де кухлів грім
І Гіннес зажадав.

Ураз підсів до нього хтось.
«Вітаю, друже, тут.
Я Патрик, – каже рудий хлоп –
Іще МакКлером звуть».

І Патрик зі сміхом ще пива узяв,
І кельнерці пишній моргнув:

[1] Тут деяка міжконфесійна іронія: Святим Благословенним називають Бога в юдаїзмі, але разом із тим, зустрічаємо таке звертання і в католицизмі. – *Прим. автора.*

«Хто вип’є найбільше, але без халяв,
Між друзів той славу здобув!»
«Як виграєш ти, то належить тобі
Мій кінь, мій рисак, Лео Блюм»[1].
«Весь скарб мій у Белфасті, – Шеймус
повів –
Хоч палко тебе я люблю».

Ти просто боїшся програти! Ганьба!
Бо справжній ірландець без нюнь!
І Шеймус зітхнув: «Ну для чого тяжба?
Є німбик – бери або плюнь».

Ось Шеймус ковтнув, ось і Патрик надпив,
Навколо кружляє юрба.
І Гіннесу йде вже про лінію пив
З громади прохання-мольба.

Дванадцять днів-ночей пили –
На Біблії клянусь.
Тринадцять вже... і об столи
Чолом наш Шеймус – «лусь»

Підвівся Патрик, усміхнувсь,
Щасливий, мов дитя.
Зняв німб із Шеймуса, узувсь,
Забув і про пиття.

[1] Леопольд Блюм (у рос. перекладі Блум, хоча зрозуміло, що герой насправді Блюм – єврей) – головний герой роману Джеймса Джойса «Улліс» – *Прим. автора.*

I бармен сказав: «Не хвилюйтеся, це
Ірландець – упитий мертвяк».
I в Патрика з німбом зеленим лице
Просяяло світлом відтак.

Ірландію взяв він під руку тепер –
Велика ікона для свят.
I цмулиться пиво, вершковий лікер.
I пляшки з-під віскі стоять.

Хайфа, 3–4 червня 2001 року

Картинка із сімейного життя

Батьки нудяться, ось і заснуло вже їхнє дитя,
Чорт, до чого ж нам взятися? Скрізь одне
ниття,
Як ділити нам далі цей простір і спільне
життя?

Ця кімната мала, усе швидко тікає повз них,
Без мистецтва, кохання і дотику кожен затих
Серед вигуків брам, бастіонів словесних
пустих.

Жінка йде із квартири, в заду́мі спускається
вниз:
Чи не дивний тут вид: к'яроскуро[1] вікна
і кубізм?
Він такий, Тель-Авів уночі. Вона йде,
й не сюрприз,

Що той бар геть забитий, тут вічно нема
вільних місць
Доведеться стояти, але це не викличе злість.
Тут покажуть, як грає «Маккабі»
й белградський їх гість[2].

[1] К'яроскуро (італ. chiaroscuro – світлотінь) – різновид кольорової ксилографії. Гравюри к'яроскуро друкують з декількох дерев'яних дощок, що покриті фарбами близьких відтінків; зображення створюється за рахунок градації світлотіні. Цей вид гравюри винайшли у XVI ст.

[1] Баскетбольний матч.

В морі чоловіків острівцями малими жінки.
Добре, що розглядають в екрані вони м'яч
легкий,
Не її, струнку маму, молодшу своїх років.

І насправді, навіщо би здався сьогодні їй
флірт?
Мов білизна з балконів, провисла ганчірка
крізь двір,
Грають наші – і тягнеться гумкою довгий ефір.

Уже стегна болять, завмирає думок
ланцюжок,
Скільки можна? Ця сонна різниця в 12 очок…
Вона місце звільняє та йде у нічний холодок,

У квартиру, де разом – любов, чоловік, Бах,
Лу Рід[1]
Та ще двісті світів і де щось таки часом болить.
«Де була?» «На трансляції в барі. Гра не
веселить».

«Будеш пасту з грибами?» А може, вся справа
в мені?
І не тішить яйце укруту, хоч спагетті смачні.
«Як там Бах?» «У „Маккабі" тепер не фартові
дні».

[1] Лу Рід – американський рок-музикант, поет, вокаліст і гітарист, автор пісень, лідер і один із засновників рок-групи The Velvet Underground.

Амір Ор

Амір Ор (אמיר אור) народився у 1956 році в Тель-Авіві. Родини його батьків емігрували з Польщі у 30-х роках XX ст. і приїхали до Ізраїлю як сіоністи-халуцім[1]. Амір Ор – нащадок славетної династії рабинів, серед яких були Елімелех із Ліженська[2] і Раші[3]. У молодості Ор працював пастухом та будівельним робітником; протягом кількох років жив

[1] Халуцім (івр. חלוצים, множина; однина חלוץ, халуц, буквально `піонер`, `першопроходець`; у Біблії `озброєний [передовий загін]`, пор. Чис. 32:32) – активісти заселення та освоєння Ерец-Ісраель; у широкому сенсі термін застосовується до всіх, хто прокладав нові шляхи у різноманітних сферах діяльності (економічній, соціальній, науково-дослідницькій тощо.) // Електронна єврейська енциклопедія, КЕЭ, том 9, кол. 586–587.

[2] Рабі Елімелех бар Еліезер-Ліпа Вайсблюм (1717–1787) – хасидський цадик (праведник) у третьому поколінні хасидизму, учень Магіда з Межиріч і засновник польської гілки хасидизму.

[3] Раші (івр. רש"י, акронім словосполучення «Рабейну Шломо Іцхакі» – «наш учитель Шломо, син Іцхака»; 1040–1105) – найвидатніший середньовічний коментатор Талмуда та один із класичних коментаторів ТаНаХу; духовний лідер та громадський діяч єврейства Північної Франції.

у Голландії та Індії, де вивчав різноманітні духовні практики. Після повернення до Ізраїлю відкрив у Єрусалимі центр медитації та терапії. Вивчав філософію та релігієзнавство, викладав релігію Древньої Греції у Єврейському університеті в Єрусалимі, поетику, редагування і творче письмо – у різних літературних школах і університетах Ізраїлю, Англії та Японії. Амір Ор є співзасновником літературного товариства «Helicon», при якому було створено першу в Ізраїлі іврит-арабську школу поезії, головним редактором однойменного журналу, а також бібліотеки нової поезії видавництва «Helicon-Beytan».

Амір Ор – автор семи поетичних збірок та однієї прозової книги. Переклав івритом «Євангеліє від Фоми», Антологію грецької еротичної поезії, Історію Махабхарати та ін. За свої переклади з давньогрецької одержав Почесну премію Міністра культури Ізраїлю. Амір Ор представляє Ізраїль у міжнародній організації «Поети за мир» при ООН.

«Перші сіоністи приїхали до Ізраїлю як першопрохідці. Ці досить молоді люди були мрійниками, візіонерами, шукачами пригод. За багатьма ознаками вони були першими гіпі XX ст.: представники середнього класу, вони покинули свої європейські домівки задля того, аби створювати нове суспільство, обробляти землю та експериментувати з новими ідеологіями. Родини моїх батьків були частиною цього руху. Мій дідусь отримав релігійну освіту і мав стати рабином, але залишив усе заради літератури, філософії та суспільних наук і найбільше – заради сіоністського ідеалу. Хлопчиком я бувало сидів разом із ним та його другом і слухав їхні

розмови, які тривали годинами: про ідеології та ідеалізм, про літературу і політику. Вони приїхали до Ізраїлю як молоді провидці, і хоча їхні близькі засуджували їх, вони виявилися єдиними, хто вижив із їхніх родин, замордованих кількома роками пізніше у концтаборах Польщі».

«... У сімдесяті я мандрував. Людські істоти та способи їхнього мислення про життя були для мене найцікавішим з усього, що могло мені трапитись. Деякий час я жив на грецькому острові: розмовляв, працював, рибалив із місцевим населенням, їв, пив та святкував із ними їхні свята. Життя здавалося простим, органічним, природним продовженням моря та гір. Можете собі уявити, що у гіпівському Амстердамі сімдесятих, де я жив пізніше, життя пропонувало абсолютно інакший досвід, більш подібний на форму сучасного мистецтва. А тоді знову я поїхав, аби провести кілька років у ашрамі в Індії, де присвячував свій час вивченню медитації та технік змінених станів свідомості. Життя скидалося на прикладну філософію, яку слід було вивчати та з якою варто було експериментувати. <...> Я надавав перевагу тантрі над йогою та суфізму над дзеном просто тому, що мені більше подобаються шляхи утвердження життя, а не такі, що уникають джунглів людського існування...»[1].

[1] Interview with Amir Or for Literatura Na Swetie by Beata Tarnowska // http://www.amiror.co.il/PDF/ENGLISH/Interviews%20and%20Critics/Interviews/Interview%20for%20Literatura%20Na%20Swetie%202004.pdf

Епітафія

Зійди убік зі шляху, подорожній,
Спочинь у затінку шовковиць, винограду,
У прохолоді біля перекату.
Лежу в землі тут я, юнак-царевич.

Моє обличчя – мармур прохолодний,
А руки й ноги – в папороті й листі.
Я теж в житті дійшов не задалеко,
Та як і ти, я був живим так само.

Зійди убік зі шляху, подорожній,
Скуштуй суничку в мене із обличчя.

Варвари (другий раунд)

Не марно ми давно на них чекали,
Збирались на майдані головному.
Старійшини в найкраще одягались,
І привітальне слово готували.
Ми недарма поруйнували храми
Своїх богів, щоб інші збудувати,
Ми попалили наші давні книги,
Бо їм вони, напевно, не цікаві.
Тоді й вони з'явились, як пророцтво,
Взяли із рук царя ключі від міста.
Та увійшовши, наш убрали одяг,
І їхні звичаї для нас законом стали.
Вони до нас по-наськи промовляли,
І ми уже не знали, хто з нас – варвар.

Цвітіння

Коли померлі народитись хочуть знов,
То цвинтарі цвітуть, немов навесні.

Вони вже зовсім близько – наче сон.
Вони тепер той свій лишають світ.

Ти раптом тілом відчуваєш їх –
Вони мов вітер в вишині пливуть.

Під куполом прихмарених небес,
Таким тонким, що він не захистить.

І мушель шум, і дзвонів передзвін
Тобі у вуха б’є передчуттям.

Все навесні вертає в плоть свою.
Дзеркала в небі вітрянім блищать,
І очі розпускаються довкруж.

Мова говорить

Мова каже тобі: у мови
Є попередник. Бо мова, вона –
Це переплутаний слід звідтіля.
Мова благає: почуй мене вже.
Ти прислухаєшся – тут лиш відлуння було.

Спробуй мовчати мовчанням своїм.
Спробуй словами сказати своїми.
Там, потойбіч у мови відкрилася рана,
І через неї світ наш тече-витіка.
Мова все каже і каже: є, і немає, і є,
Знову немає. Мова проказує: Я.
Мова говорить: вимовимо тебе,
Дай же відчути себе,
Промов таки те, що сказав.

Дивлюсь очима павіанів

Я дивлюсь очима павіанів,
Котрі мертвий череп мій качають.
Я злітаю в небо у орлі,
Наші нутрощі давно переплелися.
У землі повзу я з хробаками,
Котрі очі виїли мої,
Я зелений, я живлюсь травою,
Що з моєї плоті проросла.

О моє богоподібне тіло,
Як ти розрослось на цілий світ!

Правильний погляд

І якби я тобі змалював
це м'яке й блакитняве вогнятко
тріпотливий відбиток тополі в воді
де качиний конвой обпливає ставок
й над округлою стрічкою берега
кущі і лиман і зелена гора
що переплавляються у небесній хмарині у дощ –
Чи ти стала б шукати мій погляд
з допитливим прожектором
убивати качку чи двох… вниз поміж рядків
і молитися за чудовисько, аби зринуло з моря
і позіхання відкрилось на плоті твоїй
рото́вище глибше за небо
задля твого спасіння
від цієї божественної глупоти?

Та немає потреби. Тут... Я для тебе роблю
замальовку –
Балок і цвяхів конвульсій болю
Хвиля за хвилею в його метеликових крилах –
Твої розпашілі обличчя ландшафт
і нарешті
його дивостогін
насолодно-проникнений поштовх у твоє тіло
тремтливий екстаз.
Ще тільки хвилинку. Спокійно.
Я майже
завершив.

Кухоль пива

Досконале вбивство не має причини, казав він,
Досконале вбивство потребує лише
досконалих об'єктів,
Як це було в Аушвіці.
Не в крематорії, звісно, але як було
Потім, після робочих годин.
Й він замовкнув,
Задивившись на бульбашки пива
Й зробивши ковток.

Досконале вбивство – це любов, він казав,
Досконале вбивство не вимагає нічого досконалого,
Окрім віддавання
Стільки, скільки ти можеш.
Навіть спогад про стискання горлянки
Є вічним. Навіть крики, що трясли мою руку,
Навіть сеча, що скапувала, як милість,
на холодну плоть,
Навіть обцаси чобіт пробуджують іншу вічність,
Навіть тиша,
Казав він,
Вдивляючись в бульбашки.

Вірно, чесна *arbeit macht frei*, та
Ідеальне вбивство не втрачає
Жодної краплі.
Мов губи дитини, казав він,
Як пісок і піна,
Як ти
Слухаєш,
П'єш і слухаєш.

Велвл Чернін

Велвл Чернін (ідиш וועלוול טשערנין; івр. וועלוול צ’רנין) народився у 1958 році в Москві. Закінчив історичний факультет Московського державного університету та Вищі літературні курси. Як поет дебютував на початку 80-х років на сторінках московського журналу «Советіш геймланд». Репатріювався у 1990 році. В університеті ім. Бар-Ілана захистив докторську дисертацію. Викладає в різних університетах, зокрема, неодноразово читав лекції в Українському Католицькому Університеті у Львові. Пише вірші їдишем та івритом. Автор 7 поетичних збірок. Переклав івритом«Слово про Ігорів похід». Лауреат літературної премії ім. Давида Гофштейна. Живе у поселенні Кфар-Ельдад.

«Розуміти їдиш та розмовляти їдишем я навчився у родині покійної матері. Моя мати Жанна народилася у містечку Пирятин на Східній Україні. Її батьки Арон та Діна походили із цього регіону… Через те, що вони виросли в селах, а не в містечках, українська була для них рідною так само, як їдиш… Ніхто цілеспрямовано не вчив мене їдишу, але ця агонізуюча мова без офіційного статусу та літературної норми лунала довкола мене…<…>

Я люблю єврейську поезію. Читаю і перечитую – просто для задоволення, а не в рамках підготовки до лекцій в університеті – Ґрінберґа і Найдуса, Гофштейна і Фруґа, Дріза та Паперникова, Ґлатштейна та Манґера... Класиків і сучасників... У нас одна з найбільш багатих та зрілих поетичних традицій у світі (а я читаю поезію не тільки їдишем). Наша унікальна мова, яка поєднує в собі жаргонну народність із біблійною піднесеністю і національний дух із космополітичним модерном, настільки прекрасна, що мені навіть соромно називати її інструментом. Наша мова сама по собі – витвір мистецтва. <...>

Я не відходжу від їдишу, але часом мені здається, що їдиш іде від мене. Можливо, я втомився від постійного відчуття, яке печально сформулював Йосеф Паперніков: «Німий серед власних братів». Я вірю, що сіоністська мрія може і навіть повинна поєднуватися з відданістю мові їдиш та її культурі»[1].

[1] Велвл Чернин «Родословная. Верлибры разных лет» (російський переклад з їдишу Ігоря Бяльського) // http://magazines.russ.ru/ier/2008/29/ch15.html

Крижані друзки

Періщить град, дірявить масне листя
фікусів і маніжні душі тих, що як у себе вдома
у затишнім ненасті,
що замість крапок розставляють коми.

Лиш цятки нескінченні, як на листі близни,
і пізнє відкриття несе мить змерху.
Шматочки льоду, як дрібні віконні друзки.
Періщить град
разючий
зверху.

Важенна ковдра хмар похмурих душить,
уносячи нараз лячне вагання
у куце щастя мрійників, і мусить
без відповіді залишитися німе питання.

Кривими знаками питання на вітрах дерева
чекають трепетно й одверто на слова одвіту
з грімких висот грізного неба.
Тоді з-під криги враз проб’ється пагін квіту.

Кдумім, 2001

І нічого нового під сонцем[1]

І надійде кінець,
і погаснуть сонця,
і постане нове
через вічність з віками.
Для нового творіння
духовий сирець
син знайде
під гнилими дошками.

Коли вічність мине,
із нічого знов щось
вибухово внесе
він у дійсність потужно.
Коліщатко нечутно
повернеться на вісь,
затріпоче білизна
на свіжих мотузках.

Як початку – кінець,
так від схилку віків
зрілим натяком вранішня
зірка засяє.
Сірі сутінки скрізь,
в марень барвний струмінь
пензлик вмочиться враз.
А роки все збігають.

Шавей-Шомрон, 2002

[1] «…і немає нічого нового під сонцем!» (Екл. 1:9).

***

Якось раптом здіймається хвиля
проминулих, вчорашніх любовей,
мчить на берег забутий
безгомінних незбутих обітниць. Ятрить око
піщинка,
наганяє самотню сльозу.
Мені добре. Я сирота[1],
я не хочу згубити родинство
в безконечних витівках долі,
яку сам собі влаштував.
Якось сумно на березі цьому,
що ряснієколючим піском.
до побачення, місто Єгупец[2].
я ще прийду поплакати якось,
але ще не тепер.
Мені добре. Я сирота.

Київ, 2007

[1] «С'із мір гут – іх бін а йосем», укр. «Мені добре, я сирота», – цю фразу постійно повторює головний герой оповідання Шолом-Алейхема «Хлопчик Мотл».

[2] «Єгупець» – так Шолом-Алейхем називав у своїх творах Київ.

Випадок

Він ввійшов до божниці
в надії зустріти подібних собі.
синагога[1] чекала:
арон гакодеш із сувоями Тори,
і біма,
і полиці із книгами на будні та свята,
лиш подібних йому не було.
він чекав якийсь час із божницею разом.

---

[1] Синагога (від грец. συναγωγή, «зібрання»; івр. בֵּית כְּנֶסֶת, «бейт кнесет» – «дім зібрання»; їдиш, שול «шул» – «школа»), після зруйнування Єрусалимського храму – основний інститут єврейської релігії; приміщення, в якому відбувається громадське богослужіння, центр релігійного життя спільноти. Синагоги будують так, аби їхній фасад завжди був звернений до Ізраїлю, по можливості, до Єрусалима, де стояв Храм (для європейських синагог це означає орієнтацію на схід). У будь-якому разі, стіна, біля якої стоїть Аарон кодеш (шафа, в якій зберігаються сувої Тори – найбільш священна власність синагоги), завжди спрямована в бік Єрусалима. У центрі синагоги є підвищення – «біма», що з нього читається Тора.

потім взяв молитовник на Грізнії Дні[1],
вголос рік молитви на перший день Новоліття.
його голос трохи тремтів
разом з трепетом наміру.
тремкою рукою узяв він шофар
і сурмив до останнього поклику.

не з'явився ніхто, він пішов собі геть,
та в довкільних домах
говорили ще довго про випадок,
коли хтось сурмив у шофар
в перший день Новоліття.

Кфар-Ельдад, 2008

[1] Рош Га-Шана́ (івр. רֹאשׁ הַשָּׁנָה, букв. «початок року») – єврейський Новий рік, який святкують у перший та другий дні місяця тішрей за єврейським календарем (припадає на вересень – жовтень). Установлення 1-го тішрея релігійним новим роком, на думку законовчителів, пов'язано з тим, що в цей день Бог судить увесь світ. У ці дні вірянин складає самому собі і Творцю духовний звіт за свої вчинки, слова і думки за рік, що минув. Він приймає рішення, як виправити недоліки і переступи, як повернутися до Бога. Характерна риса святкування Рош Га-Шана – сурмлення під час синагогальної служби в шофар (שׁוֹפָר) – єврейський ритуальний духовий музичний інструмент, зроблений із рогу тварини. Ця дія тлумачиться як виклик на Божий суд і заклик до покаяння. Після цього обряду розпочинаються десять днів молитов та покаяння, що називаються «Дні Трепету» (Грізнії Дні), або «Десять днів розкаяння», які закінчуються Йом-Кіпуром (Судним днем).

І покоління приходить[1]

Ми прийдемо, як вітер,
У пустелі засіємо квіти,
Зламаємо безгомінь світу,
Хмільні роздоллям.
Час буде над нами ширяти,
Пустелі – цвітом буяти,
Перемоги – палати
Сяйвом і болем.

Та ми рушимо далі
В прагненні неоспалім.
Кожен з нас – воїн бувалий
І Божий глас.
Коліщатко кружляє,
Всіх, хто входить в цей світ, звеселяє,
Щось нове й сяйне проростає,
Щоб відбутись ще раз.

Маале Гахаміша, 2007

[1] «Покоління відходить, й покоління приходить, а земля віковічно стоїть!» (Екл. 1:4).

Нуль

Слон, що стоїть на одній нозі
На м’ячі серед поля,
Не винен нікому ані гріш,
Не скоряється жодній волі.

Він стоїть на м’ячі й міркує собі
Про ніг вільготу й колодки,
Про зваби могутності й далебі
Про вічне, гірке й солодке.

М’яч байдужий і круглий, як тіло слона,
Байдуже й безмежне поле,
Мов прірва, котра не має дна
Й нестачі не знає ніколи.

Слон щирий і вільний, усе в ньому в лад,
Його світ – царство мирних, круглих
півкуль.
Немає підстав ні для чвар, ні для звад,
Тому що цей м’яч – просто нуль.

Єрусалим, 2008

Опівнічна вахта

Вітер-нестрим
Спускається з гір
Гоном прудким,
Стрибає в Юдейську пустелю.
Чорнилом нічним
Пишеться новий твір,
Як мови святої плин –
Нічної сопілки трелі.

Відважся і вийди з воріт
У ніч без усякої зброї,
І з вітром злети сухим –
Море смерті уздріти невтішне,
Кам’яної троянди цвіт,
Бо хочеться ночі такої
Простити усі гріхи
Предків безгрішних.

Кфар-Ельдад, 2009

Між тут і там

Раз, і ще раз обравши для себе
Дороги блудні,
Йде наляканий мрійник
Нічною стезею незримо,
Роздирає обличчя до крові,
Проживає нікчемні дні,
Щоби буть у вигнанні юдеєм
І водночас римлянином.

Що не крок – небезпека,
І голосу хриплий розкол –
Знак чогось, що насправді
Не має ні ймення, ні чину,
Доки владний господар
Не вирішить грізно «That's all»
Й не направить все це
Знов проти звичного плину.

Ця історія буде короткою,
Мов анекдот,
З неї будуть сміятися, плакати,
Щиро, як діти.
Бо ніхто з нас не знає
Ні хисту свого, ні чеснот.
Ось і йдуть навмання
Безголові й квапливі по світу.

Летовище Бен Ґуріон, 2010

«НАМЕТЕ ШЕМІВ, НЕ ВПАДЕШ ПОВІК!»

«Намете шемів, не впадеш повік!»

Будь-яка поезія невіддільна від мови, котрою була створена. Будь-який поетичний переклад – це смерть і воскресіння. Воскресіння в новому тілі, в новому мовному матеріалі, якщо завгодно, реінкарнація. І важко не погодитися з видатним російським поетом-перекладачем XIX століття Василем Жуковським (зокрема, він переклав російською гомерівську «Одіссею», продовживши тим самим працю українця Миколи Гнідича, перекладача російською «Іліади»), який сказав, що «перекладач у віршах – суперник».

Мова ізраїльської поезії – іврит (гебрайська), мова Біблії. Таким чином, сучасна ізраїльська поезія є найновішим етапом у розвитку багатовікової традиції поетичної творчості цією мовою. Ціла низка біблійних текстів являє в оригіналі достеменну поезію не тільки за змістом, а й за формою («Пісня на морі», «Пісня Дебори», «Псалми», «Пісня над піснями» та ін.). Багато які з таких текстів або їхні фрагменти мають свої власні традиційні мелодії, тож ізраїльтяни співають їх і зараз у рамках синагогальної літургії, на святах чи просто під час застілля. Незважаючи на те, що йдеться про поетичні тексти, деякі з котрих були створені понад три тисячі років тому, вони залишаються актуальним елементом сучасної ізраїльської культури на всіх її рівнях.

Постбіблійна традиція поетичної творчості івритом нараховує не менш як півтори тисячі років. Єврейські поети тієї доби, коли у Країні

Ізраїлю панували римляни, а опісля – візантійці, іменуються словом «пайтан», що проникло в іврит із грецької мови, а їхні вірші, зазвичай релігійні за змістом – «піют». Найдавнішим пайтаном, ім'я котрого дійшло до нас, був Йосе бен Йосе. Він мешкав ув Ерец-Ісраель на межі IV–V віків н.е. і був відомий під прізвищами «Ятом» («сирота»)і «Коген ґадоль» («первосвященик»). Ціла низка творів Йосе бен Йосе дійшла до наших днів завдяки тому, що була включена у молитовники, і ці твори стали елементами єврейської літургії. Збереглась і низка творів Янная – пайтана, який мешкав ув Ерец-Ісраель на межі V–VI віків н.е.

До сказаного варто додати, що івритом було написано і певну частину творів самаритянських пайтанів періоду, що розглядається. Найзначнішим із них був Марка бен Амрам, що жив у IV столітті. Переважна ж частина самаритянської літургійної поезії створювалася в той час арамійською мовою, котра цілковито витіснила іврит із побутування цієї близької до євреїв етно-конфесійної групи, що виводила свій родовід від насельців Північного, Ізраїльського царства, яке протиставлялося за доби Першого Храму Юдеї.

Постбіблійний іврит, який іменується зазвичай «мішнаїтським івритом», помітно відрізняється від біблійного івриту. Однак, на відміну від написаних івритом прозаїчних текстів доби римсько-візантійського панування, сучасні їм єврейські поетичні тексти орієнтуються значною мірою не на тодішню розмовну норму івриту, а на зафіксовані в Біблії зразки, творчо переосмислені і вкладені в нові мовленнєві форми. Навіть остаточне витіснення івриту із побутового вжитку до

початку VII століття не призвело до припинення поетичної творчості цією мовою, що й надалі спиралася на тексти, котрі затвердилися на той час як канонічні. Найвидатнішим пайтаном цього періоду вважається Елазар Калір, який мешкав ув Ерец-Ісраель на межі VI–VII ст.

Мова іврит і поезія цією мовою вирушили у Вигнання разом із єврейським народом. На IX–XIII ст. припадає «Золота доба» єврейської поезії, основним центром якої була в цей період Іспанія. Найвидатнішими поетами «Золотої доби» вважаються Дунаш бен Лабрат (920–990?рр.), Шмуель Ганаґід (993–1056 рр.), Шломо ибн Ґабіроль (1021–1058 рр.), Моше ібн Езра (1055–1140 рр.), Авраам ібн Езра (1089–1164 рр.), Єгуда Альхарізі (1165–1234 рр.). Центральне місце в єврейській поезії «Золотої доби» посідає творчість геніального Єгуди Галеві (бл. 1075–1141 рр.). Щонайглибша релігійна віра суміщалася в його творчості з непоборним прагненням індивідуальної свободи.

Раби часу – вони раби рабів.
Свобода – у Господнього раба,
Вони живуть, прохаючи судьби,
Я не прошу – Господь моя судьба.
(переклад Мойсея Фішбейна)

Усі єврейські поети середньовічної Іспанії володіли арабською мовою і, як правило, користувалися нею для написання своїх прозових творів. У жанровому аспекті, стосовно поетичних форм і просодії, вплив арабської літератури на поезію івритом був у цей період вельми помітним. Поряд із характерними для творчості єврейських поетів попереднього періоду літургійними віршами поети

«Золотої доби» створювали пісні дружби, кохання, прославні гімни, панегірики знаті, меценатам, жалобні пісні, присвячені пам'яті померлих друзів і близьких, епіграми, загадки, жарти. Особливе місце в єврейській літературі цього періоду посідає батальна поезія Шмуеля Ганаґіда, видатного полководця Гранадського емірату.

Помітного розповсюдження у цей період набувають «Пісні Сіону» («Сіоніди»), автори яких говорили про свій сум за Країною Ізраїлю, оплакували колишню велич єврейського народу, висловлюючи сподівання на його майбутнє повернення на Батьківщину. Яскравим взірцем сіоніди слугує класичний вірш Єгуди Галеві «Серце моє на сході, а я у краї заходу». Обставини особистої біографії поета, котрий відправився наприкінці життя в Ерец-Ісраель і зустрів свою смерть у Єрусалимі, посилювали вплив цього вірша на наступні покоління.

Після закінчення «Золотої доби» центр єврейської поезії перемістився до Італії. Найяскравішим представником єврейської поезії в Італії був Імануель Гаромі (Римський) (1265–1330? рр.). Окрім івриту, він писав також і італійською мовою. Вплив літератури італійського Відродження на його творчість є наочним. Зокрема, завдяки Імануелеві Гаромі поезія івритом першою перейняла від італійської поезії форму сонету. Серед творів цього видатного поета зустрічаються як написані у стилі класичного єврейського літургійного вірша, так і твори відчутно еротичного змісту, що викликали різку критику з боку рабинів. Саме через цю обставину збірку його віршів «Махбарот Імануель» («Зошити Імануеля») називали «єврейським Декамероном».

По-новаторському розкута, багата на жанри, форми і теми єврейська поезія середньовічних Іспанії та Італії різко контрастувала з поезією ашкеназьких євреїв (Німеччина, Нідерланди, Північна Франція), що залишалася в цей період цілковито в річищі жанру піюту, який став традиційним з часів римсько-візантійського панування в Ерец-Ісраель. Найпомітнішим автором ашкеназького середньовічного піюту був поет XIII в. Мордехай бен Іцхак, у творах якого помітний деякий вплив жанру сіоніди, котрий набув широкого розвитку в єврейській поезії Іспанії.

У XVI–XVII ст. після тривалої перерви Ерец-Ісраель знову стає центром поетичної творчості мовою іврит. Це важливе для розуміння історії єврейської поезії явище було пов'язане з репатріацією на історичну батьківщину значних груп євреїв Піренейського півострова, вигнаних католицькими королями з Іспанії (1492 р.) та Португалії (1497 р.). Нащадками єврейських вигнанців з Іспанії були найбільш знані поети цього періоду – мешканець Цфата, що в горах Галілеї, Шломо Алькабец (бл. 1505–бл. 1584) і мешканець приморського міста Газа Ісраель Наджара (1555–1626).

Для їхньої поетичної творчості був характерним значний вплив єврейського містичного вчення Кабали, центром якого був тогочасний Цфат. Класичний піют набув у той період принципово нового звучання, що мало на увазі кілька рівнів прочитання. Автором цілої низки творів, які дійшли до нас, був навіть сам засновник нового напрямку у стародавньому вченні Кабали (цей напрям одержав назву «Луріанської Кабали»), житель Цфата Іцхак Лурія

(1534–1572), більш відомий в єврейській релігійній традиції як «святий АРІ». У тому ж ключі складав свої твори і мешканець Ємену, видатний єврейський містик і поет Шалом Шабазі (1619–1720).

Подібне сполучення занурености в кабалістичну містику з поетичною творчістю було характерним для єврейської поезії і на історичній батьківщині, і у країнах Вигнання приблизно до середини XVIII ст. Останнім яскравим представником цього напряму був Моше Хаїм Луццато (1707–1746), який народився в Італії та провів останні роки життя у місті Акко, в Ерец-Ісраель.

Початок історії нової єврейської літератури зазвичай пов'язують з єврейським просвітницьким рухом «Гаскала» та з ім'ям мешканця Німеччини поета Нафталі Герца Весселі (Вайзеля, 1725–1805). Його перу належить епічна поема «Ширей тіферет» («Пісні слави»), у центрі котрої перебуває образ біблійного Мойсея.

Єврейські просвітники створили нову літературну форму івриту, намагаючись максимально наблизити його до мови Біблії, «очистити» від пізніших нашарувань і одночасно перетворити на інструмент сучасної культури. Ця мовна форма стала відомою під назвою «мелиця». У 1784 р. у Кенігсберзі почав виходити перший часопис івритом, під назвою «Гамеасеф» («Збирач»). На його сторінках публікувалися зокрема нові поетичні твори, написані в оригіналі івритом або перекладені цією мовою з німецької.

Значну роль у подальшому розвитку поезії івритом відіграв уродженець Польщі Шалом Гакоген (1771–1845), який замешкав у Німеччині. Окрім власної літературної творчості, Гакоген виступав

також у ролі видавця і редактора. Зокрема, він заснував альманах «Бікурей гаїтім», що видавався на початку XIX ст. у Відні і став важливою трибуною новітньої поезії івритом.

Починаючи з другої третини XIX ст. основним центром нової поезії івритом стає Галичина, а згодом – Російська імперія. І саме у Східній Європі (або вихідцями зі Східної Європи) починають видаватися численні журнали і газети івритом, що зробили цю, вже багато віків занедбану у повсякденному побуті, мову однією з помітних мов європейської преси, в тім числі літературної.

Найвизначнішим єврейським поетом періоду Гаскали став уродженець Жовкви Меїр Галеві Леттеріс (1800?–1871). У Російській імперії найбільш значними авторами поезії івритом цього періоду були уродженці Литви: Авраам Дов Гакоген Лебензон (1794–1878), його талановитий син Міха Йосеф Лебензон, який зарано пішов із життя (1828–1852), автор збірки поем «Ширей бат Ціон» («Пісні дочки Сіонської»), що користувалася великою популярністю, і Єгуда Лейб Ґордон (1830–1892), творчість якого стала вершиною івритомовної поезії Гаскали.

За життя цього популярного поета було видано близько десятка його поетичних книг, найголовнішими з яких вважаються «Агават Давид у-Міхаль» («Любов Давида і Михалі»), «Мішлей Єгуда» («Байки Єгуди») та «Ширей Єгуда» («Пісні Єгуди»). Зауважу, що Єгуда Лейб Ґордон писав вірші не лише івритом, а й розмовною мовою східноєвропейських євреїв – їдишем, однак його зневажливе ставлення до цієї мови наочно виявилось у назві, котру він дав збірці своїх віршів

їдишем – «Сіхат хулін» («Буденна розмова»). Івритом та одночасно їдишем віршував і уродженець Золочева Нафталі Герц Імбер (1856–1909), що став автором національного гімну Ізраїлю “Гатіква” («Надія»).

Паралельно зі східноєвропейським центром поезії івритом у цей період тривало існування і давнішого італійського центру. Найвизначнішим представником поезії івритом в Італії XIX століття був Шмуель Давид Луцатто (1800–1865). В Італії XIX століття жила і перша гебрайска поетеса нового часу Рахель Морпурго (1790–1871).

Наприкінці 80-х – початку 90-х років XIX ст. поезія івритом переживає кризу, викликану цілою низкою причин: модернізація та секуляризація єврейського суспільства наприкінці XIX ст. призводять до послаблення його зв’язку з давньою національною мовою, івритом. Ідеологія Гаскали, що породила нову єврейську літературу, потерпає від найглибшої кризи перед фактом нагнітання агресивного антисемітизму в Російській імперії. Одночасно набирає сили ідеологія їдишизму, що поставила собі за мету формування нової єврейської культури не івритом, а на підґрунті розмовної мови широких народних мас євреїв Східної Європи – їдишу.

Дочасна смерть молодого і талановитого гебрайського поета Мордехая Цві Мане (1859–1886) залишає підстаркуватого метра гебрайської поезії Єгуду Лейба Ґордона без спадкоємця. Після смерті останнього роль центральної постаті національної єврейської поезії перебирає уродженець України Шимон Шмуель Фруґ (1860–1916). Фруґ був полум’яним прихильником єврейського

національного відродження. Він примикав до палестинофільського, а пізніше до сіоністського руху. Він оспівував батьківщину предків і мову іврит, однак мовою його власної поетичної творчості були російська та їдиш. Лише свої останні шість віршів уже перед самісінькою смертю Фруґ написав івритом.

Смерть Єгуди Лейба Ґордона 1892 р. була сприйнята багатьма діячами єврейської культури як кінець поезії івритом. Очільник єврейської громади Санкт-Петербурга, відомий сходознавець барон Давид Ґінцбурґ (1857–1910) у статті, присвяченій творчості цього найвидатнішого поета епохи Гаскали, зазначав: «З ним помер, можливо, останній наш поет, який писав давньоєврейською мовою». Фруґ, слідом за Ґінцбурґом, написав зокрема у своєму вірші «На могилі Ґордона»:

Не стало одного, – и тщетно ждать другого...
Не плачьте! Над его могилой в этот час
Рыдает Библии, забытой нами, слово,
И не о нем, – о нас!..

Фруґ був першим єврейським поетом, який писав російською вірші, котрі з повним правом можна вважати такими. Він же, на думку видатного історика єврейської літератури Ісраеля Цинберґа (1873–1939), «є першим за часом жаргонним (тобто таким, що писав їдишем – *В. Ч.*) поетом з яскраво вираженою індивідуальністю; він надав єврейському віршу небувалої до нього краси й мелодійності». Однак не менше значення, ніж технічні та ідейні інновації, внесені Фруґом у поезію їдишем, має та роль провідного поета, який слугує символом загальнонаціонального масштабу, котра випала на

його долю у десятиліття між кончиною Єгуди Лейба Ґордона та зведенням на цей п'єдестал Хаїма Нахмана Бялика. Саме Шимон Шмуель Фруґ, який писав російською та їдишем, став наступником першого з них, оскільки на момент смерті Ґордона не було поетів, що писали б івритом і могли претендувати на цю роль.

Фруґ чітко усвідомлював, що він виступає в ролі центральної постаті національної єврейської поезії тимчасово, до появи законного (тобто гебрайського) наступника Єгуди Лейба Ґордона. У 1898 році у передмові до зібрання віршів Фруґа у перекладі івритом літературний критик і публіцист Реувен Брайнін (1862–1939) писав: «Нова поезія, котрої ми чекаємо, якої ми прагнемо, теж прийде. І вона буде подібна до роси на сухих кістках. І цю нову поезію ми почуємо мовою Евера, мовою наших пророків і провидців». Поза сумнівом, ці слова були співзвучні світосприйняттю самого Фруґа, який брав участь у підготовці до друку зібрання своїх творів у перекладі івритом.

Саме на 80–90-ті роки XIX ст. припадають перші практичні успіхи гебраїзму – ідеології, що вбачала своїм завданням відродження івриту як сучасної мови повсякденного спілкування. Ініціатором, ідеологом і лідером цього напрямку став уродженець Білорусі Еліезер бен-Єгуда (1859–1922), якого часто іменують «батьком сучасного івриту». Гебраїзм був тісно пов'язаний з палестинофільством, а надалі – із сіонізмом, політичними рухами, що мали на меті розв'язання єврейського питання шляхом повернення єврейського народу з Вигнання на Батьківщину і створення умов для відновлення державної незалежності єврейського народу в

Ерец-Ісраель. Однак на межі XIX–XX віків, аж доки іврит, після багатовікової перерви, знову залунав із вуст єврейських дітлахів ув Ерец-Ісраель, центр літературної творчості івритом і надалі перебував у Вигнанні, передусім у Східній Європі.

І не випадково центральною, знаковою постаттю періоду національного відродження став уродженець України Хаїм Нахман Бялик (1873–1934), перша збірка віршів якого побачила світ в Одесі у 1902 році. У творчості молодого Бялика, передусім у його просодії, помітний вплив поезії його старшого товариша Шимона Шмуеля Фруґа. Проте невдовзі відомість і популярність Бялика набагато перевищила відомість і популярність його вчителя. Написана Бяликом після кишинівського погрому 1903 р. поема «У місті різанини» (у класичному російському перекладі Володимира Жаботинського – «Сказание о погроме») зробила його одним із найвідоміших єврейських поетів свого часу. Бялик став одним із співзасновників видавництва «Морія», що спеціалізувалося на виданні літератури івритом і було закрите радянською владою 1921 року. Перу Бялика належать переклади івритом творів Шекспіра, Сервантеса, Шиллера. Поряд з івритом Бялик, як і багато хто з гебрайських поетів його покоління, писав вірші також і їдишем.

Іще за життя Хаїм Нахман Бялик був визнаний класиком національної єврейської поезії, генієм і символом єврейського національного відродження. Він брав участь у Сіоністських конгресах 1907 і 1913 років. У його віршах лунав заклик до національного відродження і впевненість у майбутті єврейського народу на його історичній батьківщині.

Намете шемів, не впадеш повік!
Я з купи праху відбудую стіни.
Мій храме, ти у темряві не зник!
Мій храме, ти відродишся з руїни!
Постане для прийдешніх поколінь
Храмина і просторіша, і вища,
Проллється світло, відтіснивши тінь, –
І Божий Дух сяйне з-під хмаровища.
Уздрить усе живе: загинув лох,
Зів'яла квітка, та навіки – Бог.
(переклад Мойсея Фішбейна)

У 1921-му році за клопотанням О.М. Горького влада дозволила цьому великому єврейському поетові залишити Радянську Україну. Бялик переїхав спочатку до Берліна, а у 1924-му році репатріювався в Ерец-Ісраель, де іврит був проголошений 1922-го року однією з трьох (поряд з англійською та арабською) офіційних мов британської підмандатної території Палестини. Бялик оселився в Тель-Авіві, сприяючи самим фактом своєї присутності у цьому місті його перетворенню на основний центр літературної, видавничої і театральної діяльності івритом.

Поховання Хаїма Нахмана Бялика в Тель-Авіві 1934-го року відбулося за величезного скупчення народу і стало подією справді загальнонаціонального значення. Одразу ж по смерті великого поета міський муніципалітет Тель-Авіва започаткував підтримувану і в наші дні традицію щорічно присвоювати престижну літературну премію імені Хаїма Нахмана Бялика («Прас Бялик») видатним діячам івритомовної літератури. У 1935-му році, в річницю смерті Бялика, керівництво Всесвітньої Сіоністської Організації заснувало в Тель-Авіві видавництво

«Мосад Бялик», яке існує й досі і спеціалізується на публікації шедеврів літератури івритом.

Поряд із Хаїмом Нахманом Бяликом, класиком гебрайської поезії періоду національного відродження вважається Шауль Черніховський (1873 – 1943), так само уродженець України, котрий репатріювався в Ерец-Ісраель 1931-го року. Поезія Черніховського оспівує внутрішнє відродження єврея через сіонізм. Окрім ліричних віршів, він писав балади, ідилії та сонети. Його перу належить ціла серія історичних балад, а також поема «Барух із Майнца». Черніховський був воістину «елліном серед юдеїв» у своєму захопленні давньогрецькою культурою. У певному сенсі програмним для його творчого світосприйняття є вірш «Біля статуї Аполлона».

Захоплювало Черніховського і семітське язичництво, що передувало прийняттю єврейським народом Тори і віри в єдиного Бога. Відображенням цього зацікавлення стали вірші «Пісня Астарті і Белу» і «Смерть Тамуза». Коротка згадка про жінок, які оплакують смерть бога Тамуза, котрий символізує природу, що вмирає й воскресає, зустрічається у пророка Єзекиїла. Шауль Черніховський перетворює цю згадку на розгорнуту картину язичницького богослужіння, опис якого починається у псевдо-біблійному стилі:

Оплакуйте вроду,
О доні Сіону!
Осяяний Тамуз помер – ані руш!
І наше прийдешнє – безчасся негоди,
Пожовклого листя, потьмарених душ!

(переклад В. Богуславської)

Шауль Черніховський переклав івритом «Іліаду» й «Одіссею» Гомера, а також «Слово про Ігорів похід». У 1943 році, після смерті поета, міський муніципалітет Тель-Авіва започаткував щорічне присвоєння премії ім. Черніховського («Прас Черніховськи») за переклади івритом шедеврів світової літератури. Ім'ям Шауля Черніховського названо тель-авівський будинок письменників.

З іменами Бялика і Черніховського пов'язане утвердження в поезії івритом силабо-тонічної системи віршування, котра змінила прийняту в поетів доби Гаскали силабічну систему. У даному разі можна говорити про вплив російської поезії – як безпосередній, так і за посередництва Шимона Шмуеля Фруґа, що ввів силабо-тонічну систему в поезію їдишем. Із його творчістю як російською мовою, так і їдишем були добре знайомі обидва класики нової гебрайської поезії.

Наприкінці 20-х – початку 30-х років, по суті, завершується процес перетворення Країни Ізраїлю на основний, ба навіть єдиний центр літератури івритом. Іврит як мова живої єврейської літератури полишає Східну Європу, цілковито поступаючись місцем їдишу. Це було пов'язане як із сіоністською орієнтацією переважної більшості івритомовних письменників зазначеного періоду, так і з переслідуванням літератури івритом у Радянському Союзі. 1926-го року побачило світ останнє на радянській території літературне видання івритом – альманах «Берешіт». Символічною була доля останнього значного гебрайського поета, що залишився в СРСР, Хаїма Ленського (1905–1943), який провів багато років у в'язниці й загинув у таборі. Передбачаючи свою загибель, поет описав її одночасно і

як загибель усієї івритомовної поезії в Радянському Союзі взагалі:

Буду схоплений. Рот мій порве
Скриком болісним в муках нестерпних.
Так, зацькований, з зубрів останній реве,
В Біловезьких оточений нетрях.

І цей скрик, пропоровши поля крижані,
В кров гарячу забризкавши нетрі,
Нагадає, що пасерб я на чужині,
Що останній єврейський поет я.

(переклад В. Богуславської)

У Західній Європі література івритом не зазнавала гонінь, однак і тут вона фактично припинила існування у міжвоєнний період унаслідок репатріації частини гебрайських авторів в Ерец-Ісраель і переходу переважної більшості тих єврейських авторів, хто залишився в Європі, до творчості винятково їдишем. Останнім значним гебрайським поетом Західної Європи був Давид Фогель (1891–1944), який загинув у таборі смерті Освенцим. Написані ним іще 1916-го року рядки можуть слугувати своєрідним реквіємом по гебрайській поезії Європи:

Свічка – дотла.
Радість гаряча була – вже остигла.

(переклад Рахілі Боргес і В. Богуславської)

Одночасно з насильницькою ліквідацією літератури івритом у Радянському Союзі відбувалося агресивне витіснення літератури їдишем на узбіччя літературного життя в Ерец-Ісраель. Їдиш символізував в очах більшості прибічників сіонізму Вигнання, і творчість цією мовою сприймалась

як несумісна з відродженням єврейського народу на його історичній батьківщині. У цьому сенсі показові слова видатного ізраїльського поета, що писав їдишем, Йосефа Папернікова (1899–1993), уродженця України, котрий репатріювався в Ерец-Ісраель 1924-го року: «Я, мов німий, серед рідних братів». Протягом усього свого життя Паперніков зберігав вірність сіонізмові і водночас поезії мовою їдиш, але він був винятком.

Ідеологія «заперечення Вигнання» знайшла своє відображення не тільки в негативному ставленні, зневазі до їдишу, а й у спробі заперечити зв'язок між новою ізраїльською нацією, що формувалася, та єврейством Діаспори. Найбільш радикальним проявом цього заперечення стала ідеологія «ханаанізму», розроблена поетом Йонатаном Ратошем (1908–1981). У своїй творчості Ратош звертався до найдавніших, «добіблійних» шарів мови іврит і до язичницьких, «доюдейських» мотивів давньоєврейської культури. У цьому аспекті творчість Йонатана Ратоша стала подальшим розвитком тенденції, що заледве намітилась у творчості Шауля Черніховського.

Однак радикалізм Ратоша лишився свого роду екзотичним винятком. Набагато більше значення для «конфлікту поколінь» поезії івритом мав перехід з ашкеназької на сефардську вимову в івриті. Різниця між цими двома типами вимови склалася протягом віків Вигнання і проявляється в місці наголосу у словах, у кількості складів у слові, у вимові окремих звуків (у першу чергу голосних і дифтонгів, але також і приголосних). Поети Гаскали (за винятком італійських єврейських поетів), а слідом за ними і поети національного відродження,

включно з Бяликом і Черніховським, писали свої твори у відповідності до норм ашкеназької вимови. Проте за норму вимови відродженого розмовного івриту була обрана і затвердилася сефардська вимова. Згідно з цією нормою вимови складали свої твори івритомовні поети нового покоління. Відмова від традиційної ашкеназької вимови сприймалась як один із елементів «заперечення Вигнання», оскільки переважна більшість репатріантів, які прибули в Ерец-Ісраель наприкінці XIX – у першій половині XX ст., були вихідцями саме з ашкеназьких громад. Перехід на сефардську систему вимови створив своєрідний мовний бар'єр всередині самої івритомовної поезії, вельми ускладнивши для сучасного івритомовного читача сприйняття розміру й музики ашкеназького вірша. Сказане, проте, не означало повної відмови від створеного згідно з ашкеназькою системою вимови поетичного спадку. Досить згадати, що згідно саме з цією нормою вимови був написаний і гімн держави Ізраїль «Гатіква».

До найвизначніших представників нового покоління єврейських поетів, народжених у країнах Вигнання (переважно у Східній Європі), але які розпочали свій творчий шлях у Країні Ізраїлю, що відроджувалась, і які спершу орієнтувались у своїй творчості на сефардську традицію вимови, належать Рахель Блувштейн (1890–1931), відома як «Рахель гамешоререт» (Рахель-поетеса), Давид Шимоні (1891–1956), Авраам Шльонський (1900–1973), Александр Пен (1906–1972), Натан Альтерман (1910–1970), Лея Ґольдберґ (1911–1970), Амір Ґільбоа (1917–1984). З їхньої творчості розпочинається новий, власне ізраїльський, розділ у багатовіковій історії поезії івритом.

Відродження івриту як розмовної мови, що стала рідною мовою нового покоління євреїв, народжених в Ерец-Ісраель, викликало відчутну необхідність у дитячій поезії – явищі, по суті, недоречному і немислимому в івритомовній літературі XIX ст. Класиком народжуваної дитячої поезії івритом стала Лея Ґольдберґ, якій належать, наприклад, отакі рядки:

Є у нас великий сад,
в нім росте усе підряд:
редька, рожі, бараболя,
кипариси і квасоля.
Вчора садом я іду,
бачу – диво у саду:
кактус-велетень, – породу
я таку не бачив зроду:
замість гострих колючок –
їжачок та їжачок.

(переклад Мойсея Фішбейна)

Особливе місце в історії ізраїльської поезії посідає творчість уродженця містечка Білий Камінь, що у Східній Галичині, Урі Цві Ґрінберґа (1896–1981). Незважаючи на гострі ідеологічні розходження між цим великим єврейським поетом й ізраїльським культурним істеблішментом, що не втратили своєї актуальності навіть тепер, коли минуло три десятиліття з його смерті, незважаючи на те, що в багатьох аспектах його творчість досі залишається за межами основних течій ізраїльської літератури, на думку багатьох дослідників, Ґрінберґ був найяскравішим єврейським поетом XX століття, її класиком.

З погляду мови, поезія Урі Цві Ґрінберґа стала унікальним результатом переосмислення всіх

етапів багатовікової історії поезії івритом. За визначенням відомого ізраїльського літературознавця Дана Мирона, «лінгвістично творчість Ґрінберґа являє найширшу і найскладнішу лексичну і синтаксичну систему із відомих нам у єврейській поезії за останні століття. Всі історичні шари івриту – від біблійного і до модерністських стилістик, багатих на запозичення з іноземних мов, знайшли у ній своє місце».

Тематично поезія Ґрінберґа пов'язана з екзистенційними проблемами історії єврейського народу у XX ст. і проблемами універсальними, породженими комплексом модерністських концепцій, що формували в минулому столітті всю західноєвропейськукультуру. Ідейно вона пов'язана з бунтарським нігілізмом і найновішим зверненням до релігійної традиції, з крайнім індивідуалізмом і категоричним колективізмом, із глибоко особистими переживаннями і з громадсько-політичним життям відродженої єврейської державності. Емоційно ця поезія ставить на перший план майже нестерпну за своєю могуттю напругу пристрастей і, разом із тим, стримує себе глибоким раціоналізмом (навіть трагедію Катастрофи європейського єврейства поет переводить у «науку скорботи»). Історично поезія Ґрінберґа втілює найрадикальніший бунт єврейського модернізму проти романтичної нормативної поезії періоду бяликівського «Відродження» і в той же час є головним сутнісним продовженням поезії Бялика з характерним для неї пророчим звучанням.

Принагідно зауважимо, що в разі Урі Цві Ґрінберґа йдеться про унікального поета, внесок якого в єврейську поезію XX ст. її двома основними

мовами – івритом та їдишем – зіставний за обсягом і масштабом. Він почав публікувати вірші ще до Першої світової війни одночасно двома мовами. На початковому етапі основною мовою його творчості був їдиш. Після Першої світової війни, в якій Ґрінберґ брав участь як вояк австрійської армії, він переїхав з Галичини до Варшави, де став визнаним лідером єврейських експресіоністів. Написані ним їдишем на початку 20-х років збірка віршів «Вечірнє золото» і поема «Мефісто», за визначенням ізраїльського літературознавця Дова Садана, «здійняли його на самісіньку вершину драбини модерністської, бунтарської, орієнтованої на експресіонізм поезії їдишем». Разом із Мейлахом Равичем і Перецом Маркішем, які писали виняткoво їдишем, Ґрінберґ створив експресіоністську літературну групу «Халястре». Згодом видавав літературний журнал «Альбатрос», який зажив широкої популярності.

Однак 1924-го року поет покинув Європу і репатріювався в Ерец-Ісраель. З цього моменту основною мовою його творчості став іврит. Месіанське світобачення і радикальний нонконформізм Урі Цві Ґрінберґа призвели до його розриву із соціалістично орієнтованим сіоністським істеблішментом. Починаючи з 30-х років він пристав до прихильників безкомпромісного сіонізму Володимира (Зеєва) Жаботинського. Його поезія сповнилася закликів до збройної боротьби за незалежність і до помсти катам єврейського народу, котрі винищили мільйони в роки Голокосту:

Волаю до вас, хто знає мову мою,
До покоління мого й покоління наступного:

Як з палаючого Синаю, наказ єдиний –
і немає святішого в світі:
Двічі – кров за кров!
Двічі – вогонь за вогонь!
Й сім разів по сім – усім ворогам ганьба!
(переклад В. Богуславської)

Гебрайська творчість Ґрінберґа здобулася на найширше визнання (премія ім. Бялика /1947 та 1957/, Державна премія Ізраїлю /1957/, звання почесного доктора Тель-Авівського університету /1978/, члена Академії мови іврит /1959/ тощо). Тим не менше, він і надалі писав і публікувався їдишем, що стало ще одним проявом його нонконформізму.

Окремо від основного річища поезії івритом того покоління стоїть і творчість Шимона Галкіна (1899–1987). Уродженець Білорусі, він іще дитиною потрапив до США. Галкін репатріювався в Ерец-Ісраель після закінчення Нью-Йоркського університету в 1932-му році. Сімома роками потому повернувся до США і знову репатріювався вже 1949-го року, після проголошення незалежності Ізраїлю, і впродовж багатьох років був професором Єврейського університету в Єрусалимі. Оригінальна поезія Шимона Галкіна складна структурно та ідейно і, правду мовити, елітарна. Це своєрідна «література для літераторів». Набагато більше знані в Ізраїлі його поетичні переклади з англійської (зокрема Волта Вітмена) і з їдишу (зокрема Шмуеля Галкіна). За свою перекладацьку діяльність Шимон Галкін був двічі удостоєний премії ім. Черніховського (у 1952-му і 1977-му роках).

Перше покоління ізраїльських поетів, у якому більшість складали уродженці країни, зазвичай називають «поколінням 48-го року» («дор

ТаШаХ»), що пов'язано з найактивнішою участю цього покоління у війні Ізраїлю за незалежність (1947–1949 рр.) і з проголошенням незалежності у 1948-му році. Саме цьому поколінню бійців війни за Незалежність Натан Альтерман, реагуючи на слова першого президента Держави Ізраїль Хаїма Вейцмана: «Державу не підносять народу на срібній таці», – присвятив вірш «Срібна таця», фрагмент із якого наводиться нижче:

Двоє – дівчина й хлопець – ідуть до народу,
Крок карбують чіткий, йдуть – плече до плеча.

Мовчки пройдуть вони, наче тінь над добою,
Одяг простий у них, і пудове взуття,
Їх тіла не відмиті від кіптяви бою,
І в очах блискавиць із імлою злиття.

Як втомились вони! Але кроки в них куті,
І на чистих їх чолах росинки дощем,
Ось підійдуть, застигнуть... Несила збагнути,
Чи то вбиті давно, чи живі вони ще.

Поспитає народ, хто вони, і почує
Від тих двох, на яких пил кривавий осів:
«Ми – ота срібна таця, на котрій, мов чудо,
Вам державу єврейську принесли у красі».

(переклад В. Богуславської)

Найяскравішим представником поетів-уродженців Ізраїлю, що належать до «покоління 48-го року», є, поза сумнівом, Хаїм Ґурі (народивсь у Тель-Авіві 1923-го року. Його біографія – це біографія поета-воїна, до якого з цілковитою підставою можна застосувати арамійський талмудичний вираз «сафра ве-саяфа» («письменник і вояк»).

У 1941 році Хаїм Ґурі вступив до «Пальмах'у», ударних загонів єврейської військової організації «Гаґана». У 1947 році за завданням «Пальмах'у» він працював у таборах для переміщених осіб в Угорщині й Австрії з членами сіоністських молодіжних рухів, які вижили. Разом вони опікувалися підготовкою вцілілих у Голокості до репатріації. Потім у Чехословаччині він був командиром курсу десантників майбутньої Армії оборони Ізраїлю у складі Чехословацької армії в рамках військової допомоги Ізраїлю. Під час Війни за незалежність Хаїм Ґурі брав участь у боях як заступник командира роти на Південному фронті. В останній операції Війни за незалежність, операції «Увда» («Факт»), він був заступником командира роти, складеної з євреїв, які невдовзі перед тим прибули в Ізраїль в рамках ҐАХАЛу (мобілізації за кордоном). Під час Шестиденної війни 1967-го року він брав участь у боях за Єрусалим на посаді командира роти. Під час Війни Судного дня у 1973 році Хаїм Ґурі був офіцером танкової дивізії, що воювала на Синаї.

Досягнення Ізраїлем незалежності постає в поезії Хаїма Ґурі як вступ у спадкове право на землю, надану Богом прабатькові Аврааму. Жертви ж, принесені народом Ізраїлю на вівтар незалежності, бачаться ним як пряме продовження жертвопринесення Ісаака:

Ягня з'явилося наприкінці – незаймане.
Ні, не знав Авраам, що це є заповіт
і відповідь хлоп'яті, в якім ховався зав'язок
нечуваної моці Авраама на схилі його літ.
Авраам підніс голову сиву, усвідомлюючи,
що це не сон. І янгол увіч перед ним постав,
і ніж із руки його випав сам.

І дивним чином розв'язалося мотуззя,
і зір хлопчака вперсь у батькову спину...
Заклання, як сказано вище, не відбулося.
Пророк Ісаак довго й щасливо жив, аж поки
змерхли очі його у призначений час.
Що ж стосується спадку, то все знову і знов –
скрізь і завше однаково –
перший досвід відтвориться у здриганні, перш ніж...
Бо від самих народин нащадки Ісаакові
в серці носять жертовний ніж.

(переклад В. Богуславської)

Серед поетів «покоління 48 року» були й нові репатріанти, що пережили Катастрофу європейського єврейства і прибули в Ерец Ісраель, аби відстоювати незалежність єврейської держави. Найбільш показова в цьому плані доля уродженця Севастополя Аби Ковнера (1918–1987), який виріс у Литві. У ранній юності Ковнер вступив до сіоністської соціалістичної організації «Гашомер гацаїр» («Молодий вартовий»). Після окупації Литви німцями він опинився у Вільнюському ґето. У січні 1942 р. у цьому ґето було створено «Об'єднану партизанську організацію» під керівництвом Іцика Віттенберга, Йосефа Ґлазмана й Аби Ковнера. Її метою була проголошена організація самооборони ґето, саботаж і приєднання до партизанів і Червоної армії. Після того, як 15 липня 1943 року Іцик Віттенберг був змушений здатися німцям під загрозою знищення всього ґето, Аба Ковнер став керівником підпілля. У вересні 1943 року, під час ліквідації Вільнюського ґето, Ковнер з кількома бійцями пішов до Рудницьких лісів, де створив єврейський партизанський загін під своїм командуванням. Після війни він організував групу месників,

яка знищувала нацистів у Європі. Цією групою було вбито близько 400 осіб. Аба Ковнер працював у сіоністській організації «Бріха» («Втеча»), котра опікувалася нелегальним переправленням євреїв із СРСР до Ерец-Ісраель. Наприкінці 1945 року він сам нелегально приїхав до Палестини, але був заарештований британською владою і запроторений до в'язниці в Каїрі. Після звільнення знову приїхав до Ерец-Ісраелю. Під час Війни за незалежність Аба Ковнер воював у складі бригади «Ґіваті». У 1961-му році виступив свідком на суді у справі нацистського злочинця Адольфа Ейхмана.

Основні теми поезії Ковнера – Катастрофа європейського еврейства і боротьба єврейського народу за незалежність Ерец-Ісраелю. Образи знищеного Катастрофою світу східноєвропейського єврейства з'являються у віршах Аби Ковнера, ніби прикриті димним серпанком:

Яке це щастя! Моя сестра
сидить поряд зі своїм нареченим. Отут, за столом,
вона не плаче – бо давно вже вона це собі заборонила.
А як раптом – то що тоді скажуть люди?
Моя сестра світиться від щастя.
Серце її це світло всотує, мерехтить.
А всенький кагал налягає, хрумтить
кошерною куркою у підливці.
Пляцки зі свіжого борошна дуже смачні,*
це свіжа свекруха розстаралася.
Та гостям більше смакує повидло,
котре матінка, наша рідна ненька зварила.
Стоїть перед дружкою моєї сестри повна чарка меду.
Вона несміливо торкається, пригублює.
Скільки люду зібралося, цілий натовп!

---

* Пляцки – у даному разі пшеничні перепічки.

А плетені хали – це батька мого шедеври.
Ось уже сорок років, як він, дяка Богу,
виймає з он тієї, єдиної печі
хали і свіжі хрусткі хліби.
А чи міг хтось колись подумати,
що цілий народ може вийти димом із коминів
Майданека,
Треблінки,
Освенцима…
…а світ, з Божою поміччю,
усе це перетривав.
Моя сестра, наче у фаті наречена,
самотою сидить за столом. Через жалобну молитву
голосу нареченого майже не чути.
Ми залишили цей стіл без тебе,
а ктуба твоя буде написом на надгробку.*

(переклад В. Богуславської)

Із хвилею репатріації 40-х років до Ерец-Ісраелю прибули і єврейські поети, котрі віршували не івритом, а іншими мовами. Були поміж них дуже й дуже помітні постаті. До їхнього числа можна зарахувати Авраама Суцкевера (1913–2010), який став іще у 30-х роках визнаним лідером літературної групи «Юнґ-Вільне» («Молоде Вільно»). Подібно до Аби Ковнера, Суцкевер теж був в'язнем Вільнюського ґето, а згодом бійцем партизанського загону. У 1947 році він репатріювався в Ерец-Ісраель і пізніше заснував тут літературний журнал «Ді ґолдене кейт» («Золотий ланцюг»), що виходив у світ упродовж півстоліття і завдяки якому Ізраїль став найважливішим центром повоєнної літератури їдишем, незважаючи на негативне в цілому ставлення ізраїльського істеблішменту до цієї мови.

* Ктуба – шлюбний договір.

За нашого часу, завдяки хвилям масової репатріації з СРСР і пострадянського простору у 70-х і 90-х роках минулого століття, другою за розповсюдженістю мовою ізраїльської поезії є російська. Проте першим відомим російськомовним поетом, який репатріювався в Ізраїль, став Довид Кнут (1900–1955), уродженець Бессарабії, один із провідних поетів російського зарубіжжя у міжвоєнний період, учасник французького руху Опору під час нацистської окупації. Він репатріювався до Ізраїлю у 1949-му році, одразу ж по закінченні Війни за незалежність.

Однак позиції івриту в ізраїльській поезії лишилися непохитними. Поезія авторів, які репатріювалися на історичну батьківщину, створена в Ізраїлі мовами Вигнання, лишилася поза межами ізраїльського літературного мейнстриму, незалежно від своїх художніх якостей. Для опису контакту між іншомовним поетом-євреєм та Ізраїлем, що відроджується, показові рядки з вірша Довида Кнута «Спека», включеного ним до циклу «Прабатьківщина», написаного поетом в Ізраїлі:

Развернувшийся день неподвижно-прекрасен,
Равнодушен, высок, величав.
День огромный, как век. Я сегодня согласен
Все простить, ничего не поняв.

До початку 60-х років минулого століття ізраїльська поезія, слідом за батьками-засновниками, і надалі орієнтувалася в першу чергу на російську поетичну традицію. Перелом, що стався потому в поезії івритом і полягав у переорієнтації з російської поетичної традиції на англо-амери-

канську, значною мірою пов'язаний з ім'ям Єгуди Аміхая (1924–2000), який з повним правом вважається одним із найвидатніших ізраїльських поетів часів незалежності.

Уродженець Німеччини, він репатріювався в Ерец-Ісраель 1936-го року разом із батьками. Брав участь у військових діях Другої світової війни (в Італії) у складі Єврейської бригади британської армії. В 1948–1949 роках воював у лавах ізраїльської армії в ході Війни за незалежність. По закінченні воєнних дій вступив до Єврейського університету в Єрусалимі, де вивчав літературу й біблеїстику. Опублікував першу книгу віршів у 1955 році. Досить швидко поезія Єгуди Аміхая набула популярності і за межами Ізраїлю. Його достеменно світова відомість почалася 1965-го року із захопленого відгуку про нього видатного англійського поета Теда Х'юза. У Великобританії вірші Аміхая видавались у перекладах Асі Вевілл, громадянської дружини Х'юза, котра виросла в Тель-Авіві і вільно володіла івритом.

Модерністські, західні форми віршування сполучаються в поезії Єгуди Аміхая з непохитною закоріненістю тематики його творів у єврейську історію та релігійну традицію, як це можна побачити на прикладі наведеного нижче короткого вірша з циклу «Боги міняються, а молитви залишаються»:

Християнський Бог – єврей, в його голосі бринять сльози.
Мусульманський Бог – єврей, кочівник із захриплим голосом.
І тільки єврейський Бог – не єврей.
Ірод, цар євреїв, був родом з Ідумеї.

Бог євреїв – родом з майбутнього, із абсолюту.
Абстрактний Бог – не ідол, не дерево, не камінь.
(переклад В. Богуславської)

Бог зримо чи незримо, проте завжди присутній в поезії Єгуди Аміхая, незважаючи на те, що поет не був ортодоксально релігійним, а може, саме тому, що він не був ортодоксально релігійним. І переживання Війни за незалежність, в якій Єгуда Аміхай брав участь, як і інші поети «покоління 48 року», він осмислює крізь призму неминучості присутності Бога в цьому світі:

Господь милосердий до дітей маленьких,
Менше – до школярів.
Не шкодує дорослих,
Залишає їх зовсім самотніми,
І тому їм інколи доводиться повзти
На карачках
По палючих пісках до збірного пункту,
Заюшеним кров'ю.
(переклад В. Богуславської)

З огляду на форми просодії та ідеологічний зміст, визначальний вплив на характер сучасної ізраїльської поезії, що далеко відійшла від сформованих під впливом російської поезії і сіоністської ідеології національного відродження, спадку батьків-засновників, справила зорганізована наприкінці 50-х років група поетів, що прибрала назву «Лікрат» («Назустріч»), лідером та ідеологом якої став Натан Зах (1930 р.н.). Для його послідовників характерне цілеспрямоване використання вільних розмірів, відмова від будь-якого пафосу боротьби за національне відродження і спроба позбути-

ся пут івриту як святої мови, що має багатовікову традицію поетичної творчості, щонайтіснішим чином пов'язаної з канонічними єврейськими текстами. Ідеям західного постмодернізму співзвучне прагнення ізраїльських поетів цієї хвилі до підкресленого індивідуалізму, що яскраво виявилося в короткому вірші Натана Заха «Лише він єдиний», котрий ніби полемізує із загальновідомим віршем із П'ятикнижжя:

Недобре чоловіку бути у самоті.
Та хоч як воно є, все він самотній.
Цей чекає (на самоті),
Той все бариться (на самоті),
І тільки єдиний знає,
Що, як загається ще й він, –
З'явиться, з'явиться.

(переклад В. Богуславської)

Обличчя ізраїльської поезії початку XXI століття все ще не визначилося. Його риси формуються під впливом численних і різноманітних факторів, як традицій, так і інновацій, як свого, так і запозиченого, як мейнстриму, так і периферії. Ізраїльська поезія суперечлива і мінлива, тому що жива, жива протягом тисячоліть і житиме й мінятиметься й надалі. «Намете шемів, не впадеш повік!» – як сказав Хаїм Нахман Бялик. «З'явиться, з'явиться», – як сказав Натан Зах.

Велвл Чернін
(Переклад з російської Валерії Богуславської)

Біографічні довідки перекладачів

Юрій Андрухович (1960) – український поет, прозаїк, перекладач, есеїст. Автор поетичних збірок: «Небо і площі» (1985), «Середмістя» (1989), «Екзотичні птахи і рослини» (1991), «Екзотичні птахи і рослини з додатком «Індія»: Колекція віршів» (1997), «Пісні для мертвого півня» (2004). Автор романів: «Рекреації», «Московіада», «Перверзія», «Дванадцять обручів», «Таємниця. Замість роману». Остання і найбільша за обсягом прозова книга Юрія Андруховича – «Лексикон інтимних міст» (2011). Юрій Андрухович є автором перекладів з англійської (зокрема, п'ятого українського перекладу шекспірівського «Гамлета», а також книжки перекладів американських поетів-бітників), польської, німецької та російської.

Наталка Білоцерківець (1954) – українська поетка і перекладачка. Серед збірок і книжок письменниці: «Балада про нескорених» (1976); «У країні мого серця» (1979); «Підземний вогонь» (1984); «Листопад» (1989); «Алергія» (1999); «Готель Централь» (2004) та ін. Вірші Наталки Білоцерківець перекладені багатьма мовами світу, зокрема англійською, німецькою, польською (окрема збірка в перекладах Богдана Задури «Троянда і ніж», 2009) та російською. Учасниця численних літературних фестивалів, авторка тексту пісні «Ми помрем не в Парижі», яку виконує український гурт «Мертвий Півень».

Василь Герасим'юк (1956) – український поет, автор поетичних збірок: «Смереки» (1982); «Потоки»

(1986); «Космацький узір» (1989); «Діти трепети» (1991); «Осінні пси Карпат» (1999); «Серпень за старим стилем» (2000); «Поет у повітрі» (2002) (збірка відзначена Шевченківською премією 2003 року); «Була така земля» (2003); «Папороть» (2006).

Олександр Ірванець (1961) – український письменник, перекладач з білоруської, польської та російської мов. Автор поетичних збірок: «Вогнище на дощі» (1987); «Тінь великого класика» та інші вірші» (1991), «Вірші останнього десятиліття» (2001). У перекладах Ірванця побачили світ книжки Януша Корчака «На самоті з Богом. Молитви тих, котрі не моляться» (2003), Василя Бикова «Ходільці» (2005), Уладзімера Арлова «Реквієм для бензопилки» (2005), Яноша Гловацького «Четверта сестра», Григорія Остера «Шкідливі поради» та «Задачник», Олєґа Ґріґор'єва «Ґави і роззяви» (2008) та ін. П'єси Олександра Ірванця ставилися у Німеччині, Україні та Польщі.

Маріанна Кіяновська (1973) – українська поетка, прозаїк, есеїст, перекладач, літературний критик та літературознавець. Авторка поетичних збірок «Інкарнація», «Вінки сонетів», «Міфотворення», «Книга Адама», «Звичайна мова», «Дещо щоденне», збірки новел «Стежка вздовж ріки». Із 2011 року – співзасновниця та директор незалежної літературної премії «Великий Їжак», якою відзначаються автори найкращих сучасних україномовних книжок для дітей. Перекладає українською класичну та сучасну поезію.

Галина Крук (1980) – українська поетка, перекладачка, викладачка Львівського національного

університету. Авторка поетичних збірок «Мандри у пошуках дому» (1997), «Сліди на піску» (1997) та «Обличчя поза світлиною» (2005), а також численних публікацій у літературній періодиці. Вірші та оповідання для дітей друкувалися в дитячих часописах та антологіях. Авторка двох книжок: «Марко мандрує довкола світу» і «Важко бути найменшим» (2003), перекладених 15-ма мовами (міжнародний проект літератури для дітей «Step by step», Нідерланди). Учасниця українських та міжнародних мультимедійних проектів, член українського ПЕН-клубу, лауреат міжнародних літературних конкурсів «Гранослов» (1996) і «Привітання життя» ім. Б.-І.Антонича (1996).

Іван Малкович (1961) – український поет, видавець. Редактор, упорядник, автор та перекладач кількох десятків книжок для дітей, головний редактор найстаршого дитячого видавництва незалежної України «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». Автор поетичних збірок: «Білий камінь» (1984); «Ключ» (1988); «Вірші» (1992); «Із янголом на плечі» (1997); «Вірші на зиму» (2006); «Все поруч» (2010).

Богдана Матіяш (1982) – українська поетка, перекладачка, редактор видавництва та часопису «Критика», представник київської редакції часопису «Український журнал» (Прага). Авторка поетичних книжок «Непроявлені знімки» (2005), «Розмови з Богом» (2007), «Твої улюблені пси та інші звірі» (2011). Одержала нагороду Союзу Українок Америки за збірку «розмови з Богом», лауреатка видавництва «Смолоскип» (2004).

Дзвінка Матіяш (1978) – письменниця, перекладачка, авторка двох романів: «Реквієм для листопаду» і «Роман про батьківщину», книги казок «Казки П'ятинки» та збірки новел «Історії про троянди, дощ і сіль». Серед перекладів Дзвінки Матіяш: «Андрей Хадановіч. Листи з-під ковдри» (2002), Антологія сучасної української та білоруської поезії «Зв'язокрозрив/Сувязьразрыў» (2006), збірки поезій Яна Твардовського «Гербарій» (2008) та «Ще одна молитва» (2009), «Розмови з Єжи Новосельським» (2011) та репортажі Вітольда Шабловського «Убивця з міста абрикос».

Юрко Прохасько (1970) – український літературознавець, есеїст, публіцист, перекладач. Лауреат премії ім. Фрідриха Ґундольфа та Австрійської державної премії з художнього перекладу «Трансляціо» (2008). Член-кореспондент Саксонської академії мистецтв (Дрезден). Співзасновник і викладач Львівського психоаналітичного інституту (2010). Перекладає з німецької (серед інших твори Роберта Музіля, Йозефа Рота, Франца Кафки, Юдит Германн, Ґоттфрида Бенна, Фрідриха Шляєрмахера), польської (Юзеф Віттлін, Ярослав Івашкевич, Лешек Колаковський) та їдишу. У 2011-12 рр. Fellow Wissenschaftskolleg zu Berlin.

Петро Рихло (1950) – український учений, перекладач, доктор філологічних наук, професор Чернівецького національного університету, перекладач та упорядник понад двадцяти книг, найвідоміші з яких: «Меридіан серця» (Пауль Целан), «Магрібінські історії» (Ґреґор Реццорі), «Асторія та інші історії...» (Юра Зойфер), «Час фенікса» (Роза Аус-

лендер), «Господні водоноси» (Манес Шпербер), «Птах над палаючим лісом» (Карл Любомірські), «Тоді в Чернівцях і довкола» (Георг Дроздовський), «Загублена арфа. Антологія німецькомовної поезії Буковини» та ін.

Мар'яна Савка (1973) – українська поетка, дитяча письменниця, літературознавець, головний редактор і співзасновник «Видавництва Старого Лева». Авторка поетичних збірок: «Оголені русла» (1995), «Малюнки на камені» (1998), «Гірка мандрагора» (2002; книга стала лауреатом IX Форуму видавців у Львові), «Кохання і війна» – у співавторстві з Маріанною Кіяновською (2002), «Квіти цмину» (2006), «Бостон-джаз» (2008), «Тінь Риби» (2010) та кількох книжок для дітей.

Юлія Стахівська (1985) – українська поетка, авторка поетичної книжки «Червоні чоловічки» (2009). Лауреатка літературних конкурсів «Смолоскип», «Молоде вино» та ін. Стипендіатка «Міжнародного дому письменника та перекладача» у Вентспілсі (Латвія, 2010). Тексти опубліковані в антологіях: «Червоне і чорне», «Дві тонни», «Сновиди», а також у журналах RADAR (PL), «Кур'єр Кривбасу» та інших виданнях. Серед перекладів Юлії Стахівської твори Чеслава Мілоша, Марціна Сендецького, Марти Дзідо та ін. Ілюстраторка серії арт-листівок та дитячої книжки Андрея Хадановіча «Таткові нотатки» (2011).

Галина Тельнюк (1965) – українська поетка, співачка, заслужена артистка України, учасниця українського вокального дуету «Сестри Тельнюк». Вірші

Галини Тельнюк виходять переважно не у друкованих збірках, а в музичних альбомах дуету: «Тиша і грім» (1998); «Жар-птиці» (2002); «Жовта кульбаба» (2007); «Сонмо» (2010) та ін., покладені на музику її сестрою – композитором Лесею Тельнюк.

Володимир Цибулько (1964) – український поет, перекладач, есеїст, політичний діяч. Автор поетичних збірок: «Ключ» (1988), «Хвіст ящірки» (1991), «Піраміда» (1992), «Ангели і тексти» (1996), «Ангел в піраміді» (2002, укр. і анґл. мовами), «Майн кайф» (2000), «Вибране, вирване, вигране, випране...» (2003), «Книга застережень» (2003), «Пісенник» (2005) та ін. Один із організаторів і режисерів мистецьких акцій: Всеукраїнський фестиваль «Червона Рута», фестиваль поезії «Золотий гомін» (1990, Київ), фестиваль «Вивих» (1990, 1992, Львів), фестиваль «Вітер зі Сходу» (1992, 1993, Донецьк), «Кобзар-forever»(2005). Автор текстів понад ста пісень, що виконуються українськими популярними виконавцями.

Любов Якимчук (1985) – українська поетка і літературний критик. Авторка поетичної книжки «, як МОДА» (Львів, 2009), за яку отримала літературну премію імені Б.-І. Антонича «Привітання життя» (2008) та премію ім. Василя Симоненка (2010). Також лауреатка Літературного конкурсу видавництва «Смолоскип» (2008) та Всеукраїнського конкурсу читаної поезії «Молоде вино» (2007). Співавторка проектів відеопоезії та аудіопоезії. Експериментує з музично-поетичними проектами в дуеті з контрабасистом Марком Токарем.

З питань замовлення та придбання літератури звертатися за адресою:

ВИДАВНИЦТВО «ДУХ І ЛІТЕРА»
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
вул. Волоська, 8/5, кімн. 210,
Київ 70, Україна, 04070
Тел./факс: +38(044) 425-60-20
Сайт: http://duh-i-litera.com
E-mail: litera@ukma.kiev.ua
Надаємо послуги: «Книга – поштою»